

STORTINGET

Stortingstidende

Referat fra møter i Stortinget

Nr. 88 · 30. mai
Sesjonen 2023–2024

Møte torsdag den 30. mai 2024 kl. 10

President: Masud Ghara khani

Dagsorden (nr. 88):

1. Innstilling fra Stortingets presidentskap om fastsettelse av godtgjørelse til medlemmene av riksvaletstyret (Innst. 351 S (2023–2024))
2. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av sømløse kollektivreiser (Innst. 317 S (2023–2024), jf. Dokument 3:10 (2023–2024))
3. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av Informasjonssikkerhet i forskning innenfor kunnskapssektoren (Innst. 318 S (2023–2024), jf. Dokument 3:11 (2023–2024))
4. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om statsrådets protokoller for tidsrommet 1. juli–31. desember 2023 (Innst. 329 S (2023–2024))
5. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Melding for året 2023 fra Sivilombudet (Innst. 342 S (2023–2024), jf. Dokument 4 (2023–2024))
6. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Menneskerettighetene i Norge 2023 – NIMs årsmelding (Innst. 337 S (2023–2024), jf. Dokument 6 (2023–2024))
7. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om EOS-utvalgets årsmelding 2023 (Innst. 341 S (2023–2024), jf. Dokument 7 (2023–2024))
8. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Innberetning fra Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret for 2023 (Innst. 340 S (2023–2024), jf. Dokument 5 (2023–2024))
9. Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Samtykke til godkjennelse av EØS-komiteens beslutning nr. 81/2024 av 15. mars 2024 om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EU) 2023/2418 om opprettelse av et instrument for å styrke den europeiske forsvarsindustrien gjennom felles anskaffelser (EDIRPA) (Innst. 294 S (2023–2024), jf. Prop. 71 S (2023–2024))
10. Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Samtykke til inngåelse av avtale av 2. februar 2024 om endring av vedlegg A i tilleggsavtale mellom Norge og USA om forsvarssamarbeid av 16. april 2021 (inkludering av nye omforente områder (Innst. 325 S (2023–2024), jf. Prop. 73 S (2023–2024))
11. Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Profesjonsnære utdanninger over heile landet (Innst. 330 S (2023–2024), jf. Meld. St. 19 (2023–2024))
12. Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Endringer i privatskolelova (ny tilskuddsmo-
dell for private grunnskoler) (Innst. 335 L (2023–2024), jf. Prop. 65 L (2023–2024))
13. Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Endringer i barnehageloven (unntak fra kravet om selvstendig rettssubjekt og forbudet mot annen virksomhet m.m.) (Innst. 326 L (2023–2024), jf. Prop. 78 L (2023–2024))
14. Innstilling fra transport- og kommunikasjonskomiteen om Utbygging og finansiering av E134 Oslofjordforbindelsen byggetrinn 2 i Akershus, kostnadsramme for rv. 13 Lovraeidet–Rødsliane i Rogaland og forskotering i vegsaker (Innst. 333 S (2023–2024), jf. Prop. 88 S (2023–2024))
15. Innstilling fra transport- og kommunikasjonskomiteen om Utbygging og finansiering av Bypakke Haugesund og fastlands-Karmøy i Rogaland (Innst. 336 S (2023–2024), jf. Prop. 68 S (2023–2024))
16. Innstilling fra transport- og kommunikasjonskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sylvi Listhaug, Frank Edvard Sve, Morten Stordalen, Hans Andreas Limi, Bård Hoksrud og Marius Arion Nilsen om bedre rammebetingelser for veteran- og entusiastkjøretøy (Innst. 334 S (2023–2024), jf. Dokument 8:126 S (2023–2024))
17. Referat

*Minnetale over tidligere stortingsrepresentant
Grete Knudsen*

Presidenten [10:00:07]: Ærede medrepresentanter!

4. desember 2023 døde tidligere stortingsrepresentant Grete Knudsen fra Bergen, 83 år gammel. Knudsen representerte Arbeiderpartiet og Hordaland i fem perioder, fra 1981 til 2001. Hun var medlem av sosialkomiteen og kommunal- og miljøvernkomiteen, nestleder i forbruker- og administrasjonskomiteen, medlem i energi- og industrikomiteen og kirke- og undervisningskomiteen og leder i kirke-, utdannings- og forskningskomiteen.

Stortingstiden ble avbrutt av flere statsrådsperioder: først som sosialminister, så som handelsminister i Brundt-

lands tredje regjering, da hun også ledet forhandlingene om norsk EU-medlemskap, og deretter som næringsminister i regjeringene Jagland og Stoltenberg I.

Fra 1979 til 1981 var hun statssekretær i Nordli-regjeringen, for kirke- og undervisningsminister Einar Førde.

Grete Knudsen vokste opp i et hjem forankret i arbeiderbevegelsen og hadde et sterkt sosialt engasjement. Som politiker bidro hun bl.a. til å bedre de funksjonshemmedes tilbud i samfunnet, noe som var en hjertesak for henne. Hun var også en fargerik politiker. Mange vil huske henne for sang og gitarspill og for tiden i tospann med sin politiske rådgiver Rita Westvik.

Ikke minst huskes Knudsen som frittalende og tøff. I karrierens første fase kunne hun i tillegg framstå som i overkant prinsipiell – som da hun i 1990 stemte imot kvinnelig arverett til kronen. Under stortingsbehandlingen grunn gav hun dette med at hun ikke ville bidra til å modernisere monarkiet, som hun anså som en anakronisme. Senere, som næringsminister, så hun mer nytteverdien, noe denne historien illustrerer: Da Kværner-ledelsen insisterte på å legge ned Kimek i Kirkenes framfor å selge, ga hun beskjed i et internt møte: Jeg vet dere håper på store kontrakter i Kina når næringslivsdelegasjonen skal dit. Nå dropper dere nedleggelsen i Kirkenes og legger Kimek ut for salg. Hvis ikke, melder jeg avbud til Kina-reisen, og om jeg som statsråd gjør det, så kommer heller ikke Hans Majestet Kongen til å delta.

Kimek ble solgt og 100 arbeidsplasser reddet. Historien sier noe om Knudsens tøffhet og politiske kløkt, men også mye om hvor hjertet hennes lå: på venstresiden. Hun var en sosialdemokrat med glødende engasjement for vanlige arbeidsfolk, for likestilling, for atomnedrustning og for dem som satt nederst ved bordet.

Vi lyser fred over Grete Knudsens minne.

Representantene påhørte stående presidentens minnetale.

Presidenten [10:03:07]: Det foreligger to permisjonssøknader:

- fra representanten Mathilde Tybring *Gjedde* om studiepermisjon i tiden fra og med 4. til og med 13. juni
- fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe om permisjon for representanten Jone *Blikra* i tiden fra og med 4. til og med 6. juni for å delta i møter i Europarådets parlamentarikerforsamling i Tirana i Albania

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknadene behandles straks og innvilges.
2. Følgende vararepresentanter innkalles for å møte i permisjonstiden:

For Oslo: Michael *Tetzschner*

For Telemark: Tone Berge *Hansen*

Presidenten [10:03:35]: Representanten Bård Hoksrud vil framsette et representantforslag.

Bård Hoksrud (FrP) [10:03:51]: På vegne av Fremskrittspartiets representanter Sylvi Listhaug, Morten Wold og meg selv har jeg gleden av å fremme et forslag om å innføre offentlig finansierte vaksiner mot vannkopper og helvetesild.

Presidenten [10:04:02]: Forslaget vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Valg av settepresident

Presidenten [10:04:06]: Presidenten vil foreslå at det velges en settepresident for Stortingets møte i dag – og anser det for vedtatt.

Presidenten vil foreslå Heidi Greni. – Andre forslag foreligger ikke, og Heidi Greni anses enstemmig valgt som settepresident for dagens møte.

Før sakene på dagens kart tas opp til behandling, vil presidenten opplyse om at møtet i dag om nødvendig fortsetter utover kl. 16.

Sak nr. 1 [10:04:27]

Innstilling fra Stortingets presidentskap om fastsettelse av godtgjørelse til medlemmene av riksvalgstyret (Innst. 351 S (2023–2024))

Presidenten [10:04:38]: Ingen har bedt om ordet.

Sak nr. 2 [10:04:43]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av sømløse kollektivreiser (Innst. 317 S (2023–2024), jf. Dokument 3:10 (2023–2024))

Presidenten [10:04:55]: Etter ønske fra kontroll- og konstitusjonskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil seks replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

Svein Harberg (H) [10:05:22] (ordfører for saken): Riksrevisjonens rapport om sømløse kollektivreiser, Dokument 3:10 for 2023–2024, er en viktig underveis-

evaluering av et krevende område i en rivende utvikling. Sentralt i undersøkelsen er selskapet Entur, som ble skilt ut fra NSB for å skulle drive konkurransenøytralt billettsalg og levere billettsystemer for togselskapene. På samme tid ble det også arbeidet med å etablere et nytt selskap som skulle drive en rutedatabase og legge til rette for en nasjonal konkurransenøytral reiseplanlegger og for elektronisk billettering.

For å legge til rette for en mer kostnadseffektiv løsning og bedre utnyttelse av ressurskapasiteten besluttet Stortinget å samle oppgavene med forvaltning av salg- og billetteringsoppgaver for togoperatørene, rutedatabase, nasjonal reiseplanlegger og elektronisk billettering for all kollektivtransport i ett selskap. Entur ble da selskapet som skulle legge til rette for at de reisende kan kjøpe billetter for all kollektivtransport sømløst, på ett og samme sted. Dette var ønsket av både Stortinget og de reisende. Gjennom å gjøre det lettere å reise kollektivt har Entur samtidig til hensikt å få folk til å la bilen stå og dermed bidra til å nå Norges klima- og miljømål.

Enturs aktiviteter kan overordnet deles inn i de tre hovedområdene salgskanaler, digitale fellessystemer og innsamling, forvaltning og deling av data. Dette gjøres i et samarbeid og et spleiselag med alle kollektivselskaper. Enturs suksess er dermed også avhengig av underleverandørenes utvikling og resultater i transformasjonen fra de gamle lokale og regionale billettsystemene og inn i et nasjonalt fellesskap.

Dette danner bakgrunnen for Riksrevisjonens rapport, der de har kommet med følgende konklusjoner:

- Gjennom å samle inn og gjøre tilgjengelig reisedata for kollektivaktørene er Entur et viktig bidrag mot målet om sømløse kollektivreiser.
- Enturs reiseapp blir i liten grad brukt. Den er i liten grad kjent og mangler billetter og prisinformasjon.
- Den nasjonale reiseplanleggeren er ikke helt nøytral, men har elementer som favoriserer tog framfor buss.
- Togoperatørene finansierer store deler av Entur, men har savnet informasjon om hvordan pengene brukes.
- Samferdselsmyndighetene har ikke fullt ut klart å gi Entur de rammebetingelsene de trenger for å lykkes med appen sin.

Komiteen har sluttet seg til konklusjonene fra Riksrevisjonen. Arbeidet så langt gir et godt grunnlag for videre utvikling og forbedring. Noen punkter kunne vært håndtert bedre, men Riksrevisjonen er mild i sin kritikk når de benevner dette som «ikke tilfredsstillende», som er Riksrevisjonens mildeste kritikkform.

De sier at det ikke er tilfredsstillende at samferdselsmyndighetene ikke har lykkes med å samle alle kollektivreiser i én reiseapp som blir brukt, ti år etter at

Stortinget ba om å få det. Det er heller ikke tilfredsstillende at Enturs reiseplanlegger fordelsvekker reiser med tog, og det er ikke tilfredsstillende at togoperatørene har opplevd ikke å få innsyn i hvordan Entur bruker midlene de får fra selskapene.

Komiteen er enig i denne kritikken og peker spesielt på at det er problematisk at samferdselsmyndighetene, på tross av et omfattende og innholdsrikt system, selv etter så lang tid ikke har greid å få publikum til å bruke det. Publikums bruk er tross alt en viktig forutsetning.

Statsrådets svar på denne kritikken er at Entur har måttet bruke mye tid på å gjennomføre en modernisering av den digitale infrastrukturen, og begrensninger i den tilgjengelige søkemotoren har gitt grunnlag for en vekting av togreiser. Entur skal ifølge statsråden nå være i posisjon til å arbeide målrettet med å få flere kollektivaktører til å bruke selskapets tjenester og mener det vil gi et godt utgangspunkt for å få flere til å benytte tilbudet.

Avslutningsvis vil jeg takke komiteen for godt samarbeid i saken. Det er ikke unaturlig at en slik undersøkelse aktualiserer en debatt om hvorvidt satsingen på Entur er det rette tiltaket for framtidige gode tilbud og tilrettelegging for publikums kollektivreiser. Noen partier har skrevet merknader om det. Høyre mener vår komité skal behandle Riksrevisjonens kontroll av det som er vedtatt og har vært gjort, så når vi ikke har involvert oss i de merknadene, kan det ikke tas til inntekt for verken det ene eller det andre. Det overlater vi til fagkomiteen.

Morten Wold hadde her overtatt presidentplassen.

Kirsti Leirtrø (A) [10:10:41]: Takk til saksordføreren og til Riksrevisjonen for en god rapport, som kan gi de ulike aktørene i kollektivtrafikken kunnskap om forbedringer og hva som er problemene, når de nå har undersøkt sømløse kollektivreiser.

Riksrevisjonen sier at det fortsatt er for komplisert å planlegge og kjøpe kollektivreiser gjennom den nasjonale reiseappen Entur, og de mener at dette ikke er tilfredsstillende. De sier videre at reiseappen til Entur er lite kjent og lite brukt. Kun 3 pst. av de som kjøper togbillett, bruker Entur-appen, viser undersøkelser gjennomført av Jernbanedirektoratet.

Entur ble etablert som en del av jernbanereformen for at de reisende skulle kunne kjøpe én billett selv om reisen skulle gjennomføres med flere togselskap. Entur ble bygd opp rundt utskillelsen av NSBs rutekontor.

Ideen og målet om en reiseapp for alle kollektivreiser er god, men det krever godt samarbeid mellom de mange aktørene i bransjen, med mange avtaler, og at kundene faktisk ser verdien i å bruke den. Om en skulle beregne kostnadene per solgte billett, tror jeg det ville ha vært svært høye driftskostnader.

Nå har den digitale og tekniske utviklingen gått raskt. Det er andre muligheter i dag enn det var for ti år siden, og Entur er også et utviklingselskap. Vi har nettopp hatt en annen riksrevisjonsrapport til behandling i komiteen, om digitalisering i politiet, og sett hva gamle grunnsystemer gjør med effektivisering og frustrasjon i polititjenesten.

Det som er bra for innbyggerne med dette systemet, er mulighetene vi nå har gjennom f.eks. Google Maps, hvor man også kan planlegge en kollektivreise. Det er Enturs data som brukes der, så det er snakk om verdier langt utover det å selge billetter.

Nå har vår samferdselsminister tatt tak i mange av de funnene Riksrevisjonen har gjort, og en ser allerede forbedringer.

Jeg må si at det er litt spesielt at da Fremskrittspartiet hadde samferdselsministeren, etablerte de Entur, mens de nå – etter at vi har brukt mange hundretalls millioner og bygd opp et statlig selskap med 250 ansatte – mener at midlene som i dag brukes på Entur, kan brukes på en bedre måte. Jeg mener en da heller må rydde opp i det som er feil, sørge for å ta ut gevinsten av investeringen og bidra til at kundene får det de trenger, til en lavest mulig pris. Det er det vår samferdselsminister nå er i gang med.

Som jeg startet med: Denne riksrevisjonsrapporten kan bidra på en god måte til å gi svar på hva som ikke fungerer, og på hvilke tiltak som da må gjøres.

Nils T. Bjørke (Sp) [10:14:11]: Eg sluttar meg til innlegget til saksordføreren i denne saka og set pris på at ein samla komité støttar Riksrevisjonens konklusjonar, kritikk og tilråding. Riksrevisjonen vurderer det som ikkje tilfredsstillande at samferdselsstyresmaktene ikkje har lukkast i å samla alle kollektivreiser i ein fungerande app ti år etter at Stortinget bad om det. Rapporten syner fleire problem for alle som vil ferdast kollektivt og saumlaust over heile landet.

I mitt heimfylke, Vestland, er det m.a. ikkje mogleg å kjøpa billetter til lokale kollektivreiser med appen Entur. Det kan vera ei av fleire årsaker til at samferdselsstyresmaktene – trass i eit omfattande og innhaldsrikt system – etter så lang tid ikkje har greidd å få publikum til å nytta systemet.

Me treng ei vidare satsing på eit godt kollektivnett i heile landet. Me treng at samferdselsstyresmaktene følger opp satsinga på saumlause kollektivreiser. Det må vera brukarvenlege tilbod i heile landet, som gjer det enkelt for folk å planleggja og nytta seg av kollektivtilbodet. Det må vera den overordna målsetjinga når tilrådinga frå Riksrevisjonen skal fylgjast opp.

Denne saka viser òg litt av konsekvensane av den oppsplittinga ein har gjort på jernbane og andre sam-

ferdselsløysingar, der ein stadig må byggja opp nye selskap og kompensera for at ein skal dela opp delar av samferdselstilbodet. Det bør vera eit varsel om korleis det fungerer – at ein klarer å sjå heilskapen i alt frå billetter til jernbane til selskap når ein skal endra oppfylging i samferdselspolitikken. Det er vel heilt tydeleg at det ofte legg på seg store kostnader som ikkje er lagde inn i berekninga.

Audun Lysbakken (SV) [10:16:12]: Jeg vil også slutte meg til saksordføreren innlegg, men legge til et par momenter. Dette er en av de sakene og riksrevisjonsrapportene som gjør det helt nødvendig også å knytte noen politiske kommentarer til det, rett og slett fordi det er mye politikk i måten samferdselssektoren organiseres på. Rapporten vi har her, griper egentlig inn i det som har vært diskutert her i Stortinget i mange år. Vi har fått et system hvor det er en innebygd spenning, og det er også årsaken til den særmerknaden som SV og Rødt har lagt inn i innstillingen.

Jernbaneselskapene tilbyr konkurrerende salgsplattformer. Det har også Riksrevisjonen pekt på som en utfordring for Entur. Samtidig er dette en logisk konsekvens av det anbudssystemet vi har når det gjelder persontransport på tog. Det bidrar til at aktørene kan ha kommersielle interesser av å informere og selge mest mulig via egne plattformer framfor Entur.

I et system med veldig stor grad av oppsplitting og mange ulike aktører er det kanskje ikke så underlig at Entur ikke er blitt det man håpet at det skulle bli. Enturs problemer kan ikke ses uavhengig av en jernbanereform som har vært mislykket. Det er bra at regjeringen prøver å rydde opp i den, men det trengs større grep. Vi har en jernbanesektor som er sterkt oppsplittet; vi burde samle den. Den oppsplittingen vi har hatt, har vært feilslått, og jeg mener at det vi i dag behandler, er et symptom på det.

Carl I. Hagen (FrP) [10:18:36]: Jeg er enig med representanten Audun Lysbakken i at av og til må vi også kunne trekke noen konsekvenser på det politiske området av Riksrevisjonens undersøkelser, og at dette er en av dem, slik det fremkommer i Fremskrittspartiets særmerknad i innstillingen. Jeg er altså noe uenig med saksordføreren, som mener at vi utelukkende skal behandle den kontrollen som Riksrevisjonen har gjennomført.

Mye av poenget med Riksrevisjonen er nettopp at man skal lære av det som avdekkes. Hvis det skulle være slik at vi aldri skal trekke noen konsekvenser av det som fremkommer fra Riksrevisjonens undersøkelser, vil det redusere betydningen av de undersøkelsene. Jeg synes derfor det er på tide at vi drøfter behandlingen av en del av Riksrevisjonens undersøkelser her i Stortinget.

Mange hevder at dette skal vi bare kontrollere, mens det er transportkomiteen som eventuelt får trekke noen konklusjoner i saken. Det er altså fagkomiteene mange hevder eventuelt skal endre politikken som følge av Riksrevisjonens undersøkelser og konklusjoner. Da burde kanskje fagkomiteene i en annen grad komme inn i behandlingen av disse sakene, men det får bli drøftet i komiteen og andre steder, og ikke akkurat nå. Jeg tror likevel det er på tide at vi ser på det, for for mange ganger blir ikke Riksrevisjonens rapporter egentlig tema i fagkomiteene, som kan trekke noen politiske konklusjoner og endre politikken der det er nødvendig.

Når det gjelder den foreliggende sak, er det altså brukt 4 mrd. kr på noe som ikke har oppfylt det som var Stortingets ambisjoner. Vi har da trukket den konklusjon at når det er tilfredsstillende bestillingssystemer fra de enkelte selskaper, og publikum ikke bruker Entur, er det bedre å vurdere om det bør avvikles, og særlig hvis det er slik at det sysselsetter 250 mennesker, som det påstås, uten at det egentlig er stor nytte av det. Da er det typisk en sak der jeg håper statsråden vil vurdere om det er fornuftig bruk av penger på denne sektoren, når det er nok av andre områder innen samferdselssektoren som skriker etter mer penger.

Jeg har selvsagt, i likhet med mange andre, sett at behandlingen av Riksrevisjonens rapport har medført noen konsekvenser, for nå har det plutselig dukket opp reklame på tv fra Entur. Det har det ikke vært tidligere. I de ti årene man har forsøkt å få publikum interessert, har man ikke gjort det, men nå, når det er flere av oss som begynner å snakke om å avvikle virksomheten, bruker man betydelige beløp på reklame på tv, for å få folk til å bruke noe som de hittil har greid seg uten. Jeg tror det er en konklusjon i Entur som tilsier at dette kanskje er noe som bør avvikles, istedenfor å kaste gode penger etter de dårlige.

Statsråd Jon-Ivar Nygård [10:22:15]: Entur ble skilt ut fra daværende NSB i 2016, som en del av jernbanereformen. Ved opprettelsen av Entur fikk de i oppgave både å utvikle og forvalte salgs- og billetteringsoppgaver for togoperatørene samt utvikle og drifte en nasjonal reiseplanlegger, herunder en rutedatabase og elektronisk billettering for all kollektivtransport. Det har bidratt til at vi i Norge ligger langt framme på området sømløse kollektivreiser.

Riksrevisjonen har i sin undersøkelse primært vurdert Enturs app og dens posisjon som konkurransenøytral reiseplanlegger og billettformidler av reiser i Norge. Jeg mener at Enturs app er viktig i dette henseende, men jeg vil imidlertid påpeke et veldig viktig poeng, nemlig at det er systemene «bak» selve appen som er avgjørende for utviklingen av sømløse kollektivreiser.

Jeg ville vel vært nesten tilbøyelig til å være enig med representanten Hagen hvis det var sånn at vi hadde brukt 4 mrd. kr på en app som ikke virket, men det er viktig å si at Enturs kostnader tilknyttet appen kun utgjorde 4 pst. av selskapets driftskostnader i 2022. Enturs virksomhet består av mye mer enn en app, og det er det viktig at Stortinget legger merke til.

Entur forvalter en stor mengde reisedata og en rekke systemer for hele Jernbane- og Kollektiv-Norge. Selskapet har et nasjonalt holdeplassregister, en rutedatabase, en prisdatabase og stadig flere operatører som leverer sanntidsdata inn. Dette er data som brukes til å lage en nasjonal reiseplanlegger, og som er nødvendig for å kunne planlegge og selge billetter på tvers av transportformer i Norge. I tillegg utvikler og drifter Entur baksystemene for salg av billetter, inkludert systemer for avregning og pengeoppgjør mellom operatørene. I tillegg til å levere en app, forvalter Entur med andre ord digital infrastruktur for reiseplanlegging og billettsalg som togselskapene og andre kollektivselskaper benytter.

Det er frivillig for de fylkeskommunale kollektivselskapene om de vil benytte Enturs infrastruktur og tjenester. Entur samarbeider i dag med ni fylkeskommunale kollektivselskaper. Samarbeidet utvikler og drifter ulike digitale løsninger og tjenester innen reiseinformasjon, reiseplanlegging, salg og billettering.

Løsningen og tjenestene som utvikles, blir basert på Enturs salgsplattform og infrastruktur og kan benyttes av samtlige aktører som deltar i dette samarbeidet. Samarbeidet bidrar således til at det offentliges midler blir brukt mer effektivt. Samtidig bidrar bruk av fellesløsninger til at det blir lettere å legge til rette for sømløse reiser på tvers av fylkesgrenser og transportformer.

Jeg mener derfor at Entur, i samarbeid med kollektivselskapene, gjør et viktig arbeid med å tilrettelegge for sømløse kollektivreiser og utvikle gode tjenester til de reisende.

Jeg vil avslutningsvis kort kommentere Riksrevisjonens kritikk og anbefalinger. Riksrevisjonen har i sin undersøkelse funnet det «ikke tilfredsstillende» at Enturs reiseplanlegger fordelsvekker reiser med tog, og anbefaler at Samferdselsdepartementet har dialog med selskapet om dette. Jeg kan opplyse om at denne fordelvektningen nå er fjernet.

Når det gjelder Riksrevisjonens kritikk om at det ikke er «tilfredsstillende at samferdselsmyndighetene ikke har lykket med å samle alle kollektivreiser i en reiseapp som blir brukt, 10 år etter at Stortinget ba om å få det», vil jeg minne om at Entur overtok eldre datasystemer etter tidligere NSB, systemer som heller ikke kunne håndtere flere operatører. Entur måtte derfor de første årene prioritere å modernisere de digitale systemene, slik at man kunne håndtere flere operatører.

Med en modernisert infrastruktur er selskapet nå i en god posisjon til raskt å kunne ta inn flere nye aktører og nye billetter i sine systemer. Over 90 pst. av alle kollektivreiser som gjøres i Norge i løpet av et år, kan kjøpes i Entur-appen, og selskapet har et mål om at dette økes til 97 pst. i løpet av 2024.

Det er kun tre fylkeskommuner som ikke har avtale med Entur om å selge billetter i appen. Entur er nå i dialog med disse og forventer at det vil bli inngått avtaler i løpet av året.

Jeg vurderer derfor at Entur, i samarbeid med kollektivaktørene, er på god vei til å oppfylle Stortingets ambisjon om at de reisende skal kunne planlegge og kjøpe sine kollektivreiser på ett sted.

Presidenten [10:27:06]: De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Svein Harberg (H) [10:27:20]: Jeg skal ikke dra ut debatten, spesielt ikke i en sak der vi åpenbart er helt enig i Riksrevisjonens rapport og resultatene som kommer av den.

Jeg har bare et par kommentarer til det som er sagt om politikk i Riksrevisjonens rapporter. Så må jeg nok si jeg tror Hagen overdriver sin egen påvirkning når det gjelder at det nå er reklame for Entur, for slike reklamer planlegges nok på lengre sikt enn om de var kommet siden innstillingen kom. Dette har nok litt andre grunner.

Debatten om kontrollkomité versus fagkomité er ikke ny. Den har vi hatt gjentatte ganger, og den skal nok fortsette. Det tror jeg er viktig. Så er det alles fulle rett å fremme sine politiske syn også i merknader her. Jeg redegjorde for hvordan Høyre håndterer det, og opplever at det er den ryddige måten å gjøre det på. Det kan jeg godt begrunne med et par ting.

Den ene er at det ikke er noe i saken vi har, som gir grunnlag for en debatt om hvordan dette eventuelt skal gjøres alternativt. Vi har ingen sakspapirer. Vi har ikke noe grunnlag for det. Jeg vil vel si at det heller ikke i Riksrevisjonen finnes kompetanse og grunnlag for å ta de avgjørelsene, så det vil ikke ligge inne i rapportene vi får fra Riksrevisjonen. Vi er opptatt av at det skal være et godt saksgrunnlag når vi diskuterer og engasjerer oss i saker.

Jeg er helt enig med representanten Hagen i at en utnytter rapportene fra Riksrevisjonen for dårlig. Det ligger mye godt stoff der som også kan brukes til oppfølging politisk. Jeg er klar over at fagdepartementene i aller høyeste grad forholder seg til det som kommer fra Riksrevisjonen. De tar det på største alvor. Riksrevisjonens rapporter avstedkommer mye arbeid i departementene, og det skal vi ha respekt for, men på Stortinget kunne det vært grepet enda mer fatt i.

Så mener jeg i hvert fall personlig at kontrollkomiteen skal drive med kontroll, men vi må finne systemer på

Stortinget til å fange opp det som ligger der og kan danne grunnlag for politisk debatt. Det har det vært tatt initiativ til, så det kommer det nok mer om. Det har vært tatt initiativ fra både Riksrevisjonen og forskjellige her på Stortinget om at vi må gjøre det bedre i framtiden. Der har vi et felles ønske.

Audun Lysbakken (SV) [10:30:24]: Siden representanten Harberg begrunner Høyres måte å gjøre dette på, med ryddighet, ligger det på en måte litt implisitt at de som gjør det på en annen måte, gjør det uryddig. Derfor vil jeg bare understreke at når SV og en del andre partier i noen sammenhenger legger inn særmerknader i forbindelse med riksrevisjonsrapportene, som vi har gjort nå, er det fordi vi mener det er med på å belyse den sammenhengen kontrollen handler om.

Det er ikke sånn at kontroll alltid er helt atskilt fra politikk. Ta f.eks. denne rapporten. Vi mener at det Riksrevisjonen avdekker her, er noe av det vi har advart mot i forbindelse med organiseringen av jernbanen. Da ville det være underlig ikke å påpeke det. Det mener jeg er ryddig. Jeg mener også at det faktisk kan bidra til mer reell diskusjon om de veldige viktige rapportene vi får.

Jeg har full respekt for at Høyre gjør det på sin måte, men jeg mener at vår måte er like ryddig.

Presidenten [10:31:38]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 2.

Sak nr. 3 [10:31:43]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av Informasjonssikkerhet i forskning innenfor kunnskapssektoren (Innst. 318 S (2023–2024), jf. Dokument 3:11 (2023–2024))

Presidenten [10:31:57]: Etter ønske fra kontroll- og konstitusjonskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil seks replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

Kirsti Leirtrø (A) [10:32:32] (ordfører for saken): Takk til komiteen for godt samarbeid, og tusen takk til Riksrevisjonen for å sette søkelys på et særdeles viktig område, nemlig informasjonssikkerhet innenfor kunnskapssektoren.

Antall dataangrep mot sektoren økte kraftig på verdensbasis i 2020 og de påfølgende årene, og Norge er intet unntak. Både PST, Etterretningstjenesten og NSM har

pekt på at norske forskningsmiljøer er utsatte etterretningsmål. Det er en utfordring å finne balansegangen mellom så åpent som mulig og så lukket som nødvendig.

Undersøkelsen omfatter ti institusjoner, og konklusjonen er at våre forskningsinstitusjoner ikke i tilstrekkelig grad er sikret mot dataangrep. Selv om det er iverksatt en informasjonssikkerhetsstrategi, har en ikke lyktes.

En samlet komité slutter seg til Riksrevisjonens konklusjoner, kritikk og anbefalinger.

Statsråden har i sitt svar pekt på at rapporten vil være nyttig for både departementet og sektorens videre arbeid med datasikkerhet.

Kontrollkomiteen var nylig på Svalbard og Universitetssenteret der. Det er én av institusjonene som er med i undersøkelsen. De har iverksatt tiltak og prosesser i samarbeid med andre universiteter, og de sier at de vanskelig kan gjøre de riktige og nødvendige sikkerhetstiltakene alene. Det går på både tekniske løsninger, opplæring, gode rutiner, bevisstgjøring, overvåkning og ledelsesprosesser. En må alltid være i forkant av og forbedret på forsøk på nye angrep og datatyveri.

Nå er regjeringen i gang med en nasjonal digitaliseringsstrategi, og vi håper og tror at funnene Riksrevisjonen har gjort, vil være til nytte både i strategien og tiltakene som må iverksettes innenfor denne sektoren.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [10:35:18]: Det er en ære å få lov til å kommentere kontrollkomiteens sak som medlem av utdanningskomiteen.

Sikkerhetssituasjonen innenfor høyere utdanning og forskningssektoren er forverret de siste årene. Det er en kraftig økning i dataangrep. Dette ser vi også på verdensbasis. Sikkerhetssituasjonen ble ytterligere skjerpet da Russland invaderte Ukraina i 2022. I 2023 kom saken om spionmistanke mot en gjesteforeleser ved Senter for fredsstudier hos UiT.

I risikovurderingene de siste årene har PST, Etterretningstjenesten og NSM pekt på at norske forskningsmiljøer er utsatte mål. Flere melder om en sikkerhetssituasjon preget av større trusler og flere hendelser i Norge. Arctic Congress går av stabelen i Bodø fra 29. mai til 3. juni, i regi av Nord universitet og Nordlandsforskning. Rundt 1 200 forskere er ventet til byen, og det er en betydningsfull samling for forskere og andre som er opptatt av forskning i Arktis. Vi vet at aktivitet i nordområdene er en del av sikkerhetsbildet, der ulike aktører med ulike interesser melder seg på. Nordområdenes framtid er hovedtema for konferansen, men ingen fra Russland er invitert. PST antar likevel at etterretning fra flere land, som Russland, Kina, Iran og Nord-Korea, kan tenkes å være på plass.

I februar var første gang PST gikk ut med opplysninger om at kinesiske forskningsledere, gjesteforskere og

studenter fra institusjoner tilknyttet det kinesiske militæret, PLA, jobber i Norge. Internasjonalt samarbeid er en selvfølge for forskning, men i lys av sikkerhetssituasjonen må vi være bevisste på hva vi deler, og hvordan vi deler informasjon. Det opplyste PST helt spesifikt om i forbindelse med Arctic Congress i Bodø nå. Totalforsvarets cybersikkerhetskonferanse og andre konferanser senere i år må trygges.

Kontrollkomiteen stiller seg samlet bak Riksrevisjonens anbefalinger i dag. Det er bra at Stortinget følger utviklingen. Arbeiderparti–Senterparti-regjeringens prioriteringer av forskning og aktivitet i hele landet er vesentlig for norsk suverenitet og kontroll. Kompetanseberedskap, beredskap for kunnskap og forskning, er også en del av vår sikring. Demokrati, frihet og våre verdier krever et forsvar. Det krever kunnskap, og det krever bevisst politikk i alle ledd. Teknologien har kommet for å bli. Kunstig intelligens krever god deling av forskningsfundert og sikret kunnskap. Det er samlet tilslutning, så jeg skal ikke dra ut debatten videre, men jeg mener det er bra at vi får en bevissthet også knyttet til hvordan forskning, deling og samarbeid gjøres.

Statsråd Oddmund Hoel [10:38:43]: Riksrevisjonen har gjennomført ei undersøkelse av korleis universiteta, høgskular og andre forskingsverksemdar under Kunnskapsdepartementet sikrar forskingsdata mot digitale angrep. Undersøkinga har òg omfatta korleis Kunnskapsdepartementet varetek det overordna ansvaret for informasjonssikkerheit i forskning og høgare utdanning, gjennom statlege verkemiddel på området i Direktoratet for høgare utdanning og kompetanse, NO-KUT og Sikt – kunnskapssektorens tenesteleverandør. Riksrevisjonens undersøkelse bygger på eit omfattande datamateriale og grundige analysar. Eg meiner at undersøkinga er svært nyttig for det vidare arbeidet og bidreg til betre informasjonssikkerheit i høgare utdanning og forskning.

Undersøkinga viser at sektoren har jobba systematisk med informasjonssikkerheit dei siste åra, og kvar institusjon får individuell oppfølging. Eg er glad for at Riksrevisjonen også vurderer at institusjonane får tettare oppfølging enn før. Samtidig er det Riksrevisjonens vurdering at sektoren framleis er sårbar for dataangrep, det er store variasjonar i gjennomføringa av sikkerheitstiltak, og fleire institusjonar treng meir støtte. Deira overordna konklusjon er difor i kategorien «kritikkverdige», og det forstår eg.

Forsknings- og høgare utdanningssektoren skaper og forvaltar kunnskap og kompetanse som er avgjerande for samfunnet vårt. Me veit at en del av denne kunnskapen og kompetansen er eit ettertrakta mål for framand etterretning, som me alt har høyrte fleire eksempel

på frå dei førre talarane. Dei nasjonale tryggingstenestene peikar på at trusselen mot forskings- og høgare utdanningssektoren har blitt meir alvorleg dei seinare åra, m.a. på grunn av den nye geopolitiske situasjonen og ei lynrask teknologisk utvikling, feks. innan KI. Det blir stadig meir krevjande å oppnå eit tilfredsstillande sikkerheitsnivå når truslane utviklar seg raskare enn me klarer å forbetre oss.

Eg meiner at dei manglane Riksrevisjonen har avdekt, er alvorlege. Sektoren har stor merksemd på å betre informasjonssikkerheita, og arbeidet med å følgje opp funna frå undersøkinga er godt i gang. Mitt inntrykk er at òg dei institusjonane som ikkje sjølv var blant dei ti som Riksrevisjonen undersøkte, har teke i bruk funna for å utbetre eigne manglar og sårbarheiter.

Eit funn i undersøkinga som eg merkar meg, er at Riksrevisjonen meiner det er uklare roller i den overordna styringa av informasjonssikkerheit i forskning og høgare utdanning. Riksrevisjonen peikar særleg på at det er behov for å avklare rollene til Direktoratet for høgare utdanning og kompetanse, Sikt og NOKUT. Dette er utfordringar me allereie var godt kjende med. Eg deler difor Riksrevisjonens vurdering av at roller og ansvar må bli tydelegare. Dette jobbar eg no med å få på plass i nær framtid, i samarbeid med dei tre aktørane, HK-dir, Sikt og NOKUT.

God sikkerheit er eit langsiktig arbeid, som må byggje på ein god sikkerheitsskultur. For å få til det meiner eg at universiteta og høgskulane sjølv må ha eigarskap til arbeidet med informasjonssikkerheit. Det betyr ikkje at dei ikkje treng støtte frå sentralt hald til dette arbeidet. Riksrevisjonen peikar på behovet for meir treffsikre tiltak for å redusere risikoen for dataangrep i sektoren.

I ein så variert sektor som forskning og høgare utdanning vil det vere vanskeleg å treffe alle behov like godt. Som Riksrevisjonen påpeikar, er det store forskjellar mellom dei ulike institusjonane. Det påverkar korleis institusjonane jobbar med informasjonssikkerheit, og kva for behov dei har for støtte. Difor jobbar eg òg med å vurdere kva for tiltak som er mest effektive, og kva som er den beste bruken av dei ressursane me set inn her, for heile sektoren. Blant tiltak som allereie er sette i verk for å støtte institusjonane i arbeidet med førebyggjande sikkerheit og kartlegging av eigne verdiar, er dei nasjonale retningslinjene for ansvarleg internasjonalt samarbeid og arbeidet med å kartlegge sensitive fagområde.

Ein viktig føresetnad for å identifisere målretta tiltak er å finne ein måte å få betre informasjon om det faktiske nivået på informasjonssikkerheita i sektoren på, i tråd med tilrådingane frå Riksrevisjonen. Dette følgjer eg opp i samarbeid med HK-dir og Sikt.

Eg vil avslutte med å takke komiteen for støtta i det arbeidet.

Presidenten [10:43:40]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 3.

Sak nr. 4 [10:43:51]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om statsrådets protokoller for tidsrommet 1. juli–31. desember 2023 (Innst. 329 S (2023–2024))

Presidenten [10:44:02]: Ingen har bedt om ordet.

Sak nr. 5 [10:44:13]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Melding for året 2023 fra Sivilombudet (Innst. 342 S (2023–2024), jf. Dokument 4 (2023–2024))

Carl I. Hagen (FrP) [10:44:46] (ordfører for saken): Årsmeldingen fra Sivilombudet er meget fyldig og god og omfatter en lang rekke saker fra ulike departementer. Jeg håper derfor at alle statsråder som er berørt av det som er med i årsmeldingen fra Sivilombudet, studerer den meget nøye og prøver å følge opp og forbedre det fra Sivilombudets side er avdekket ting som ikke er veldig bra.

Ombudet har til oppgave å sikre at offentlige myndigheter – både kommuner, fylkeskommuner og staten – ikke gjør urett mot den enkelte borger. I så måte er ombudets rolle av høy viktighet både for den enkelte som skal sikres mot urett, og for styringssystemets legitimitet og effektivitet.

Vi har merket oss at Sivilombudet har mange forskjellige oppgaver, og at dette krever tung forvaltningsmessig kompetanse og innsikt. Årsmeldingen og de rapporter, uttalelser og øvrige meldinger som ombudet publiserer, viser en imponerende bredde i hvordan ombudet løser sitt oppdrag.

Vi viser i innstillingen til at ombudet får et stabilt høyt antall klager. I løpet av 2023 mottok ombudet 4 322 saker, hvorav de aller fleste var klager på den offentlige forvaltningen. Dette er det høyeste antall saker noen gang, og ombudet avsluttet også noen flere enn dette.

Det innbyggerne i Norge klager mest på, er saksbehandlingstid og manglende svar, trygd, sosialhjelp og barnebidrag, plan- og bygningsaker, helse- og omsorgsaker og ansettelsessaker og arbeids- og tjenesteforhold. Det er altså viktige forhold for den enkelte borger, og det er sendt inn en lang rekke klager. Jeg håper forvaltningen merker seg dette og prøver å gjøre det bedre.

Komiteen viser også i sin innstilling til at Sivilombudet trekker frem tre utfordringer. Disse er faren for at forvaltningen i økende grad oppleves utilgjengelig for innbyggerne. Det er klart at det er et meget, meget alvor-

lig punkt, for forvaltningen er jo til for innbyggerne. Når det er stadig flere som synes den er utilgjengelig, har forvaltningen og de ansvarlige statsråder en stor utfordring.

Kritikkverdige soningsforhold i norske fengsler har vært påpekt en rekke ganger, og jeg håper justisministeren sørger for at det punktet ikke er med i neste årsmelding fra Sivilombudet. Det må kunne bli bedre enn at det fortjener jevnlig kritikk fra Sivilombudet.

Det tredje er manglende overholdelse av reglene om rett til innsyn og krav til journalføring. Komiteen har hatt flere saker hvor det har vært mangler ved journalføringen og vanskelig å få innsyn. Innsyn er en av rettighetene man har i et demokrati for at forvaltningen ikke skal begå feil. Da skal man være åpen for å gi innsyn og ikke – som vi av og til kan ha mistanke om – ha en kultur der det er best ikke å gi innsyn, for å slippe mulig kritikk og avdekking av mulige feil. Også der har alle statsråder i realiteten en oppgave å gjøre.

Som komiteen skriver, er vi opptatt av at innbyggerne i utgangspunktet skal slippe å utsettes for behandling som berettiger klager. Det er en målsetting vi alle er enige om. I tilfeller der det allikevel er berettiget grunn til klage, mener komiteen det er viktig at forvaltningen tar til seg ombudets anbefaling som et konstruktivt innspill til læring.

Som jeg nevnte innledningsvis, er det slik at veldig mye av det Sivilombudet har påpekt i sin årsmelding, bør formidles til dem som kanskje kan trekke litt lærdom og se hvordan de kan gjøre tingene bedre. Det er ikke hyggelig å lese årsmeldingen når det påpekes så mange feil, og jeg håper de ansvarlige statsråder vil ta dette inn over seg.

Det er også veldig mange saker i årsmeldingen som egentlig drukner i den måten å behandle det på, så jeg håper derfor at Sivilombudet i kanskje noe større grad vurderer om Stortinget burde få noen flere meldinger og saker fra dem, i stedet for å samle alt i årsmeldingen. Kanskje noen av dem var store og viktige nok til at det kunne bli en egen behandling i Stortinget. Det er det opp til Sivilombudet å vurdere.

Frode Jacobsen (A) [10:50:45]: Takk til saksordføreren for innlegget og arbeidet med saken. Siden vi snakker om årsmeldingen fra Sivilombudet, er det også på sin plass å takke Sivilombudet for den jobben som gjøres. Og siden sivilombudet selv er på plass, ber jeg henne – via presidenten – viderebringe den takken til medarbeiderne i ombudet.

Det er bra vi har et ombud som fører kontroll med forvaltningen for å hindre at det begås urett mot den enkelte borger. Årsrapporten viser at det er nok å ta tak i:

over 4 300 saker, et flertall av dem klager på forvaltningen. Det er det høyeste antall noen gang.

Komiteen merker seg, som Hagen sa, de tre utfordringene som Sivilombudet omtaler i årsmeldingen, og jeg tar for gitt at både regjeringen og forvaltningen gjør det samme.

Den første utfordringen ombudet peker på, er faren for at forvaltningen i økende grad oppleves utilgjengelig for innbyggerne. Dette er et alvorlig faresignal, det handler i bunn og grunn om tillit og hvilken tillit folk skal ha til den offentlige forvaltningen. Tillit og tilgjengelighet henger sammen. Hvis du ikke får svar, hvis du ikke forstår hva du får svar på, og hva svaret betyr for deg, svekkes også den tilliten du har til forvaltningen. Så dette må tas på alvor.

Den andre anbefalingen handler om kritikkverdige soningsforhold i norske fengsler. Soningsforholdene i norske fengsler er også tema i NIMs årsmelding, som kommer som neste sak i dag. Temaet om forebygging av tortur og umenneskelig behandling under frihetsberøvelse er viet mye plass i Sivilombudets årsmelding, og lesing av dette kapitlet gjør inntrykk.

Den tredje utfordringen dreier seg om manglende overholdelse av reglene om rett til innsyn og krav til journalføring. Dette er et tema som kontrollkomiteen har brukt mye tid på i løpet av vinteren – uten at vi skal gå inn på det nå. Både innsyn og journalføring er viktig for å sikre åpenhet i forvaltningen.

Beskjeden fra Sivilombudet er så tydelig som den kan være. Offentlig forvaltning har en jobb å gjøre. Vi kan og må bli bedre enn det vi er nå.

Audun Lysbakken (SV) [10:53:11]: Jeg tar ordet knyttet til særmerknaden som SV, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne har lagt inn i innstillingen, som jeg egentlig skulle ønske at hele komiteen hadde stilt seg bak, men som Sivilombudet heldigvis følger opp, og det gjelder situasjonen ved Politiets utlendingsinternat på Trandum. Sivilombudet omtaler dette, og det de skriver, bør gi oss alle grunn til bekymring. Dette handler om statens overholdelse av sine menneskerettslige forpliktelser. Sivilombudet har uttrykt bekymring knyttet til forholdene på Trandum i en årrekke og understreket behovet for praksisendring, og i årsmeldingen peker Sivilombudet bl.a. konkret på innlåsingspraksisen, som ombudet mener er ulovlig.

Bekymringen for situasjonen på Trandum deler vi. Den bør det være et tverrpolitisk engasjement rundt, helt uavhengig av syn på innvandringspolitiske spørsmål. Vi mener at regjeringen må følge opp kritikken på en langt mer aktiv måte og nå endelig ta avgjørende grep for å forbedre forholdene på internatet.

Sivilombudet har altså påpekt at det er uheldig at arbeidet med ny forskrift når det gjelder utlendingsinternat, har tatt mange år. Når Sivilombudet finner grunn til en sånn påpekning, mener jeg det også er viktig at Stortinget understreker det som burde være en selvfølge, nemlig at behandlingen av internatet må være i tråd med statens menneskerettslige forpliktelser. Det ligger nå et veldig klart ansvar på regjeringen for å følge opp dette og sørge for at dette ikke skal bli en gjenganger i enda flere årsmeldinger.

Carl I. Hagen (FrP) [10:56:03]: Jeg hadde ikke tenkt å si noe mer, men jeg føler et behov for å etterlyse noen svar. Når justisministeren er til stede, synes jeg det ville være naturlig at hun kommenterte Sivilombudets synspunkter når det gjelder de kritikkverdige forholdene i norske fengsler, som har vært en gjentakende ting fra Sivilombudet, og som jeg berørte i mitt innlegg. Da hadde det også vært naturlig om hun hadde gitt noen synspunkter på Audun Lysbakkens innlegg og særmerknaden i komiteen når det gjelder Trandum. Så jeg tillater meg i hvert fall å etterlyse å få høre hva justisministeren har å si til de tingene som er i Sivilombudets årsmelding, særlig når det gjelder de kritikkverdige forholdene i norske fengsler og særmerknaden i innstillingen når det gjelder Trandum.

Statsråd Emilie Mehl [10:57:22]: Først vil jeg si takk til Sivilombudet for et godt og grundig arbeid med å ivareta enkeltmenneskers rettigheter i møte med forvaltningen, og takk også til komiteen for behandlingen av saken.

Jeg vil si litt om soningsforhold, som jeg ble utfordret til av foregående taler.

Det har vært en langvarig utfordring i norske fengsler at vi har problemer med for mye isolasjon generelt, og at vi må gjøre en jobb for å forbedre soningsforholdene for alle, og kanskje spesielt for den gruppen som utgjøres av kvinner som soner i norske fengsler.

Jeg vil trekke fram Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt, hvor Sivilombudet i mars 2023 avdekket at det var kritiske forhold, som bruken av isolasjon, svikt i arbeidet med å forebygge selvmord og selvskading, svikt i bemanning og ledelse og svakheter i helsetilbudet til de innsatte. Justis- og beredskapsdepartementet ble varslet umiddelbart etter det besøket, og jeg husker den dagen veldig godt, for jeg opplevde det som en akutt forverring, egentlig, av en situasjon som allerede hadde vært kritisk i mange år.

Det var viktig for oss å ta det på det største alvor, og vi gjorde umiddelbart endringer, sammen med Helse- og omsorgsdepartementet, for å forbedre situasjonen for de kvinnene som sonet på Bredtveit da. Det gikk bl.a. ut på at vi reduserte belegget, at vi økte bemanningen,

og at vi økte kompetansen. Det er også krevende, for når man øker bemanningen et sted, må man ta den fra et annet sted, og det har vært viktig for oss å følge med på at det ikke går for mye ut over soningsforholdene for andre grupper, f.eks. menn på høysikkerhet.

Over tid har det vært utfordrende for skiftende regjeringer, tror jeg vi kan si, å sørge for at kvinnelige innsatte har likeverdige soningsforhold som menn. Vi ser også at det faller sammen med at kriminalomsorgen de siste årene har sett en betydelig økning av hvor mange kvinnelige innsatte som har alvorlige psykiske helseutfordringer, som sliter med psykiske lidelser, og som skader seg selv. Det er selvfølgelig forferdelig for dem det gjelder, og ikke minst deres pårørende, men det er også veldig krevende for dem som er på jobb i fengslene, som skal håndtere denne gruppen på en best mulig måte, og som også selv opplever en stor belastning.

Hvis vi ser på statistikken, utgjør kvinnelige innsatte bare rundt 5 pst. av alle som sitter i fengsel, men de står likevel for de fleste tilfellene av selvskading og selvmordsforsøk i fengsel. Derfor mener jeg også det er naturlig å framheve denne gruppen spesielt. For eksempel gjaldt 35 av 37 vedtak om bruk av sikkerhetseng i 2023 kvinnelige innsatte.

Et tiltak vi også gjorde ganske umiddelbart etter de alvorlige funnene til Sivilombudet på Bredtveit, var å få fortgang i å etablere Telemark fengsel, avdeling Skien, som et eget kvinnefengsel. Det var et eksisterende fengsel for menn som vi gjorde om til kvinnefengsel. Det hadde vært jobbet med det over tid, men det var viktig å kunne avlaste situasjonen på Bredtveit og få det raskere i gang. Det gir oss også muligheten til å sørge for å etablere en nasjonal forsterket fellesskapsavdeling, en såkalt NFFA, for kvinner, som vi nå jobber med ved Skien fengsel. Som komiteen er kjent med, er det noe vi allerede har etablert for menn, og det er viktig at det også på det området ikke er forskjeller for kvinner og menn. Det gir nye muligheter når det er på plass, til å følge opp kvinnelige innsatte med særlige behov, til å forebygge og forhindre langvarig isolasjon, og til å ta de som har det aller verst, ut av det fellesskapet som de kanskje ikke klarer å være en del av, og følge dem opp på en bedre måte.

Så er jeg klar over at for dem som jobber ved Telemark fengsel, avdeling Skien, har det vært en krevende overgang å bytte gruppe av innsatte. Det er også noe jeg har forståelse for, og som jeg også har uttrykt i offentligheten, men det var likevel et nødvendig tiltak å gjøre det. Vi kommer sammen med helsemyndighetene, som det er viktig å jobbe godt sammen med her nå, til å følge opp nødvendige tiltak med kriminalomsorgen osv. Blant annet jobber vi med en stortingsmelding om straffegjennomføring generelt. Den skal etter planen fremmes for Stortinget våren 2025.

Jeg er kjent med at Sivilombudet har gjort flere fengselsbesøk i 2023 og hittil i 2024, og vi vil også følge opp rapportene som er ventet framover.

Audun Lysbakken (SV) [11:02:31]: Jeg oppfatter at justisministeren svarte ut utfordringen fra representanten Hagen når det gjelder situasjonen i fengslene, men min konkrete utfordring knyttet til hva regjeringen nå vil gjøre for å forbedre forholdene på Trandum, vil jeg også gjerne at regjeringen er tydelig på. Kan vi nå forvente at det blir tatt tak i forholdene der, sånn at vi ikke får de samme bekymringene uttrykt i den neste årsmeldingen fra Sivilombudet?

Presidenten [11:03:05]: Flere har ikke tegnet seg til sak nr. 5.

Sak nr. 6 [11:03:10]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Menneskerettighetene i Norge 2023 – NIMs årsmelding (Innst. 337 S (2023–2024), jf. Dokument 6 (2023–2024))

Kari Henriksen (A) [11:03:40] (ordfører for saken): NIMs arbeid blir viktigere og viktigere i en verden der menneskerettigheter motarbeides av enkeltpersoner, grupper, politiske partier og stater. Heldigvis er det i Norge stor oppslutning om våre internasjonale konvensjoner og forpliktelser. De har et solid fundament i norsk politisk virkelighet.

Å følge internasjonale konvensjoner er utfordrende, spesielt når mye annet oppleves truende. Menneskerettighetene vokste fram i etterkant av nazistenes folke mord på jøder og to verdenskriger. Da var det samstemt oppslutning om aldri mer. Konvensjoner og avtaler skal sikre nettopp dette: aldri mer.

Krigsgenerasjonen er på vei ut, og prinsipper om menneskerettslige forhold kan oppleves som heft og plunder for å få realisert andre ting, i en tid der refleksjon og ettertanke kjemper om plass med hurtige løsninger og raske handlinger. Samtidig er det nå ny krig i Europa, og folkemordsspørsmål er igjen høyst aktuelle.

Også fattigdom, ulikhet, utnyttelse og overgrep – konfirmert av stater eller neglisjert av stater – er en bakgrunn for disse konvensjonene, samt en felles forståelse av menneskets iboende verdi. Klima- og miljødelegasjoner truer menneskerettslige krav og erstattes av død, fravær av en plass å bo, fattigdom og fravær av menneskers mulighet til å kunne fø seg selv. Derfor er det prinsipielle vernet disse konvensjonene gir oss alle – som enkeltpersoner, gjennom statlige forpliktelser – viktig.

Jeg vil nevne noen av utfordringene rapporten i år tar opp: barnevern, likestilling og diskriminering,

ytrings-, informasjons- og demonstrasjonsvirksomhet, rettssystemet og saksbehandlingstiden i domstolene.

I tillegg er NIMs anbefalinger i år disse:

Når det gjelder tvangsbruk i eldreomsorgen, anbefaler NIM at eldres rett til helse, autonomi, privatliv og beskyttelse mot umenneskelig behandling må sikres bedre. De peker på at lovverket ikke fullt ut sikrer dem mot mulige menneskerettslige krenkelsers, og de forventer at det pågående lovarbeidet i departementet om oppfølging av tvangslovutvalget fra 2019 behandles ferdig.

Når det gjelder krisesenter til utsatte grupper, anbefaler NIM at Stortinget må sikre beskyttelse av enkeltindivider mot vold og overgrep. Spesielt må personer som tilhører utsatte grupper, få et likeverdig krisesentertilbud. Regelverket for krisesentrene skal revideres i 2024, og dette er en anledning til å følge opp de anbefalingene NIM har gitt.

Når det gjelder psykisk innsatte i fengsel, anbefaler NIM at Stortinget gjennom systematiske tiltak må sikre ivaretagelse av menneskerettighetene til fengslede personer. NIM slår også fast at tidligere anbefalinger på dette området fremdeles er gjeldende. Det er positivt at det er iverksatt tiltak, og at bevilgningene har økt, men NIM peker på at disse utfordringene krever langsiktige løsninger og prioriteringer.

Når det gjelder klima og urfolk, må Stortinget sikre at samenes rett til kulturutøvelse ivaretas i gjennomføringen av det grønne skiftet, og læring fra Fosen-saken bør danne grunnlag for tiltak som forhindrer nye slike saker. Fosen-saken er nå avsluttet i rettsapparatet, og departementet har uttrykt at de vil bruke lærdommen her i framtidige prosesser og behandling av liknende saker.

Når det gjelder menneskerettigheter og ny teknologi, utfordrer ny teknologi og kunstig intelligens konvensjoner innenfor det menneskerettslige området. NIM anbefaler at det forskes på hvordan menneskerettighetene kan ivaretas når det offentlige iverksetter regler om KI, og når KI brukes.

Rapporten viser også til tidligere anbefalinger og oppfølging av disse. Dette har nemlig komiteen har vært opptatt av – hvordan går det? Av de sakene NIM følger opp, er Fosen-saken, barn og rusmidler, hatefulle ytringer og hets, soningsforhold for mennesker i fengsel som har psykiske utviklingshemninger, og kommunenes menneskerettighetsansvar. Jeg går ikke inn på enkeltvurderingene gjort av NIM her, men de kan leses i rapporten.

Det er en enstemmig tilråding i saken. Enkelte partier har egne merknader jeg regner med de vil redegjøre for. Jeg vil takke NIM for en god rapport også i år, og jeg vil takke komiteen for et godt samarbeid.

Audun Lysbakken (SV) [11:08:43]: Jeg slutter meg til saksordførerenes gjennomgang. Jeg synes også årsmeldingen igjen understreker hva slags viktig institusjon NIM har blitt, og viktigheten av at Stortinget følger opp de anbefalingene NIM kommer med. Det er selvfølgelig ikke sånn at det er en automatikk i at alle partier er enig i alle anbefalinger, men de bør bli gjenstand for grundig diskusjon og behandling i Stortinget. Derfor har flere partier – SV, Rødt, Miljøpartiet De Grønne – påpekt at det er veldig ulikt i hvor stor grad Stortinget faktisk følger opp NIMs anbefalinger. Vi fremmer ingen av anbefalingene i denne behandlingen fordi vi mener at det i utgangspunktet er fagkomiteenes oppgave, og at det bør skje der. Men vi kommer til å fortsette å følge med på i hvilken grad det skjer. Hvis fagkomiteene ikke i stor nok grad griper fatt i anbefalingene som kommer fra NIM, bør kontroll- og konstitusjonskomiteen gjøre det.

Så hadde jeg en utfordring til justisministeren knyttet til situasjonen på Trandum i forbindelse med Sivilombudets årsmelding. Jeg så at justisministeren var i ferd med å tegne seg, men presidenten var framoverlent med klubben, og det er bra. Men jeg ser at Trandum også er omtalt i NIMs årsmelding, så derfor er anledningen her på nytt.

Seher Aydar (R) [11:10:39]: Jeg har tenkt å fokusere på tre ulike områder. To av dem var også gjenstand for en debatt tidligere i dag. Når både Sivilombudet og NIM er inne på de samme områdene, sier det egentlig først og fremst noe om hvor viktig det er at de feilene de peker på, rettes opp. Jeg stiller meg også bak det representanten Lysbakken sa når det gjelder anbefalingene som trengs å følges opp.

I flere år har de uakseptable forholdene for innsatte i Bredtveit kvinnefengsel vært kjent. Vi vet at kvinnelige innsatte lever under soningsforhold som gjør dem sykere. De blir i større grad enn menn utsatt for isolasjon, tvangsbruk og manglende ivaretagelse, noe som er et resultat av bl.a. lav bemanning og ansatte som slutter i jobben sin på grunn av dårlige og vanskelige arbeidsforhold. Bredtveit er det fengslet med flest tilfeller av selvskading, og etter et brutalt selvmord i fjor har innsatte og ansatte blitt alvorlig traumatisert.

Vi må ikke glemme at mange kvinner som havner i kriminalomsorgen, har en fortid der de har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep, noe som også betyr at en stor andel av kvinnene har psykiske helseutfordringer som ikke blir fulgt opp. Slike traumer gjør også at kvinnene har behov for at helseundersøkelser blir gjort i sikre rammer, av helsepersonell de føler seg ivaretatt av og trygge på. Om dette hensynet ikke blir ivaretatt, kan konsekvensen bli at kvinnene ikke oppsøker den hjelpen de faktisk trenger.

Likeverdige soningsforhold for kvinner og menn bør være en selvfølge, men dessverre er det ikke sånn i dag. Det er helt avgjørende at regjeringen setter inn langsiktige tiltak og prioriteringer, og at det blir satset på bedre tilgang på helsetjenester, psykisk oppfølging, mer sosial kontakt og bedre tilrettelegging av soning.

For å gå videre til Trandum, som også er kritisert av Sivilombudet: På Trandum utlendingsinternat er forholdene langt ifra noe bedre, til tross for gjentakende kritikk. Situasjonen på Trandum har blitt sterkt kritisert av både NIM, Sivilombudet og Tilsynsrådet for tvangsreturer og utlendingsinternatet. De viser til praktiseringen av at de internerte blir låst inne på cellene, og at de blir kroppsvisitert, som kan synes å bryte menneskerettslige krav. Forholdene på Trandum har samtidig et fengselsliknende preg, som går sterkt ut over både den mentale og fysiske helsen til de internerte. Det er ingen tvil om at forholdene for de internerte på Trandum i lang tid har vært uverdige, og at de blir utsatt for en enorm belastning. Det er viktig og bra at NIM følger med på utviklingen på Trandum. Vi forventer samtidig at regjeringen setter inn tiltak som bedrer situasjonen, for menneskerettigheter gjelder alle mennesker, også dem som er på Trandum. Jeg ser at statsråden har tegnet seg og ser fram til å høre svaret på oppfølgingen for å rette på de menneskerettsbruddene som finnes.

I Fosen-saken fikk et menneskerettighetsbrudd foregå i så mye som to år, selv etter at en enstemmig Høyesterett hadde gitt tydelige føringer til regjeringen. Reindriftsutøverne på Fosen sto maktesløse mot vår egen stat, selv etter å ha vunnet alle tre runder i retten. Regjeringen har, siden dommen falt i 2021, fått kritikk fra både egne fagmiljøer i NIM og fra Sametinget, og Sametinget har enstemmig vedtatt at de ønsker en uavhengig gjennomgang av Fosen-saken. Saken har vært preget av statlig arroganse mot samene og brudd på allmenne rettsprinsipper og forvaltningsskikk.

Siden Høyesterett landet på sin dom, har NIM vært en pådriver for at høyesterettsdommen faktisk skal følges opp. Til tross for uforsvarlig lang tid fra statens side ser vi nå at det har gitt resultater. Akkurat nå pågår rettsaken om Øyfjellet, og store vannkraftprosjekter planlegges i Finnmark. Vi vet dessverre at flere kamper er i vente. Alle disse sakene viser at vi trenger NIM, og vi trenger at det de avdekker og påpeker, blir tatt på alvor og følges opp videre. Formålet må være å rette opp det de påpeker, men også ikke å gjenta de samme feilene gang på gang.

Naomi Ichihara Røkkum (V) [11:15:09]: NIMs årsmelding for 2023 gir en grundig analyse av menneskerettighetssituasjonen i Norge. Jeg vil først takke NIM for deres viktige bidrag og for tydelige anbefalinger.

La meg nå trekke fram tre saker, og til slutt hvordan vi som storting bør styrke oppfølgingen av NIMs anbefalinger.

En av NIMs sentrale anbefalinger handler om hvordan Stortinget kan beskytte enkeltindivider mot vold og overgrep. Vold og overgrep, særlig i nære relasjoner, er ikke bare grusomt for dem som opplever det, det er også et samfunns- og menneskerettighetsproblem. I 2023 var det 35 drapssaker med 38 ofre – det høyeste drapstallet i Norge på ti år. Om lag halvparten ble drept av nåværende eller tidligere partner eller kjæreste. I de første månedene i 2024 har vi dessverre sett dramatisk mange drap i nære relasjoner.

Det haster å få revidert krisesenterloven. Det skulle vært på plass allerede i 2023, slik NIM påpeker. Venstre etterlyser effektive tiltak, både lovgivningsmessig og økonomisk. Vi trenger et tilstrekkelig og likeverdig krisesentertilbud, særlig for utsatte grupper.

Fosen-saken har også preget året som har gått. Det er oppsiktsvekkende at regjeringen brukte over to år fra Høyesterett slo fast at vindkraftanlegget krenker reindriftssamers rett til kulturutøvelse, og fram til partene kom til enighet. Konflikten på Fosen viser viktigheten av urfolks medvirkning. NIM anbefaler at Stortinget må sikre at samenes rett til kulturutøvelse blir ivaretatt i gjennomføringen av det grønne skiftet. Klimakrisen er også en urfolkrettighetskrise fordi den ødelegger naturgrunnlaget for kulturutøvelsen. Vi har et ansvar for å gjennomføre utslippsreduksjoner i tråd med 1,5-gradersmålet.

Den tredje saken jeg ønsker å trekke fram fra NIMs årsmelding, er menneskerettighetsspørsmål knyttet til kunstig intelligens, KI. Venstre ser positivt på at KI vil spille en viktig rolle i å løse samfunnsutfordringer, eksempelvis innenfor grønn omstilling. Samtidig vet vi at regelverket ikke har holdt tritt med utviklingen av teknologien, slik NIM påpeker. Venstre er et teknologioptimistisk parti som også er opptatt av personvern og antidiskriminering. Det er derfor avgjørende at teknologien reguleres, sånn at vi unngår skadelige effekter som diskriminering, overvåking og negative konsekvenser for person- og rettsvern.

La meg avslutningsvis understreke at Venstre er positive til mindretallsmerknadene i saken. Etter vårt syn er det svært viktig at NIMs anbefalinger blir gjenstand for grundig politisk behandling. Dessverre viser NIMs årsmelding at det har vært ulik grad av oppfølging av fjorårets anbefalinger.

Venstres stortingsrepresentanter vil i sine fagkomiteer gjøre sitt for at anbefalingene følges opp. Hvis fagkomiteene på Stortinget likevel ikke følger opp NIMs anbefalinger på en tilfredsstillende måte, mener Venstre

at kontroll- og konstitusjonskomiteen bør få fremme disse som forslag i behandlingen av neste års melding.

Det er avgjørende at NIMs anbefalinger blir gjenstand for politisk debatt. Vi må få bukt med menneskerettighetsproblemene vi har i vårt eget land.

Statsråd Emilie Mehl [11:18:53]: Jeg hadde tenkt å tegne meg og si noe om Trandum i forrige debatt. Det var hyggelig at representanten Lysbakken la merke til det, og jeg skal komme tilbake til det på slutten. Jeg skal bare si noe om denne innstillingen først.

Jeg vil også takke NIM for arbeidet med årsmeldingen. De tar opp viktige spørsmål, og jeg skal si litt om fengselsinnsatte med psykiske lidelser, som også var tema i forrige debatt. Jeg ønsker også å nevne menneskerettigheter og teknologi, som er framhevet.

Som vi har vært inne på allerede i dag, er det mange som kommer til kriminalomsorgen som har psykiske helseutfordringer. Mange er sårbare, noe som gjør at de kan bli verre ved frihetsberøvelse. Det er noe vi er bekymret for, og som regjeringen tar på største alvor. Vi har gjort mange tiltak – både når det gjelder å prioritere kriminalomsorgen i budsjettene, og andre ting – for å se hvordan vi kan gjøre situasjonen bedre for innsatte generelt.

Som jeg nevnte i forrige debatt, skal vi legge fram en egen stortingsmelding om straffegjennomføring, som følger opp dette temaet. Nå er det også et utvalg som jobber med hvordan innsatte med psykiske lidelser eller utviklingshemming best kan ivaretas, og jeg mener det er viktig at vi gjør disse store og grundige arbeidene, sånn at vi får ny kunnskap og kan gjøre enda flere tiltak.

Vi har også fått en rapport om bygningstilstanden i fengsler. Vi vet at det er mange fengsler som er umoderne, utdatert eller har behov for bygningsmessige oppgraderinger, noe som – sånn de er i dag – i seg selv kan føre til f.eks. mer isolasjon. Det vil vi også følge opp framover.

I 2025 begynner også det nye Tilsynsrådet sitt arbeid med å føre tilsyn med at innsatte blir behandlet i tråd med gjeldende rett, og at man klarer å ivareta deres velferd. Det innebærer bl.a. tilsyn med hvordan kriminalomsorgen tilrettelegger for at innsatte får nødvendig helsehjelp.

Vi har nettopp hatt på høring et forslag til forskriftsbestemmelse om at kriminalomsorgens enheter rutinemessig skal varsle Tilsynsrådet om alle tilfeller av selvmord, selvmordsforsøk og alvorlig selvskading. Kopi av tilsynsrapportene som berører de temaene, skal også sendes til Kriminalomsorgsdirektoratet. Så kan Tilsynsrådet etter forslaget som har vært på høring, dele taushetsbelagte opplysninger med Statens helsetilsyn og Statsforvalteren når det er nødvendig for Tilsynsrådets arbeid eller for at mottakerorganet skal kunne utføre sin

tilsynsfunksjon, og når delingen ikke er uforholdsmessig.

Jeg ser fram til at vi kommer vidare her. Samlet sett mener jeg disse forslagene vil gi bedre kontroll med alvorlige hendelser i kriminalomsorgen, noe som også i seg selv kan være forebyggende og gjøre at vi finner ut av det når ting går galt, og kan lære av det.

Teknologi er et stort tema i samfunnet generelt for tiden. Den representerer mange muligheter, men kan også være med på å utfordre grunnleggende menneskerettigheter. Vi jobber med mange store saker om bl.a. kunstig intelligens, og i det arbeidet er det viktig for oss fra Arbeiderpartiet og Senterpartiets side i regjering å ikke bare se muligheter, men også å verne om menneskerettighetene, personvern eller andre ting i møte med den nye teknologien. Blant annet vedtok EU en KI-forordning 21. mai, og vi skal nå gå vidare med å innføre ulike typer regelverk i Norge for å regulere dette bedre.

Til slutt skal jeg svare på utfordringen om Trandum. I årsmeldingen fra Sivilombudet – dette hører egentlig til forrige sak – står det bl.a. nevnt en sivil sak om en tidligere internert, hvor Borgarting lagmannsrett har konkludert med at den rutinemessige innlåsing som en internert var blitt utsatt for ved utlendingsinternatet, utgjorde en krenkelse av artikkel 8 i Den europeiske menneskerettskonvensjon. Det er en avgjørelse som, så vidt jeg vet, ikke er rettskraftig.

Sivilombudet har over tid gitt uttrykk for at det er tvilsomt om den praksisen med generell innlåsing har tilstrekkelig lovhjemmel. Lagmannsretten delte ikke det synet og la til grunn at politiet har hjemmel i utlendingsloven, som fastsetter regler om generell innlåsing av internerte på rommet i deler av døgnet. Lagmannsretten bemerket vidare at det ville være naturlig og hensiktsmessig at denne ordningen blir uttrykkelig lovregulert for å skape klarhet om en praksis som jo er omstridt.

Det er et spørsmål som inngår i arbeidet departementet gjør med lov- og forskriftsendringer for Trandum. Jeg ser også at Sivilombudet har påpekt at det har tatt veldig lang tid. Det har vært arbeidet med det i flere år. Jeg kan dessverre ikke si noe her og nå om når det vil være ferdigstilt, men det er i hvert fall en prosess på det.

Presidenten [11:24:10]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 6.

Sak nr. 7 [11:24:16]

Innstilling frå kontroll- og konstitusjonskomiteen om EOS-utvalgets årsmelding 2023 (Innst. 341 S (2023–2024), jf. Dokument 7 (2023–2024))

Nils T. Bjørke (Sp) [11:24:44] (ordførar for saka): Det er eit år sidan me sist handsama EOS-utvalet sin

årsrapport. Då var eg oppteken av utvalet si oppgåve i ljøs av den endra tryggingpolitiske situasjonen i Europa og i verda. I året som har gått, har den tryggingpolitiske situasjonen vorte endå meir alvorleg og endå meir uoversiktleg. Ikkje minst difor er EOS-utvalet sin kontroll grunnleggjande. Eg vil takka utvalet for arbeidet og komiteen for godt samarbeid i handsaminga av årsrapporten.

Ein samla komité legg vekt på det gode samarbeidet og balansen mellom tenestene sitt arbeid og EOS-utvalet sin kontroll. Det er grunnleggjande for demokratiet at me har denne kontrollordninga. EOS-utvalet har i 2023 gjennomført 25 inspeksjonar, 20 saker av eige tiltak, og dei har avslutta 33 klagesaker. I tillegg har utvalet levert ei særskild melding om Etterretningstenesta si rolle i 25. juni-saka.

Dette er tredje året på rad at årsmeldinga til EOS-utvalet og innstillinga frå komiteen tek opp den lange sakshandsamingstida i klareringssaker. Det stadig meir alvorlege tryggingpolitiske biletet gjer at samfunnet har større trong til klarert personell. Avgjerd om klarering har stor tyding for den som skal klarerast. Dette er viktig. Sakshandsamingstida i klareringssaker hos NSM hadde gått opp på nesten alle område i 2021 samanlikna med 2020. Justis- og beredskapsministeren skreiv til meg i fjor at ho hadde gjeve NSM eit eige oppdrag om å setja i verk naudsynte prosessar for å få ned restansane på klagesaker.

Rapporteringa frå EOS-utvalet i år syner at sakshandsamingstida i klagesakene til NSM framleis er uakseptabelt lang. Det er òg urovekkjande at sakshandsamingstida for negative avgjerder hos Forsvarets tryggleiksavdeling og Sivil klareringsmyndigheit er aukande. Justis- og beredskapsministeren har denne gongen svart meg at departementet følgjer opp EOS-utvalet sin rapport, og har uttrykt ei klar forventning om at NSM når måla for sakshandsamingstid raskt.

I innstillinga er komiteen samd om at det er grunnleggjande at klareringsarbeidet vert gjennomført innan rimeleg tid og med god kvalitet. Klareringsarbeidet må verta opplevd som føreseieleg for dei som søker klarering. Komiteen legg til grunn at oppfølginga frå departementet varetek dette.

Utvalet har rapportert at Etterretningstenesta i 2022 fatta avgjerd om å nytta inngripande metodar mot eit ukjent tal på ikkje-identifiserte norske personar i utlandet. Utvalet har stilt spørsmål om grunnlaget for innhenting overfor ein av dei norske personane som det vart henta inn opplysningar om. Utvalet har kritisert Etterretningstenesta for dette. Tenesta er ikkje einig i utvalet sine vurderingar og konklusjonar. Komiteen legg til grunn at det vert gjennomført naudsynt avklaring av lovtolkinga på dette området.

EOS-utvalet har fått ei krevjande oppgåve med å dri-
va fortløpande kontroll med at Etterretningstenesta føl-
ger regelverket for tilrettelagd innhenting av grense-
overskridande kommunikasjon. Utvalet har bedt Etter-
retningstenesta om å utvikla kontrollfunksjonalitet i
systema for å leggja til rette for kontrollen. Etterret-
ningstenesta har følgd opp dette i 2023. Komiteen er
svært nøgd med dette.

Utvalet har rapportert om manglande sletting i PST
sine register. I 2019 tok PST i bruk eit analyse- og saman-
stillingsverktøy. Innføringa av verktøyet førte til at
44 893 objekt, som det ifølgje PST ikkje var naudsynt å
handsama opplysningar om, vart tilgjengelege for tilset-
te i PST. Komiteen støttar utvalet sin kritikk av PST, som
sidan innføringa av verktøyet ikkje har sett i verk ei løy-
sing som sikrar at slettereglane vert følgde. Dette er al-
vorleg. PST må raskt få på plass prosedyrar i tråd med dei
gjeldande reglane.

Komiteen set pris på at EOS-utvalet i årsrapporten
har synt utviklinga av sakshandsamingstida for klare-
ringssaker i ulike saks kategoriar frå 2019 til 2023. Komite-
teen har tillit til risikovurderingane som utvalet gjer i ar-
beidet, og meiner at utvalet har fridom til å prioritera
mellom kontrolloppgåvene med utgangspunkt i desse
vurderingane.

Til slutt vil eg seia at me er heilt avhengige av å ha eit
EOS-utval som klarar å fungera godt, som klarar å følgja
opp desse tenestene i ei stadig meir uroleg tid. Det er òg
viktig at dei er uavhengige til å vurdere og prioritera
oppgåvene sine.

Svein Harberg hadde her overtatt president-
plassen.

Carl I. Hagen (FrP) [11:30:08]: EOS-utvalget utfører
et meget viktig arbeid. Alle land har hemmelige tjenes-
ter som arbeider for å beskytte landets innbyggere mot
indre og ytre fiender, og disse tjenestene har også vide
fullmakter. Da er det viktig å passe på at de fullmaktene
ikke misbrukes. Det er hovedtingen EOS-utvalget skal
undersøke, både med grundig gjennomgang av saker
og ved uventede inspeksjoner rundt omkring i de hem-
melige tjenester. Jeg vil gjerne takke EOS-utvalget og
dem som arbeider for utvalget, for den innsatsen som
gjøres.

EOS-utvalget foreslår av og til noen tiltak. Der er er-
faringene at noen tiltak de foreslår, blir gjennomført,
andre blir lagt bort. Det kan også være slik at den tjenes-
ten som har fått seg foreslått tiltak, er uenig i det tiltaket.
Da synes vi at det burde være en bedre oppfølging fra de-
partementet om dette. Jeg tar derfor opp det forslaget
Fremskrittspartiet og Rødt har inntatt i innstillingen.

Klagesakene i NSM fortsetter å ha uakseptabel lang
saksbehandlingstid. Der vil jeg gjerne vise til at dette har

vært gjentatt flere ganger. Representanten Bjørke tok
dette opp i et spørsmål til justisministeren tidligere og
fikk svar den 28. april 2023, altså for mer enn et år siden.
Der fremgår det at departementet har gitt NSM «et eget
oppdrag om å iverksette nødvendige prosesser for å få
restansene på klagesaker ned og at saksbehandlingsti-
den for klagebehandling bør være mellom 90 og 120
dager, og at denne tilstanden skal være oppnådd i løpet
av sommeren 2023».

Jeg refererer da fra svarbrevet fra departementet og
statsråd Mehl. Nå er i realiteten behandlingstid for klage
i første instans 360 dager og for klage i andre instans
453 dager. Det er veldig langt over det statsråd Mehl i
fjor lovte at det skulle være innen sommeren 2023, ned i
90–120 dager. Da kan ikke statsråden sitte passivt og
være vitne til dette. Da må statsråden gjøre det som er
nødvendig for å få saksbehandlingstiden innenfor de
rammer hun selv har meddelt Stortinget at skal innfris
før sommeren 2023.

Det er statsråden som er konstitusjonelt ansvarlig
for å følge opp og sørge for at det hun meddeler Stortinget,
blir gjennomført. Her har altså det helt motsatte
skjedd. Jeg imøteser derfor en grundig forklaring fra jus-
tisministeren og også en redegjørelse for hva hun vil fo-
reta seg for å sikre at målsettinger om saksbehandlingstid
blir nådd, og når hun forventer at det målet hun har
meddelt Stortinget at skulle vært nådd i fjor sommer,
blir nådd. Det er veldig viktig for de enkeltmennesker
som er berørt av dette.

Presidenten [11:34:18]: Representanten Carl I. Ha-
gen har tatt opp det forslaget han refererte til.

Seher Aydar (R) [11:34:33]: Jeg vil starte med å tak-
ke EOS-utvalget for den viktige jobben de gjør, og ikke
minst saksordføreren for en grundig gjennomgang.

Jeg vil særlig rette oppmerksomheten mot at EOS-
utvalget fant at E-tjenesten brøt territorialforbudet ved
å overvåke en person mens vedkommende befant seg i
Norge. Dette er noe som SV og Rødt har merknader om i
innstillingen, og det har vi fordi territorialforbudet ikke
er en intern retningslinje i E-tjenesten selv eller fra For-
svarsdepartementet, det er en bestemmelse vedtatt av
Stortinget i etterretningstjenesteloven.

Jeg har lyst til å sitere fra lovbestemmelsen som
EOS-utvalget konkluderer med at E-tjenesten brøt, og
dette gjelder § 1, forbud mot innhenting i Norge:

«Etterretningstjenesten skal ikke benytte inn-
hentingsmetoder etter kapittel 6» – dvs. inngripen-
de overvåkingsmetoder – «overfor personer i
Norge. Ved tvil om en person befinner seg i Norge
eller utlandet, skal Etterretningstjenesten søke å av-
klare forholdet. For dette formålet skal det kun br-
kes informasjon fra norske myndigheter,

utenlandske samarbeidspartnere, åpne kilder eller innhenting i utlandet.»

Det er det som står i loven, og det er den som er brutt.

Vi har et stadig mer omfattende overvåkingsapparat som Stortinget gir stadig større myndighet til, men det er nettopp den myndigheten som er gitt, som skal følges. Jeg minner om at regjeringen, ved forsvarsministeren, har det øverste ansvaret for at E-tjenesten ikke sprenger rammene som Stortinget har satt for den. Jeg vil derfor be regjeringen om å svare på hvordan de sørger for at E-tjenesten ikke benytter inngripende metoder overfor folk i Norge, altså at E-tjenesten følger loven.

Jeg tok ordet her fordi vi må være trygge på at tjenestene holder seg innenfor lov og rett, og det må følges opp og rettes opp i når det motsatte skjer, for det er på den måten vi kan ha tillit til de tjenestene.

Helt til slutt: Rødt støtter også forslaget som representanten Carl Ivar Hagen var inne på, om bedre rapportering av hvilke av EOS-utvalgets forslag til tiltak som tjenestene faktisk har tenkt å gjennomføre, og hvilke de er uenige om, slik at Stortinget bedre kan ta stilling til veien videre.

Statsråd Emilie Mehl [11:37:19]: Vi står overfor en forverret internasjonal sikkerhetssituasjon, noe også komiteen framhever i sin innstilling, og det betyr at våre etterretnings- og sikkerhetstjenester jobber under et stort press. Men også når det er krevende tider, er det viktig at tjenestene ikke går utover sine rettslige rammer når de skal løse samfunnsoppdragene sine og holde oss så trygge som mulig.

I år fikk PST kritikk av EOS-utvalget for å ha tatt i bruk et analyseverktøy som tilgjengeliggjorde opplysninger som skulle ha vært slettet. Tjenesten har informert utvalget om at samtlige objekter vil gjennomgås og slettes på korrekt vis, og PST jobber også med å utvikle teknologiske verktøy som skal hindre slike avvik i framtiden. I fjor fikk PST kritikk for manglende vurderinger av om opplysninger i avsluttede saker i det forebyggende sporet skulle sperres eller slettes, og jeg er glad for at utvalget har konkludert med at samtlige forebyggende saker nå er avsluttet på korrekt vis.

Tjenestenes hjemler og hjemmelsgrunnlag må tilpasses trusselbildet og samfunnsutviklingen vi befinner oss i. PST fikk i fjor kritikk for å ha brukt droner til informasjonssinnhenting i forebyggende saker uten lovhjemmel. Tjenesten, PST, stanset da praksisen umiddelbart. Så jobber regjeringen med å styrke hjemmelsgrunnlaget for politiets og PSTs bruk av droner i sin oppdragsløsning, ettersom det etter vår oppfatning kan være et verktøy som er både nyttig og viktig for dem å ha.

EOS-utvalget uttrykker, som de har gjort de siste årene, og som også har vært adressert her, stadig bekymring for lang saksbehandlingstid i saker om sikkerhetsklarering. Det er noe vi følger tett opp i styringsdialogen med NSM og SKM. NSM opplyser at de har iverksatt kraftfulle tiltak for å få saksbehandlingstiden ned til et akseptabelt nivå i løpet av høsten 2024.

Så har det blitt spurt om hva som er årsaken til at man ikke har lykkes, selv om vi har gjort mye. Noe av det er den sikkerhetspolitiske situasjonen. Spesielt etter Russlands angrep mot Ukraina har flere virksomheter blitt underlagt sikkerhetsloven, og det har blitt flere anmodninger om sikkerhetsklarering. I tillegg har det blitt mer og mer komplekse saker de siste årene, bl.a. på grunn av at flere har mangler i personhistorikk eller har opphold i eller i tilknytning til andre stater. Slike mangler søker man å tette ved å innhente opplysninger fra andre kilder, noe som er tidkrevende.

I årsmeldingen framheves også sikkerhetslovens ordning om bistand fra særskilt oppnevnt advokat i klarringssaker. Utvalget påpeker at ordningen ikke er egnet til å balansere hensynet til hovedpersonens rettssikkerhet og hensynet til nasjonal sikkerhet, og vi vil i løpet av 2024 vurdere om ordningen skal videreføres.

Så vil vi på generelt grunnlag fortsatt følge opp EOS-utvalgets anbefalinger med hensyn til de forholdene som er kritisert.

Statsråd Bjørn Arild Gram [11:40:41]: EOS-utvalget gjennomførte 10 inspeksjoner og avsluttet 23 klagesaker rettet mot forsvarssektoren i 2023. EOS-utvalget har rettet kritikk mot sektoren i åtte tilfeller i sin årsmelding. Etterretningstjenesten fikk kritikk for tre forhold relatert til forutsetningene for innhenting. Etterretningstjenesten skal som hovedregel ikke benytte innhentingmetoder overfor personer i Norge. Jeg oppfatter at Etterretningstjenesten tar kritikken fra EOS-utvalget på alvor, og jeg er også tilfreds med at tjenesten har fulgt opp fjorårets kritikk gjennom at E-tjenesten nå har utviklet et system som vil gjøre utvalget i bedre stand til å gjennomføre en effektiv kontroll av søk i rådata i bulk.

Fire av klagesakene EOS-utvalget avsluttet i fjor, endte med kritikk mot Forsvarets sikkerhetsavdeling. Sakene gjaldt sikkerhetsklareringer, og tre av dem gjaldt lang saksbehandlingstid. Saksbehandlingstiden i Forsvarets sikkerhetsavdeling har totalt sett vært stabil de siste årene og i hovedsak tilfredsstillende. I enkelte saker, særlig saker med negativ avgjørelse, tar det imidlertid fremdeles for lang tid. Avdelingen er derfor i år tildelt ytterligere stillingshjemler for å øke saksbehandlingskapasiteten. Det er viktig for meg at den militære klare-

ringsmyndigheten er tilstrekkelig robust, særlig med tanke på at Forsvaret skal vokse i tiden framover.

Jeg vil følge opp utvalgets kritikk på egnet måte. EOS-utvalget er en svært viktig kontrollinstans for forsvarssektoren. Etterretnings-, overvåknings- og sikkerhetstjenester skal utøves innenfor rammer gitt av Stortinget og på en måte som er i tråd med våre grunnleggende verdier og menneskerettigheter.

Deler av kritikken som reises mot Etterretningstjenesten, kan også ha sammenheng med at etterretningstjenesteloven er forholdsvis ny, og at nye krav og nye tolknings spørsmål derfor gjør seg gjeldende. Det er ikke nødvendigvis unaturlig at EOS-utvalget og Etterretningstjenesten kan ha ulikt syn på hvordan enkelte av bestemmelsene skal forstås.

I forbindelse med at Stortinget vedtok etterretningstjenesteloven i 2020, anmodet også Stortinget regjeringen om å gjennomføre en uavhengig evaluering av loven innen fire år etter full ikrafttredelse. Evalueringen skal gjelde lovens virke og muligheter for kontroll av dens bestemmelser, inkludert ressurs situasjon, kompetanse og virkemidler til EOS-utvalget og domstolene. Regjeringen vil sørge for at en sårn uavhengig evaluering foreligger innen fristen, september 2026. Loven vil da ha fått virke noe tid, og man har opparbeidet erfaring med lovens ulike bestemmelser samt kontrollen av den.

Presidenten [11:43:27]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 7.

Sak nr. 8 [11:43:33]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Innberetning fra Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret for 2023 (Innst. 340 S (2023–2024), jf. Dokument 5 (2023–2024))

Kirsti Leirtrø (A) [11:44:11] (ordfører for saken): Takk igjen til komiteen for godt samarbeid, og takk til ombudsnemnda for den jobben de gjør. Den er viktig. De ansatte og soldatene våre er vår forsvarsevnes viktigste ressurs. Derfor er den jobben ombudsnemnda gjør, et gode. Undersøkelsene og funnene nemnda peker på, bør derfor følges opp med gode tiltak.

I forordet til meldingen skriver nemnda at norske myndigheter nå snakker om vår militære beredskap og den sikkerhetspolitiske uroen rundt oss på en ny og skarpere måte, og at det er bred enighet om at det må foretas store investeringer i Forsvaret.

Nå er langtidsplanen for Forsvaret lagt fram, og det er håp om en bred tverrpolitisk enighet om å prioritere Forsvaret og om den sikkerhetspolitiske situasjonen vi står i.

Forsvaret trenger en langsiktig og forutsigbar oppbygging. En må beholde og rekruttere personell i en sektor som over år har vært i omstilling. Nemnda peker på lederutdanning, lederutvikling, pensjon, pendlermuligheter, ressursmangel og boforhold som utfordrende for å beholde og rekruttere.

Komiteen sier seg enig i nemndas vurdering i at selvmord i tilknytning til arbeid eller tjeneste i Forsvaret bør behandles og undersøkes på lik linje med andre dødsfall og alvorlige ulykker. Komiteen er også glad for at nemnda følger opp forrige års tema om varslingssaker, mobbing og trakassering. Vi merker oss at nemnda mener det kan være mer hensiktsmessig å få samlet de juridiske reglene for veteraner, især for skadde veteraner, i en egen veteranlov, lik veteranloven de har i f.eks. Canada og Nederland.

Når det gjelder merknadene fra Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, som går på at forsvarsbyggmodellen må revideres før oppbyggingen i Forsvaret tiltar, er vi i Arbeiderpartiet og Senterpartiet uenig i det. Det er ikke det at en ikke skal se på modellen, men en viktig del av langtidsplanen er struktur på beslutninger og bedre sammenheng mellom ansvar og myndighet. Det gjelder også organiseringen av Forsvarsbygg. Det er i dag altfor tid- og ressurskrevende interne prosesser i organisasjonen, men oppbyggingen av Forsvaret er allerede godt i gang, og disse løpene må gå parallelt.

Forsvaret ble tilført en kraftig og nødvendig økning i både 2023 og 2024 på personell, bygningsmasse, boliger og annen infrastruktur. Nå er forslaget til revidert budsjett til forhandlinger i Stortinget, og også der ligger det inne en formidabel og nødvendig styrking av Forsvaret.

Komiteen håper en ved neste årsmelding kan se at Forsvarets ansatte og soldater ser forbedringer på de utfordringene som er omtalt i årsmeldingen. Utfordringene nemnda peker på for både soldater og ansatte, er alvorlige og har vært en gjenganger over år. Alt kan ikke løses med midler. Forsvaret må også endre måten de jobber med problemene på.

Nok en gang: Takk til nemnda for en viktig årsmelding for forsvarssikkerheten vår.

Audun Lysbakken (SV) [11:48:39]: Jeg er i all hovedsak enig i saksordførerenes gjennomgang, men siden hun sa at regjeringspartiene er uenig i den merknaden som er lagt fram fra Fremskrittspartiet, SV og Rødt, vil jeg bare si at jeg stusser litt over det.

Det må jo ikke være sånn at en parallellitet i prosesser gjør at en i praksis binder seg til å videreføre mislykkede modeller. Det er det jeg oppfatter som disse partiernes poeng. Det tror jeg det er veldig viktig at regjeringen og regjeringspartiene tar med seg hvis de er enig i at

modellen knyttet til eiendom er moden for revisjon. Det står selvfølgelig ikke i veien for å haste videre med oppbyggingen av Forsvaret, men det er veldig viktig å være seg bevisst at en ikke der tar beslutninger som sementerer strukturer vi ønsker å endre. Det oppfatter jeg er poenget fra mindretallet, og det tror jeg egentlig er et poeng det er klokt at regjeringen tar med seg hvis de ønsker mye av det samme som vi peker på her, og som nemnda har pekt på, noe jeg tror regjeringen gjør.

Carl I. Hagen (FrP) [11:50:20]: Jeg slutter meg også til det meste av det saksordføreren sa, men jeg vil vise til at vi i innstillingen har en særmerknad med Høyre og Venstre hvor vi har merket oss at tillitsvalgtordningen i Forsvaret i sitt innspill til Dokument 5 har skrevet følgende:

«Mange soldater har ikke tilgang til et personlig våpen, og flere rører heller ikke et våpen igjen, etter at de har avsluttet rekruttutdanningen. Med dette reduseres også muligheten til å bygge kompetanse og trygghet rundt sin egen rolle som soldat, og den virkeligheten de ser for seg å skulle operere i ved en eventuell krise/krigssituasjon. Dette skaper igjen unødvendig usikkerhet for mange, som blir nødt til å forestille seg hva egen rolle og funksjon vil kunne være, fremfor å få dette tydeliggjort og eksemplifisert gjennom realistisk trening og øving.»

Jeg ba om ordet fordi jeg ikke kunne se at forsvarsministeren hadde gjort det, og jeg vil gjerne be om at han kommenterer dette innspillet fra tillitsmannsordningen, slik at de får et svar fra statsråden på om dette viktige innspillet vil bli hensyntatt i departementets oppfølging av Forsvaret.

Presidenten [11:51:52]: Da er det altså slik at statsråd Bjørn Arild Gram har tegnet seg.

Statsråd Bjørn Arild Gram [11:52:11]: La meg starte med å takke Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret for å ha løftet fram viktige saker for forsvarssektoren gjennom sitt arbeid i 2023 og for den dialogen vi har hatt direkte gjennom det året som har gått.

Regjeringens forslag til ny langtidsplan innebærer et formidabelt løft for Forsvaret. For å kunne gjennomføre dette løftet må vi sikre at selve grunnmuren står støtt, sånn at vi kan bygge videre på den. Bo- og innkvarteringskapasiteten skal økes, og ikke minst skal standarden på kaserner og kvarterer bli bedre. Det har vært en viktig prioritering fra Arbeiderparti–Senterparti-regjeringen helt siden regjeringsskiftet.

Forsvarsløftet krever flere soldater og ansatte. For å beholde dem i Forsvaret gjennom karrieren må vi legge til rette for trygge arbeidsvilkår. Det gjør vi bl.a. gjennom å styrke partssamarbeidet og avklare spørsmål knyttet

til pensjon, lønn og balansen mellom arbeid, familieliv og fritid – i tillegg til at vi blant mange tiltak ikke minst utdanner langt flere.

Ombudsnemnda løftet fram viktige saker. En av dem er hvordan Forsvaret følger opp selvmord blant soldater og ansatte i tjeneste. Jeg er enig med nemnda i at selvmord med tilknytning til arbeid eller tjeneste i Forsvaret prinsipielt bør behandles på lik linje med andre dødsfall. Forsvaret støtter også dette. Forsvaret har prosedyrer for hvordan etaten skal behandle sårne hendelser. Likevel er det rom for forbedring og mer oppfølging.

Gode boforhold er en annen sak av stor viktighet for meg og regjeringen. Det er også en prioritert sak for de ansatte og de vernepliktiges tillitsvalgte. Regjeringen svarer på det behovet gjennom de ekstraordinære satsingene de siste årene, som er nevnt, og ikke minst gjennom planene for årene som kommer, gjennom en ny langtidsplan.

La meg i den sammenheng bare få kommentere kort det som har kommet opp om Forsvarsbygg, husleiemodell mv. Vi ser på dette nå. Det er et konkret arbeid, en såkalt områdegjennomgang, som pågår på det. Det er opplagt sider av systemet som kan forbedres, det vil jeg si.

Hovedutfordringen er dog at det ikke er satt av nok midler til å ta vare på den bygningsmassen vi har. Det er betydelig tæring på kapitalen år for år. Det er anslått minst 0,5 mrd. kr i året i for lite vedlikeholds nivå til å ta vare på bygningsmassen, bl.a. personellrettet bygningsmasse. Det merkes ikke nødvendigvis så mye fra det ene året til det neste, men når det er systematisk over tid, fører det til dårligere og dårligere standard. Det er vi nødt til å gjøre noe med. Derfor er det foreslått i ny langtidsplan at dette skal fullfinansieres i sin helhet samtidig med at vi utvikler ny bygningsmasse. Så ser vi også på andre prinsipper i den modellen som er der.

Forsvarsløftet vil kreve mye av ansatte og soldater i forsvarssektoren. Jeg vet at den utfordringen møtes med motivasjon og dyktighet. Til gjengjeld vil regjeringen ha forsvarspersonellet som sin høyeste prioritet i det kommende arbeidet. Partssamarbeidet ligger til grunn for dette. Tillitsvalgtes reelle medbestemmelse, partenes involvering og konsultasjon er en viktig nøkkel for å sikre trygge vilkår for ansatte. Dette mener vi vil bidra til at personell med uvurderlig kompetanse blir værende i sektoren.

Antallet vernepliktige soldater skal økes. Regjeringen har denne våren sendt et tydelig signal om vernepliktens status framover. Vi foreslår at vernepliktige fortsatt skal få poeng for førstegangstjeneste ved opptak til høyere utdanning, selv når de fleste andre tilleggsopengene fjernes. Det gjør regjeringen for å understreke og

gi anerkjennelse for den samfunnstjenesten verneplikten er.

Samtidig må kunnskapen om verneplikten i samfunnet styrkes. Vi vil sørge for at bedre informasjon blir gitt til unge om tjenesten i Forsvaret. Det vil styrke kunnskapen om verneplikten blant ungdom. Flere offiserer og befal vil også styrke ivaretagelse av soldatene og vil kunne føre til bedre trening og øving i avdelingene med vernepliktige soldater.

Jeg har registrert budskapet – som også representanten Carl I. Hagen tok opp i sitt innlegg – fra soldatrepresentantene, de tillitsvalgte, om soldatenes funksjon og rolle ved en eventuell krise- eller krigssituasjon og hva som kreves av kompetanse og trening av såkalt grønn tjeneste også etter gjennomførte rekruttutdanning, tilgang på personlige våpen, osv. Den konkrete utdanningsplanen står Forsvaret best stilt til å forvalte. Jeg mener personellopptrappingen vil kunne legge bedre til rette for at Forsvaret er i stand til å trene og øve mer framover. Det er viktig. Det er i dag funksjonelt fravær som presser ressursene, og som i enkelte tilfeller legger begrensninger for hva man får til av aktivitet i forhold til det man helst skulle ønsket at man fikk til.

Jeg vil i den sammenheng bare si at jeg berømmer tillitsvalgtordningen, som setter det på dagsordenen og også i soldataksjonen har temaet beredskap, og som er med på å løfte fram dette som et viktig tema for den enkelte og for Forsvaret som helhet.

Jeg vil avslutningsvis takke alle soldater og ansatte for jobben som hver dag gjøres i Forsvaret. Jeg opplever faglig stolthet og stor motivasjon blant personell i alle sektorens virksomheter og i alle avdelinger i Forsvaret. Vi har noen utfordringer. Vi har lagt fram en plan som er ment å imøtekomme mange av de utfordringene og andre prosesser vi har i nært samarbeid med tillitsvalgte og ansattrepresentanter. At vi lykkes med dette arbeidet, er usedvanlig viktig for Norges forsvarsevne.

Presidenten [11:58:32]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 8.

Sak nr. 9 [11:58:38]

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 81/2024 av 15. mars 2024 om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EU) 2023/2418 om opprettelse av et instrument for å styrke den europeiske forsvarsindustrien gjennom felles anskaffelser (EDIRPA) (Innst. 294 S (2023–2024), jf. Prop. 71 S (2023–2024))

Presidenten [11:59:10]: Etter ønske fra utenriks- og forsvarskomiteen vil presidenten ordne debatten slik:

3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil sju replikker med svar etter innlegg av medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Åsmund Aukrust (A) [11:59:35]: (ordfører for saken): Denne saken handler om godkjenning av EØS-komiteens beslutning om opprettelse av et instrument for å styrke den europeiske forsvarsindustrien, som forkortes EDIRPA. Forslaget er at dette innlemmes i EØS-avtalen. Den beslutningen ble fattet i EØS-komiteen den 15. mars tidligere i år, men det ble gjort under forutsetning av Stortingets samtykke, og det er det vi i dag gjør. Fra komiteens side er det et stort flertall for å gjøre det. Samtlige partier står bak innstillingen, med unntak av Rødt og SV.

EDIRPA er et viktig skritt mot styrking av forsvarsindustrien i Europa gjennom felles anskaffelser. Dette ble fattet og vedtatt av EU-parlamentet og Rådet i fjor, med et formål om å fremme samarbeid mellom medlemslandene for å koordinere og anskaffe kritiske forsvarsprodukter. Alt sammen kom med utgangspunkt i Russlands angrepskrig i Ukraina som et alvorlig bakteppe.

Med et budsjett på om lag 300 mill. euro tilrettelegger EDIRPA for at alle medlemsland kan få tilgang til forsvarsprodukter som haster. EDIRPA har en todelt målsetting: Det er både å styrke konkurransedyktigheten til den europeiske forsvarsindustrielle teknologibasen og legge til rette for mer samarbeid om anskaffelser. Støtten knyttes ikke opp mot konkrete elementer, men skal fungere som et insentiv for felles anskaffelser. Det er mulig å søke både for anskaffelser i 2024 og 2025, men for anskaffelser til Ukraina er det da mulig å søke for det som er påbegynt siden Russlands fullskala invasjon av Ukraina 24. februar 2022.

Regjeringen beskriver at deltakelsen i EDIRPA ikke vil nødvendigvis gjøre verken lov- eller forskriftsendringer fra norsk side, og at tilslutningen vi nå gjør, vil gjøre det enklere å donere forsvarsmateriell raskt til Ukraina. Fra norsk side vil utgiftene for dette for 2024 og 2025 utgjøre om lag 114 mill. kr, og det tas fra den militære støtten i Nansen-programmet.

Med det anbefaler jeg komiteens innstilling.

Christian Tybring-Gjedde (FrP) [12:02:18]: EDIP, European Defence Industry Programme, skal ha konkrete tiltak identifisert av EDIS, European Defence Industrial Strategy. EDIS skal styrke konkurransedyktigheten og reaksjonsevnen av EDTIB. Det er EUs forsvarsteknologiske industrielle base. Den skal bedre broen mellom midlertidige anskaffelser, som ASAP, og øke

tempoet på leveranser av ammunisjon og missiler til Ukraina og fylle opp igjen landenes lager av ammunisjon. EDIRPA er økonomisk støtte til felles anskaffelser. Dette skal styrke EDF, som er fond som finansierer forsvarsforskning og kapabilitetssamarbeid, som igjen er linket opp til ESA, som er et europeisk samarbeid for å fremme romforskning og romteknologi. Så den som mener at EU ikke består av mye byråkrati, bør tenke om igjen. Det er godt at forsvarsministeren har et solid embetsverk i bunnen, som skal skille alle disse tingene.

Fremskrittspartiet støtter selvsagt dette initiativet og Norges deltakelse i programmet. Det er veldig positivt at norsk forsvarsindustri kommer med i utviklingen av europeisk forsvarsindustri på alle plan. Det viser jo egentlig at der Norge egentlig ønsker å være med, holder EØSavtalen, på grunn av det jeg ved en tidligere anledning også spurte utenriksministeren om, nemlig at vi kan legge press gjennom de avhengigheter som EU har av Norge, når det gjelder gassleveranser eller andre leveranser. Nå har vi også forsvarsindustri, som også gagnar Europa og er felles i Europa. Det er positivt. Det skyldes ikke EU, det skyldes faktisk norsk forsvarsindustri og det som også Europa trenger.

Når det er sagt, er det veldig fint at vi er tilsluttet dette, ikke minst når vi nå behandler langtidsplanen for Forsvaret, hvor vi skal ha, og håper å ha, noen fellesanskaffelser som gjør at det europeiske samarbeidet er positivt. Det snakkes også om hyllevarer, og de hyllevarene finnes jo ikke, men de hyllevarene som eventuelt på et eller annet tidspunkt skulle finnes, er det da viktig at norsk forsvarsindustri er underleverandører og systemleverandører av. Det gjør det mulig at vi er med på å utvikle forsvarsindustrien, som er bedre for europeisk samarbeid, og bedre også for norsk forsvarsindustri og norsk teknologisk utvikling. Og la oss også komme med i romvirksomheten.

Ingrid Fiskaa (SV) [12:05:25]: Eg vil takka førre talar for smakebiten frå jungelen av instrument, forkortingar og byråkrati i EU og EØS. Mitt innlegg skal likevel handla om noko anna. SV støttar målet om eit meir effektivt forsvarsindustrielt samarbeid i Europa, ikkje minst for å forbetra den militære støtta til Ukraina.

Spørsmålet me er inviterte til å ta stilling til her, er samtidig om dette bør vera ein del av EØS-avtalen. Det er det SV er skeptisk til. For det fyrste er me skeptiske til å utvida EØS-avtalen til å omfatta forsvar. Me meiner at EØS-avtalen er omfattande nok som han er allereie, og ikkje bør utvidast på endå nye felt. For det andre ser me ikkje at det er spesielt praktisk å gjera det på denne måten. Dei andre EFTA-landa seier nei til å delta, og då er det berre Noreg som blir ein del av denne avtalen med

EU. Ei betre løysing ville difor ha vore å inngå ein bilateral avtale med EU.

Statsråd Bjørn Arild Gram [12:07:02]: Jeg vil først takke Stortinget for den raske behandlingen av Prop. 71 S for 2023–2024, som omhandler norsk deltakelse i European Defence Industry Reinforcement through common Procurement Act, med forkortelsen EDIRPA. Stortingets raske behandling gjør det mulig å formalisere norsk deltakelse i EDIRPA før søknadsfristen for EDIRPA-støtte utløper den 25. juli i år. Bakteppet er at mange land i Europa har økt sine egne forsvarsambisjoner samtidig som de har donert fra egne materielle beholdninger til Ukraina. I dette kappløpet etter å gjenanskaffe materiell har ledetiden på leveranser innenfor flere materielle kategorier økt betraktelig. En måte å bidra til reduserte ledetider på er at flere land anskaffer i fellesskap, og EDIRPA er et program der tre eller flere land kan motta støtte for felles anskaffelser innenfor bl.a. luftvern, ammunisjon og plattformer.

Med ny langtidsplan skal Norge anskaffe store mengder materiell samtidig som vi skal gjenanskaffe donert materiell til Ukraina og kunne fortsette å støtte Ukraina i deres forsvarskamp. Sammen med programmet for økt produksjonskapasitet, ASAP, utgjør EDIRPA et nyttig framstøt for å støtte europeiske lands evne til å anskaffe nytt materiell som kan dekke ukrainske eller nasjonale behov.

Det vil være områder der Norge, Island og Liechtensteins interesse for deltakelse i ulike EU-programmer divergerer. I slike situasjoner er det en fleksibilitet i EØS-avtalen som gjør at det ikke kreves enstemmighet blant EFTA-landene for at ett eller to land skal kunne delta i et spesifikt program. Forsvarsindustrielle spørsmål er et godt eksempel på behovet for å en slik fleksibilitet. Uten egen forsvarsindustri eller eget forsvar av betydning vil det sjelden være av interesse for Liechtenstein og Island å delta i programmer som går på å styrke forsvarsindustrien. For Norge, med sin betydelige produksjonskapasitet – innenfor bl.a. artilleriammunisjon, avansert militært sprengstoff, missil og luftvern – vil det imidlertid være større interesse for deltakelse, og det er derfor det har vært naturlig å søke tilslutning til EDIRPA.

Presidenten [12:09:24]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 9.

Sak nr. 10 [12:09:34]

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Samtykke til inngåelse av avtale av 2. februar 2024 om endring av vedlegg A i tilleggsavtale mellom Norge og USA om forsvarssamarbeid av 16. april 2021 (inkludering av nye omforente områder)

ring av nye omforente områder) (Innst. 325 S (2023–2024), jf. Prop. 73 S (2023–2024))

Presidenten [12:09:53]: Etter ønske fra utenriks- og forsvarskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil sju replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

Hårek Elvenes (H) [12:10:36] (ordfører for saken): Alle partiene i komiteen, unntatt SV og Rødt, slutter seg til innstillingen om endring i tilleggsavtalen om forsvarssamarbeid mellom Norge og USA. Endringen gjelder inkludering av nye omforente områder. Tilleggsavtalen, eller SDCA-avtalen i engelsk forkortelse, er en av flere avtaler som regulerer det forsvarspolitiske samarbeidet med USA. Avtalen ble undertegnet 16. april 2021. Norge og USA undertegnet 2. februar 2024 en endring av denne tilleggsavtalen. Endringsavtalen medfører at det opprettes åtte nye omforente områder, og blir totalt tolv omforente områder på norske militære anlegg. Komiteens flertall er av den oppfatning at utvidelsen fra fire til tolv omforente områder legger til rette for en videreutvikling av det norsk-amerikanske forsvarssamarbeidet. Endringen forsterker det transatlantiske båndet og viderefører de lange linjer i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk.

Etter at tilleggsavtalen ble undertegnet mellom Norge og USA i 2021, har den negative sikkerhetspolitiske situasjonen akselerert. Russlands totale krig mot Ukraina har til fulle vist betydningen av et kollektivt forsvar og hvor utsatt et land med grense til Russland er uten nære allierte. Finsk og svensk inntreden i NATO muliggjør en samordning av sikkerhets- og forsvarspolitik i Norden på en helt annen måte enn tidligere. Vi ser det allerede på en rekke områder. Sverige og Finland vil i nær framtid inngå avtaler med USA om henholdsvis 17 og 15 omforente områder, og Danmark om 3. Dette illustrerer dynamikken og samkjøringen i det nordiske forsvarssamarbeidet innenfor rammen av NATO. Vi ser et Norden som samlet styrker det transatlantiske båndet.

Vi kan ikke forsvare Norge alene. Forsterkninger fra nære allierte er avgjørende for vår sikkerhet. Den konklusjonen trakk vi allerede etter annen verdenskrig. Alliansefrihet i fred og nøytralitet i krig viste seg å slå grunnig feil. Norge har i mer enn 70 år hatt et nært og godt sikkerhetspolitisk samarbeid med USA. USA er vår viktigste allierte, og USAs sikkerhetsgaranti er fundamental for norsk sikkerhet.

Utvidelsen av tilleggsavtalen er ønsket både fra norsk og amerikansk side. I krise og krig er Norge helt avhengig av forsterkninger. Mottak av forsterkninger må forberedes i fredstid, i tett samarbeid med våre allierte. Norge har over flere tiår mottatt amerikanske styrker for trening. Det amerikanske marinekorpset har hatt forhåndslagre i Trøndelag siden 1982, og forhåndslagring av sjø- og luftstridsmaterieell i Sør-Norge kom på plass allerede i 1950- og 1960-årene. I motsetning til andre NATO-land med grense til Russland har Norge ikke anmodet om framskutt nærvær av NATO-styrker på norsk jord. Det krever til gjengjeld en forsterkningsmodell som er troverdig. Og dette er ingen særnorsk avtale. USA har forhandlet fram liknende avtaler med flere europeiske land.

Sett i lys av at SV har endret sitt NATO-standpunkt siden vi behandlet tilleggsavtalen – partiet har jo som kjent nå lagt ned sin kamp for å melde Norge aktivt ut av NATO – skulle man kanskje forvente at SV i denne saken hadde inntatt et annet standpunkt enn da vi behandlet selve tilleggsavtalen. Jeg bare konstaterer med en viss forundring og kanskje litt skuffelse at SV ikke støtter flertallsinnstillingen. Når man har lagt ned stridsøksen, vil jeg tro at det er i erkjennelsen av NATOs betydning for norsk sikkerhet, og i det ligger det jo selvfølgelig at vi må tilrettelegge for alliert mottak i fredstid.

Norges medlemskap i NATO og vårt bilaterale forsvarssamarbeid med USA har trygget Norge siden annen verdenskrig. Det er ingen grunn til endring i innretningen av hovedlinjene i norsk sikkerhetspolitikk – tvert imot. Over 90 pst. av befolkningen slutter opp om NATO-medlemskapet, viser meningsmålingene. Klarere kan det vel ikke illustreres at tilslutningen til norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk er ganske så unison i befolkningen.

Nils-Ole Foshaug (A) [12:15:58]: Det er snart to år siden Stortinget godkjente tilleggsavtalen mellom Norge og USA om forsvarssamarbeid, SDCA-avtalen. Avtalen som ble inngått, var en videreføring og videreutvikling av vårt samarbeid med våre viktigste allierte, en avtale som først og fremst handler om å ivareta norske interesser, og som den gangen omhandlet fire omforente områder. I løpet av de to årene siden avtalen ble undertegnet, har den sikkerhetspolitiske utviklingen fortsatt i negativ retning. Krigen i Ukraina pågår for fullt, og vi ser i dag et Russland som er på offensiven.

En annen og viktig endring siden vi skrev avtalen, er at Sverige og Finland er blitt NATO-medlemmer. Et samlet Norden i NATO betyr et forsterket nordisk forsvarssamarbeid. Både Sverige og Finland har inngått bilaterale avtaler om forsvarssamarbeid med USA. Avtalene legger opp til 17 omforente områder i Sverige og 15 i Fin-

land. Dette er viktige forhold vi må ha med oss når vi nå skal utvide antallet omforente områder fra 4 til 12.

Selv om vi nå skal gjennom en historisk satsing på det norske forsvaret de neste tolv årene, vil forsvar av Norge aldri kunne skje utelukkende med egne styrker. Det er ikke et realistisk alternativ. Derfor er vi med i NATO, og derfor er det viktig at USA og andre allierte kan øve og forberede forsterkninger til Norge.

Norsk basepolitikk legger til grunn at det ikke vil bli åpnet baser for fremmede lands stridskrefter på norsk territorium så lenge Norge ikke er angrepet eller utsatt for trusler om angrep. Forutsetningen for dette er at vi forbereder forsterkninger for Norge i fredstid. Utvidelsen av antall områder er derfor viktig i lys av Norges NATO-forpliktelser, både i et regionalt og i et transatlantisk perspektiv. Det dreier seg om å sette USA og våre andre allierte i stand til raskere og bedre militær forsterkning av Norge og andre NATO-allierte i krise og krig, i tråd med vedtatte planer.

Utvidelsen vil i seg selv ha positiv effekt for norsk sikkerhet ved at den ytterligere forsterker USAs fortsatte forpliktelser til å bidra til sikkerheten i Norge, NATO og Europa. Avtalen vil med andre ord bidra til å høyne terskelen for krise og krig i både Norge og våre nærområder.

Da vi ga vårt samtykke til SDCA-avtalen og de omforente områdene, var det basert på en helhetsvurdering og en rekke viktige kriterier – kriterier som sa at omforente områder må støtte opp under balansen i norsk politikk for avskrekking og beroligelse. De omforente områdene må være begrunnet i behov knyttet til forsvar av Norge, militær forsterkning eller gjennomføring av nasjonalt eller bilateralt planverk eller NATO-planverk relevant for forsvaret av Norge og NATO. Bruken av omforente områder må være i tråd med norsk base-, atom- og anløpspolitikk samt retningslinjer for utenlandsk militær aktivitet i Norge, og de omforente områdene skal kun kunne opprettes innenfor militære områder der all aktivitet på området skal være basert på konsultasjon mellom Norge og USA. Disse kriteriene gjelder fortsatt, og de ligger til grunn også for de åtte nye områdene.

Norge har i over 70 år hatt et tett, godt og tillitsbasert forsvarssamarbeid med USA, og jeg er trygg på at dagens utvidelse av antall områder vil bidra til en troverdig forsterkningslinje, et tettere samarbeid med vår viktigste alliansepartner og en god ivaretagelse av norske interesser.

Bengt Fasteraune (Sp) [12:20:37]: Denne avtalen legger til rette for ytterligere videreutvikling av det norske-amerikanske forsvarssamarbeidet gjennom opprettelse av flere omforente områder. SDCA er viktig for oppfølgingen av både den kollektive og den bilaterale dimensjonen i forsvaret av Norge, i tråd med Norges

vedtatte forsvarskonsept. NATO-medlemskapet skaper klarhet og forutsigbarhet og gir grunnlag for et avklart naboskap og et praktisk og pragmatisk operativt samarbeid.

Avtalen om forsvarssamarbeid mellom USA og Norge vil legge til rette for at USA kan yte raskere og bedre militær forsterkning av Norge. For å kunne legge til rette for et effektivt og godt samarbeid i krise og krig må vi legge grunnlaget gjennom langsiktig tenkning, et godt planverk, samhandling, koordinering og utbygging av en hensiktsmessig infrastruktur. Avtalen etablerer et helhetlig, moderne rammeverk for amerikansk tilstedeværelse og aktivitet i Norge og er en nødvendig forutsetning for at USA skal kunne bruke midler på større infrastrukturinvesteringer i Norge.

Rammene for utenlandsk militær tilstedeværelse i Norge er satt gjennom basepolitikken, atomvåpenpolitikken, anløpspolitikken og andre mer spesifikke retningslinjer. Det ligger i bunnen. Denne avtalen bekrefter at USA – og det er viktig å ta med seg – fortsatt forplikter seg til å bidra til sikkerhet i Norge og Europa, noe som er altfor lite oppe i debatten. Dette er med på å styrke Norges forsvarsevne langs de tre hovedlinjene Stortinget allerede har sluttet seg til gjentatte ganger: den nasjonale forsvarsevnen, det kollektive forsvaret i NATO og bilateral støtte og forsterkninger fra nære allierte. Basepolitikken legger rammene for alliert tilstedeværelse i Norge i fredstid, men norske myndigheter har selvfølgelig alltid et betydelig skjønnsmessig rom for å ivareta norske sikkerhetsinteresser gjennom skiftende regjeringer. Dette tillegget i avtalen reflekterer akkurat dette. Det bygger videre på det vi allerede har, og det viderefører det sterke og tillitsbaserte forsvarssamarbeidet vi har hatt i over 70 år. Slik rommer avtalen både avskrekking og beroligelse og viser kontinuitet i vår sikkerhetspolitikk. Avtalen om forsvarssamarbeid med USA endrer ikke norsk base- og atompolitikk, anløpsregler eller norske begrensninger.

I 1949 var det klart at Norge trengte et organisert samarbeid med andre stater for å sikre sin uavhengighet. Siden den tid har Norge basert seg på et forpliktende alliansesamarbeid i NATO og på forsterkninger fra allierte i krise og krig. Avtalen bekrefter at USA fremdeles forplikter seg til å bidra til norsk sikkerhet. Det er en tilleggsavtale til den allerede eksisterende avtalen og viderefører det sterke og tillitsbaserte forsvarssamarbeidet vi har hatt i over 70 år.

Når man nå har signert denne avtalen 2. februar, gir det åpning for flere nye omforente områder. Det er både Andøya, Bardufoss, Ørland og Værnes militære flystasjoner, Haakonvern, Namsen drivstoffanlegg, Stadlandet, Osmarka fjellanlegg og ikke minst Setermoen garnison og skyte- og øvingsfelt.

Den forverrede sikkerhetssituasjonen i Europa og Russlands angrep på Ukraina medfører en varig endring av våre sikkerhetspolitiske omgivelser. Vi må ta inn over oss den sikkerhetspolitiske dimensjonen som er knyttet til Russlands handlinger. Derfor må vi være særdeles årvåkne og prioritere vår evne til samhold, søke multilaterale løsninger og koordinere tett med våre partnere og våre allierte. Denne tilleggsavtalen om forsvarssamarbeid er en viktig del av dette arbeidet. Dagens situasjon har tydeliggjort på en brutal måte at Norge på kort varsel må være i stand til å kunne håndheve krevende sikkerhetspolitiske utfordringer. Regjeringen har lagt fram et forslag til en markant styrking av Forsvaret i forslag til ny langtidsplan. Vi er likevel, med Russland som nabo, svært avhengig av internasjonal støtte.

Christian Tybring-Gjedde (FrP) [12:25:31]: Hva denne saken i realiteten dreier seg om, eller hvorfor uenigheten finnes, er jo den grunnleggende holdningen Rødt og SV har til USAs rolle i verden og hva USA representerer. For Fremskrittspartiet representerer USA liberale friheter, demokrati og våre interesser i bredt. Derfor ønsker vi at amerikansk tilstedeværelse i Norge er bred, og vi støtter dette.

Så er spørsmålet: Hva kaller man dette? Det har jeg spurt forsvarsministeren om tidligere. Jeg sa at «if it looks like a duck, swims like a duck, quacks like a duck, it probably is a duck» – det har i hvert fall jeg lært. Disse omforente områdene inneholder jo alt som er i en base, bortsett fra navnet. «Omforent» googlet jeg akkurat. Omforent betyr at man er enig om noe, at man er enig om at det på disse områdene skal være amerikansk tilstedeværelse. Det er omforent. I den første definisjonen på Pentagons hjemmesider var det ikke brukt begrepet «omforente områder», men «baser». Men det endret seg, jeg sjekket det. Det er nå endret til å være mer i tråd med det som regjeringen hevder at det er.

For å si det med en gang: Fremskrittspartiet er positivt til dette, men vi ønsker at definisjonen skal være tydelig, så vi vet hva det dreier seg om. Vi frykter ikke amerikansk tilstedeværelse. Det er ikke sånn som opposisjonen sier, at å konfrontere og legge press på Russland ikke er i vår interesse, og at det ikke er et effektivt forsvar av Norge. Det er Fremskrittspartiet helt grunnleggende uenig i. Vi synes i disse tider at det at man legger press på Russland, er positivt. Vi gjør det på alle andre områder. Når et aggressivt Russland har invadert Ukraina, sier det seg selv at amerikansk tilstedeværelse er positivt, også for Norge. Forsvaret av Norge er tjent med amerikansk tilstedeværelse. Vi har ikke sjanser uten at amerikanerne er til stede.

Om amerikanerne har interesser i nordområdene? Ja, det har de helt sikkert. Om de bruker de basene for å

visе sin interesse nordover? Helt sikkert. I utgangspunktet har både Norge og USA interesser i nordområdene. USA har i hvert fall bedre interesser i nordområdene – om vi skal sammenligne med Kina eller andre, vil jeg heller at USA har det enn at Kina, India eller andre har det.

Jeg frykter ikke USA i nordområdene, og jeg tror USAs tilstedeværelse er positiv. Jeg tror også bilaterale avtaler er veldig viktige, ikke minst med den utviklingen USA har. Selv har jeg hatt en prat med et par amerikanske generaler og spurt om NATO-medlemskap. Uten å kunne si noe annet, sa de at de har bilaterale avtaler med Norge, og de forholder generalene seg til, uavhengig av NATO. Det får jeg også håpe de gjør i fremtiden. Dette er en bilateral avtale som USA vil forholde seg til uavhengig av NATO-medlemskap – vil jeg anta.

Ingrid Fiskaa (SV) [12:28:43]: SVs syn på denne saka kan oppsummerast i tre ord på s: suverenitet, sikkerheit og samsvar.

Suverenitet er det uttalte målet med den norske forsvars- og sikkerheitspolitikken. Mykje av poenget med å ha eit forsvar, saman med totalforsvaret og ein solid beredskap i heile samfunnet, er å forsvara grensene våre og suvereniteten vår som nasjon og stat. Norske styresmakter må ha kontroll på det som skjer på norsk jord, og det skal vera norske lovar som gjeld i heile landet. Ingen andre skal bestemma over oss. Denne suvereniteten er den nødvendige ramma for at me kan ha eit verkeleg demokrati, eit folkestyre.

Samtidig som me diskuterer denne avtalen, er Stortinget i innspurten av forhandlingane om ein ny langtidsplan for Forsvaret, der målet nettopp er å styrkja den nasjonale forsvarsevna for å kunna hevda suvereniteten vår. Med den andre handa ønskjer altså fleirtalet i denne saka å stykkja opp den norske suvereniteten. Baseavtalen, som me tek stilling til i dag, vil undergrava dei uttalte måla med forsvars- og sikkerheitspolitikken elles, for denne avtalen vil gje eit anna land eksklusiv og uhindra tilgang til endå fleire område på norsk jord. Det var altså ikkje nok med dei fire basane USA skulle få i fyrste omgang. No skal avtalen tredoblast, til tolv basar.

Norske styresmakter vil berre ha innsyn i og kontroll over desse områda i den grad USA bestemmer at me skal ha det. Det betyr at me ikkje kan vera sikre på kva slags våpen som finst der, og kva slags militært personell – kanskje til og med fangar – som oppheld seg der. Det vil ikkje lenger vera norsk lov som gjeld. Avtalen inneber etter SVs syn ein så stor grad av overføring av myndigheit at han openbert burde bli behandla etter § 115 i Grunnlova, som krev tre fjerdedels fleirtal.

Det andre sentrale ordet her er sikkerheit, eller tryggleik. Målet om mest mogleg sikkerheit for innbyg-

gjarane oppnår me berre med ein klok politikk som tek inn over seg at Noreg er ein mindre stat langt mot nord, og med store havområde, i ein region som blir stadig meir interessant for stormaktene – meir interessant både på grunn av den generelt økte geopolitiske spenninga og fordi klimaendringane gjer at havisen smeltar og havområda blir meir tilgjengelege.

Me i Noreg har interesse av lågspenning. Me har ikkje interesse av at stormaktene flytter ein større del av rivaliseringar og moglege konfrontasjonar til vårt nær-område, men denne interessa er ikkje samanfallande med stormakta USA si interesse. Dei oppfattar sine interesser på eit anna vis og vil kunna sjå seg tente med å vera meir til stades – og til langt meir offensive føremål enn det som er i vår interesse. Ved å gje USA uhindra tilgang til område på norsk jord risikerer me at desse områda blir brukte i tråd med USAs interesser og ikkje våre. Det svekkjer sikkerheita vår i ei tid der me verkeleg burde sikta på det motsette.

Det siste ordet som oppsummerer denne saka, er samsvar, eller mangelen på det. Eg vil ha meir samsvar mellom dei uttalte måla for norsk forsvars- og sikkerheitspolitikk og dei faktiske handlingane. Difor stemmer SV imot utvidinga av denne baseavtalen. Eg ønskjer meg òg eit større samsvar mellom ord og verkelegheit. Å snakka om SDCA, eller tilleggsavtale, er jo ikkje særleg opplysende viss målet er ein opplyst offentleg debatt. Det er for så vidt eit vanleg problem i politikken. Men å kalla dei områda som USA skal få eksklusiv og uhindra tilgang til, for «omforente områder», er direkte misvisande.

Dei som forsvarer denne avtalen, burde vere ærlege og omtala områda med ord som faktisk beskriv verkelegheita, og på ein måte som er mogleg å forstå for folk flest. Norsk politikk har i 75 år balansert den tette koplinga til USA – gjennom NATO-medlemskapen – med kloke, sjølvpålagde restriksjonar som seier nei til utanlandske basar på norsk jord, ingen allierte øvingar tett på grensa til Russland og ingen atomvåpen på norsk jord. SV meiner at desse restriksjonane framleis står seg, og viss norsk politikk skal endrast, må det iallfall vera eit opent og ærleg offentleg ordskifte om det fyrst.

Med det tek eg opp forslaga frå SV.

Presidenten [12:33:52]: Da har representanten Ingrid Fiskaa tatt opp de forslagene hun refererte til.

Bjørnar Moxnes (R) [12:34:14]: Siden 1949 har basepolitikken vært en bærebjelke i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk, nemlig Gerhardsen-regjeringens erklæring om at fremmede makter ikke skal ha militærbaser på norsk jord i fredstid. Dette var for å hindre at Norge ble et militært oppmarsjområde, for å sikre lav spenning i det høye nord og for å sikre Grunnlovens be-

stemmelser om at det på norsk territorium er norsk råderett som skal gjelde.

Med baseavtalen har amerikanske styrker fått «uhindret tilgang til og bruk av omforente områder» til å innkvartere personell, stille opp styrker og lagre våpen og materiell. Her kan amerikanske styrker se bort fra norske lover og regler, og de kan nekte norske myndigheter innsyn. Det betyr at Norge frasier seg retten til å inspisere hva USA lagrer av våpen, ikke har noen veto rett over hva slags militærmakt de vil bruke, og også gir avkall på førsteretten til å etterforske eventuelle lovbrudd.

Det vi risikerer, er å havne i en tap-tap-situasjon, hvor basene både gjør oss sårbare for eskalering, og at USA i verste fall bruker dem i strid med vertsnasjonens ønsker – slik de jo gjør i Midtøsten – mens Norge ikke har krefter til å stanse en slik bruk. Avtalen med USA undergraver Norges sikkerhet og vår selvråderett ved at Norge frasier seg retten til å kontrollere USAs militære virksomhet i Norge, og frasier seg retten til å rettsforfølge amerikanske styrker som begår eventuelle lovbrudd i Norge. Dette i sum øker risikoen for at Norge blir en slagmark.

Nå vil altså regjeringen og stortingsflertallet innfri USAs ønske om en tredobling av antallet amerikanske militærbaser i Norge. Rødt sier klart nei til dette. Vi fremmer i stedet forslag om for det første å avvise tredoblingen av amerikanske baser, for det andre å forkaste baseavtalen med USA, for det tredje at regjeringen må gå i spissen for Norden som atomvåpenfri sone og bli enige med våre naboland om kontrollmekanismer for at USA ikke skal lagre atomvåpen på nordisk jord, og for det fjerde at Stortinget må kreve tre fjerdedels flertall til samtykke av utvidelse av nye områder, i tråd med Grunnloven § 115, som skal hindre at Stortinget avgir suverenitet med knapt flertall.

Jeg vil nevne hva tidligere stabssjef i Sjøforsvarsstaben, pensjonert flaggkommandør Jacob Børresen, beskriver om USAs motivasjon for å opprette baser i Norge: «Det er primært rettet mot å konfrontere (...) Russland i nord, og ikke mot mer effektivt forsvar av Norge.»

Jeg vil legge til at ingen steder i avtalen av 16. april 2021, heller ikke i artikkel I, som er Virkeområde og formål, er det noen forpliktelse for USA om at styrkene de stasjonere i Norge, skal tjene norske interesser eller norsk sikkerhet. Når USAs militære kan bruke norsk territorium til å trappe opp stormaktsrivaliseringen mot Russland, uten norsk demokratisk kontroll eller veto rett, øker det risikoen for at Norge blir en slagmark i en konfrontasjon mellom de to atommaktene. Det gjør ikke Norge tryggere.

Rødt har en politikk for å hevde og også fremme norsk suverenitet i usikre tider og med en aggressiv nabo, og samtidig sikre lavspenning i nord, som er i Norges

nasjonale interesse. Det handler om å gjenreise det norske territorialforsvaret – som jo ble bygd ned av skiftende regjeringer, til fordel for deltakelse i USA-ledet krig i utlandet – men også om å gjenreise hovedprinsippet i den norske basepolitikken: ingen utenlandske militær-baser i Norge i fredstid.

Statsråd Bjørn Arild Gram [12:39:13]: Innenfor rammen av NATO har Norge og USA samarbeidet tett om forsvaret av Norge i 75 år. Gjennom flere tiår har USA forhåndslagret materiell i Norge. Amerikanske styrker trener og øver jevnlig i Norge sammen med norske og andre allierte styrker.

I juni 2022 samtykket Stortinget til inngåelse av tilleggsavtale om forsvarssamarbeid mellom Norge og USA. Avtalen legger til rette for videreutvikling av det bilaterale forsvarssamarbeidet. Den gangen ble det opprettet fire omforente områder i Norge, på flystasjonene Rygge, Sola og Evenes samt på Ramsund orlogsstasjon.

Etter at tilleggsavtalen ble forhandlet ferdig og undertegnet i 2021, har den negative sikkerhetspolitiske utviklingen i Europa akselerert. Russlands fullskalakrig mot Ukraina har tydeliggjort betydningen av kollektivt forsvar og ført til gjennomgripende endringer i vår del av verden.

På NATO-toppmøtet i 2023 ble det vedtatt endring er i alliansens kommandostruktur og planverk, som er viktig for norsk sikkerhet. Dette innebærer bl.a. en tydeligere regional innretning av alliansens forsvarsplaner. Denne utviklingen har bidratt til konsultasjoner med USA om opprettelse av flere omforente områder. Det er enighet om at det er hensiktsmessig å legge opp til åtte nye slike plasser.

Etablering av omforente områder på de plassene som nå foreslås, kan klart begrunnes i forsvarsmessige behov, herunder militær forsterkning i tråd med nasjonalt, bilateralt eller NATO-planverk relevant for forsvaret av Norge, Norden og NATO for øvrig. Ingen av plassene er lokalisert slik at de utfordrer retningslinjene for utenlandsk militær aktivitet i Norge, og de er i tråd med norsk base- og atompolitikk. Samtlige av de nye plassene ligger helt eller i det vesentligste på militært område eller på areal som bruksmessig defineres av Forsvaret som militært område. De åtte plassene som foreslås etablert som omforente områder, anslås å ligge innenfor de fire nasjonale kriteriene som er lagt til grunn for norsk samtykke til opprettelse av nye omforente områder.

I desember i fjor inngikk Sverige, Danmark og Finland bilaterale avtaler om forsvarssamarbeid med USA, Defence Cooperation Agreements. Avtalene, som ennå ikke har trådt i kraft, legger opp til opprettelse av henholdsvis 17 omforente områder i Sverige, 15 i Finland og

3 i Danmark. De 3 avtalene har samme utgangspunkt som den norske tilleggsavtalen. Samtlige avtaler vil bidra til å understøtte NATOs behov for å kunne se Norden som ett operasjonsområde. Det vil bidra til at våre allierte raskere og bedre vil kunne yte militær forsterkning av Norge og våre nordiske naboland i krise og krig. Dette vil også styrke evnen til gjennomføring av operativt planverk, både i nasjonal, i bilateral og i NATO-kontekst.

Samarbeidet med USA, både bilateralt og innenfor rammen av NATO, vil fortsatt være avgjørende for forsvaret av Norge. USA og Norge har felles interesse av fri ferdsel i Nord-Atlanteren og av samarbeidet om alliert forsterkning av Norden, i tråd med NATOs planverk. Dette er til nytte for alle allierte. Det er i europeiske alliertes interesse at det legges til rette for amerikanske militære bidrag til europeisk sikkerhet gjennom planlagte og forutsigbare ordninger for mottak og tilstedeværelse.

Jeg er glad for den brede støtten i Stortinget til å opprette flere omforente områder. Dette vil styrke norsk og alliert sikkerhet.

Presidenten [12:42:48]: Det blir replikkordskifte.

Ingrid Fiskaa (SV) [12:43:07]: Forsvarsministeren starta innlegget sitt med å snakka om samarbeidet mellom USA og Noreg innanfor ramma av NATO. Dette er ikkje ein NATO-avtale, men ein bilateral avtale mellom USA og Noreg, på initiativ frå USA under dåverande president Trump. Me veit ikkje heilt kva framtida bringer når det gjeld USAs vidare politiske utvikling, kven som er president, og kva dei tenkjer om sine interesser framover. Spørsmålet mitt er om forsvarsministeren meiner at dette er ein del av NATO-samarbeidet, eller om det faktisk er ein eigen avtale med USA – med dei usikkerheitene det kan innebera.

Statsråd Bjørn Arild Gram [12:44:09]: USA er Norges desidert viktigste allierte, både som ryggraden i NATO-alliansen og bilateralt gjennom samarbeid som er utviklet gjennom mange tiår mellom Norge og USA. Det at vi nå legger enda bedre til rette for amerikansk aktivitet og tilstedeværelse i Norge – har infrastruktur på plass, forhåndslagring – er utrolig viktig for den samlede forsvarsevnen vår. Som jeg sa i innlegget mitt, legger det godt til rette for å kunne gjennomføre det planverket, de regionale planene som NATO nå har utviklet. Den infrastrukturen som det nå legges til rette for, vil i all hovedsak være til disposisjon også for Norge og for andre allierte.

Ingrid Fiskaa (SV) [12:45:09]: Eg høyrer at forsvarsministeren gjerne ønskjer å sjå dette som ein del av NATO-samarbeidet. Me veit jo ikkje heilt kva USA sjølv

tenkjer, verken om sitt forhold til NATO, f.eks. etter neste presidentval, eller kva dei kan tenkja seg å bruka desse områda på norsk jord til. Er forsvarsministeren trygg på at USA og Noreg har samanfalande syn og samanfalande interesser når det gjeld bruken av desse områda?

Statsråd Bjørn Arild Gram [12:45:54]: Svaret mitt på det spørsmålet er ja. Vi har et langvarig – 75-årig – samarbeid med USA, som er i stadig utvikling. Vi har lagt vekt på at vi ønsker mer alliert tilstedeværelse og aktivitet i Norge. USA er vår viktigste allierte, og jeg mener at dette styrker norsk og alliert sikkerhet.

Bjørnar Moxnes (R) [12:46:35]: Det som jo er et faktum, ble nå avklart – at de amerikanske basene ikke er en del av NATO-samarbeidet. De er direkte under USAs kontroll. Med utgangspunkt i disse basene kan en amerikansk president gi ordre til militære aksjoner på siden av NATO og i strid med interessene til alliansens medlemmer, inkludert vertslandet. Det så vi eksempler på tidligere i vår – med de amerikanske bombingene i Midtøsten som var en gjengjeldelse etter at tre soldater ble drept i Jordan i slutten av januar. USA startet et angrep mot 85 mål i Syria og Irak fra basene sine, selv om vertslandet protesterte, selvfølgelig til ingen nytte, for det har ingen mulighet til å innvirke på operasjoner fra eget territorium fra det som er amerikanske militærbaser.

Er det noen prinsipiell forskjell på disse basene USA har, og de basene de nå har fått og skal få flere av i Norge?

Statsråd Bjørn Arild Gram [12:47:39]: Jeg er uenig i representanten Moxnes' beskrivelse av faktum i denne saken. Det er ikke snakk om å etablere amerikanske baser i Norge. Vi har en lang tradisjon for at vi tilrettelegger for alliert forhåndslagring, investeringer, aktivitet, tilstedeværelse og øving. Det er en del av norsk politikk. Denne avtalen inngås med full respekt for norsk base-, atom- og anløpspolitikk.

Jeg kan utfordre representanten Moxnes litt tilbake. Hvilke krav og forutsetninger er det vi selv stiller overfor utenlandske myndigheter når vi sender norske militære bidrag til utlandet? Jo, det handler om norsk jurisdiksjon over norske styrker, og det handler om at det kan være områder vi benytter oss av som ikke er tilgjengelige for andre land, heller ikke for den vertslandsnasjonen vi samarbeider med.

Bjørnar Moxnes (R) [12:48:42]: Det kom ikke noe svar. Hva er den prinsipielle forskjellen på de basene USA har i andre land, og disse omforente områdene som de har fått og skal få i Norge?

USA har til orientering 750 militærbaser i minst 80 land. De er en supermakt og har sine interesser som na-

turligvis kan og vil fravike fra dem en mindre nasjon kan ha, ikke minst en som er nabo med Russland.

Avtalen betyr at USA vil ha uhindret og eksklusiv adgang og kan stasjonere alle typer utstyr uten innsynsmuligheter og kontroll fra norske myndigheter. Avtalen åpner for at amerikanske styrker kan ignorere norsk lov og folkerettslige forpliktelser hvis USA mener norsk regelverk strider mot amerikanske tjenstlige behov. Da er spørsmålet: Hva vil regjeringen gjøre hvis amerikanerne påberoper seg amerikanske tjenstlige behov når norske myndigheter ønsker å finne ut hva som lagres av våpen på disse amerikanske omforente områdene?

Statsråd Bjørn Arild Gram [12:49:50]: Det grunnleggende prinsippet her er at det i tråd med norsk basepolitikk ikke er fast stasjonering av amerikanske militære styrker i Norge. Det ligger til grunn for basepolitikken.

Så er det vanlig praksis når Norge deltar i operasjoner, øving og trening i utlandet, at vi i tilfeller kan ha eksklusiv norsk bruk av deler av det området vi da disponerer. Det gjelder f.eks. et naboland som Island. Når vi deltar i Iceland Air Policing, er det faktisk områder knyttet til norsk tilstedeværelse på Island som er eksklusive til bruk for det norske Forsvaret, og som islendingene da ikke har tilgang til. Det er helt vanlig praksis når vi sender norske militære bidrag til utlandet, selv i nære naboland som Island.

Bjørnar Moxnes (R) [12:50:45]: Norden går fra å ha hatt to baser, nemlig på Island og Grønland, til nå å få 47 slike totalt. I Norge har vi tradisjonelt ment at det er i norsk interesse å ha lav spenning i nord. Vi ligger der vi ligger, geografien får vi ikke gjort noe med, og vi har den naboen vi har, det får vi heller ikke endret på. Vi har hatt nasjonal interesse av en balanse mellom avskrekking og beroligelse, og det har vært viktig at norske styrker skal hevde norsk suverenitet, ikke minst i nord.

Mener forsvarsministeren at supermakten USA har de identisk samme interessene som Norge av lav spenning i nord, eller kan USA under skiftende presidenter og regimer – det vet vi jo ingenting om – ha andre interesser vis-à-vis Russland enn småstaten og nabostaten Norge?

Statsråd Bjørn Arild Gram [12:51:45]: Først: Representanten Moxnes gjentar nå budskapet om 47 baser. Det er en feilaktig framstilling av saken, og det blir ikke mer riktig om det gjentas. La oss legge det på plass først.

I avtalen har vi lagt noen kriterier til grunn for norsk samtykke til opprettelse av omforente områder. Det første punktet der handler om avskrekking og beroligelse. Opprettelse av omforente områder må støtte opp under

balansen i norsk politikk for avskrekking og beroligelse, og plassering, størrelse og tenkt bruk av omforente områder skal ikke hver for seg eller samlet med rimelig grunn kunne sies å bidra til økt spenning i våre nærområder. Vi mener vi er godt i tråd med de kriteriene som er lagt til grunn, når vi har fremmet denne saken for Stortinget til beslutning.

Presidenten [12:52:35]: Replikordskiftet er omme. Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 10.

Sak nr. 11 [12:52:43]

Innstilling frå utdannings- og forskingskomiteen om Profesjonsnære utdanningar over heile landet (Innst. 330 S (2023–2024), jf. Meld. St. 19 (2023–2024))

Presidenten [12:52:51]: Etter ønske fra utdannings- og forskningskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil seks replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [12:53:35] (ordfører for saken): I dag skal vi diskutere en viktig og betydningsfull stortingsmelding med navn «Profesjonsnære utdanningar over heile landet».

Det er et selvstendig poeng at Stortinget løfter de utdanningene som tilfører nøkkelkompetanse for å løse kjerneoppgaver i velferdsstaten. Jeg vil takke komiteen for godt samarbeid i arbeidet med saken.

Første avklaring for meldingen er hva profesjoner er, nemlig utdanninger til bestemte yrker. Det er altså konkrete jobber du kan se for deg å gå inn i når du begynner på, eventuelt fullfører, disse utdanningene. I meldingen er det særlig lærere, sykepleiere og ingeniører som er trukket fram. Samtidig vet vi at vilkårene for samtlige profesjonsutdanninger har mye til felles. Egenarten til profesjonene må styrkes og videreutvikles.

Det stilles høye krav til kvalitet og kvalifisering i dagens samfunn, som høyere utdanning må kunne møte med gode utdanninger og aktiv forskning. Utdannings tilbud må også være tilgjengelig, slik at man får like gode tjenester nær seg i hele landet. Det skal ikke bety noe hvor du bor, verken for tilgang på høyere utdanning eller på nødvendig og samfunnskritisk kompetanse.

Landskapet for høyere utdanning i Norge har endret seg kraftig siden Borten-regjeringen av 1965–1971 iverksatte opprettelsen av Universitetet i Tromsø, Universitetet i Trondheim, innføring av niårig enhetsskole i

alle landets kommuner og prøvedrift av norske distriktshøyskoler. Vi fikk høyskolereformen i 1994, og det nasjonale utdanningslandskapet har vært kontinuerlig i endring siden da. Nå har vi flere universiteter enn noen gang.

Endret demografi med stadig flere eldre borgere krever omstilling. I tillegg gir klimautfordringer, teknologi og krig økt kompetansebehov og sterkere satsing på demokrati og medborgerskap.

I komiteens innstilling samler komiteen seg om flere vurderinger som ligger til grunn for regjeringens utpekte retning i meldingen, og i enkelte konkrete spørsmål skiller komiteens medlemmer lag, som de ulike partiene vil redegjøre for.

Arbeiderparti–Senterparti-regjeringen løfter flere tiltak for å møte kompetansemangelen og rekrutteringsutfordringer i dagens stramme arbeidsmarked. Det er stor aktivitet i økonomien, og det har vært rekordstore investeringer i fastlandsindustrien. Det krever eksempelvis en rekke dyktige ingeniører som kan sikre industrien og byggingen av landet videre, samt lærere som skal danne og utdanne morgendagens ingeniører og andre.

Meldingen har i hovedsak tre hovedspor: kvalitet, kapasitet og mangfold. Det er vesentlig med nye grep for å styrke praktisk og praksisnær høyere utdanning. Det styrker kvaliteten både på utdanningene og på de utdannede kandidatene som skal over i arbeid. Videre må kapasiteten og rekrutteringen i større grad enn til nå møte samfunnets behov. For mange kritisk viktige stillinger står ubesatt for både lærere, sykepleiere og ingeniører. Ikke minst for å få mer mangfold og flere med mangfoldig bakgrunn til å velge disse yrkesveiene videreføres kvoter for minoriteter, og det innføres kvoter for underrepresentert kjønn som et mer treffsikkert virkemiddel, med tverrpolitisk støtte.

I tillegg vil jeg nevne at utdanningskomiteen nylig var i Finnmark og fikk sterke inntrykk om behovet for samiske barnehagelærere, samiske lærere og generell samisk utdanning og forskning. Regjeringen har prioritert Samisk Høgskole.

Jeg vil trekke fram et utvalg av tiltak. Det skal bli lettere å bruke folk fra yrkesfeltet, som lærere, på utdanningene gjennom å ta bort krav til forsknings- og utviklingsarbeid som svarer til doktorgrad, for stilling som førstelektor. Dosentløpet gjøres mer praksisnært. Delte stillinger mellom praksisfelt og undervisning skal telles med i førstekompetansekrav. Videre vurderes krav til kvalitetsarbeid. Krav om fire doktorgradsprogram for å bli universitet fjernes, og institusjonene kan samarbeide om doktorgradsutdanninger. Det skal også bli enklere for vitenskapelige høyskoler å bli universitet. Rammeplanstyring reduseres, og regjeringen avviker karakterer og poengkrav til sykepleierutdanning. For lærerutdanningene åp-

nes det for dispensasjoner, og Nesna fikk nylig grønt lys for prøveprosjekt for 1.–10.-utdanning.

Avslutningsvis vil jeg peke på at meldingen har med seg 11,5 mill. kr i statsbudsjettet for 2024. Disse midlene vil være nyttige for å sikre innsats for videre styrking av profesjonsnære utdanninger i hele landet.

Lise Selnes (A) [12:58:54]: En av de største utfordringene vi vil møte i Norge i framtiden, er mangel på folk til ulike yrker. Arbeidslivet endrer seg slik som samfunnet endrer seg, og det vil bli færre i yrkesaktiv alder, noe som gjør at vi må rigge utdanninger og arbeidsliv på andre måter.

Mangel på arbeidskraft i flere yrker vil forsterke seg i årene som kommer, og vi har fortsatt ikke helt klart for oss alle de politiske løsningene som skal svare på disse utfordringene. Men i denne stortingsmeldingen peker vi på noen punkter som er avgjørende viktige for å kunne løse noen av de sentrale utfordringene i profesjonsutdanningene.

Utdanningssystemet er det viktigste og mest effektive verktøyet vi har for å levere arbeidskraft til samfunnet. En av de store utfordringene vi nå ser i norske velferdstjenester i mange kommuner og fylkeskommuner jeg besøker, er mangel på kompetanse – det være seg i sykehus, i sykehjem, i norske skoler, særlig i distriktene, eller i tekniske avdelinger i kommuner som mangler ingeniører. I veiutbygginger regionalt mangler det også ingeniører. Vi har ikke nok sykepleiere, vi har ikke nok lærere, vi har ikke nok ingeniører. Bare i Innlandet mangler vi nå 1 300 med helseutdanning, og det omfatter også yrkesfaglige utdanninger.

Det er viktig for meg å påpeke at det ikke bare er institusjonene som har ansvar for å få utdannet nok folk til de yrkene vi trenger. Det handler også om et attraktivt arbeidsliv. Å rekruttere til profesjonsutdanningene handler om hva slags arbeid en nyutdannet møter i den andre enden. Det er viktig med heltidsstillinger, det er viktig med oppfølging av nyutdannede og mulighet til å utvikle seg som nyutdannet. Et av grepene vi tar i denne profesjonsmeldingen, er å bringe praksis og teori nærmere sammen. Utdanningene skal være profesjonsnære, de skal ha høy kvalitet, og vi må ha evne til å møte de ulike behovene for arbeidskraft i hele landet vårt.

Utdanningen som skjer på institusjonene våre, legger det faglige grunnlaget for den kunnskapen som våre profesjonsutdannede skal bære med seg gjennom hele arbeidslivet. Det å kunne ha faglig utvikling og evne til å tenke kritisk og utviklende om egne arbeidsoppgaver bygger på den forskningsbaserte utdanningen som en møter på institusjonen, som studentene møter der. Teorien en lærer, er helt avgjørende i møte med praksisen, for å kunne reflektere og for å kunne bli gode lærere,

gode sykepleiere og gode ingeniører. Derfor er det viktig å se sammenhengen mellom praksis og teori. Det er nødvendig med bedre samarbeid med praksisfeltet, slik som f.eks. delte stillinger kan gi. I møte med studenter på profesjonsutdanningene, særlig lærerutdanningen, har jeg hørt veldig mange si at det må bli en sterkere sammenheng mellom praksis og det som foregår på utdanningene.

Jeg vil dvele litt ved mangfold, som det også står om i denne profesjonsmeldingen, f.eks. på lærerutdanningene. Når jeg besøker lærerutdanningsinstitusjoner og går i forelesningssaler eller møter studenter i kantinen, er det veldig mange jenter. Vi trenger å rekruttere også flere menn til lærerutdanningen. Det handler om arbeidslivet, men det handler også om de elevene våre og de guttene som sliter i skolen og trenger å ha mannlige forbilder.

Mangfold er mer enn kjønn. Mangfold handler også om annen bakgrunn. Jeg vil trekke fram OsloMets konkrete arbeid for å rekruttere folk med innvandrerbakgrunn inn i profesjonsutdanningene. Det er helt avgjørende i møte med store samfunnsutfordringer vi har i samfunnet på andre måter, og som vi trenger mer systematisk arbeid med og mer oppfølging av fra institusjonene, men også fra oss som politikere. Det er viktig å påpeke at det er omtalt i profesjonsmeldingen.

Til slutt: Jeg tenker vi kan ta flere innlegg for å peke på andre ting.

Nils T. Bjørke hadde her teke over presidentplassen.

Kari-Anne Jønnes (H) [13:04:07]: Sykepleierne er de første vi møter i livet, og de som tar farvel med oss. De ser oss på vårt aller mest sårbare, og de er våre sterkeste medspillere. Lærerne er de som åpner døren til kunnskapsuniverset og sørger for at alle barn får muligheten til å lære og utvikle seg, til beste for hver enkelt og for samfunnet. Ingeniørene legger til rette for at samfunnet vi lever i, fungerer både praktisk og teknisk, og de jobber med både harde og myke ting, det som er nært oss, og det mange av oss ikke tenker over at vi omgir oss med hele tiden.

Det er én ting som er bra med denne meldingen, og det er at det har blitt mer diskusjon rundt tre av våre viktigste profesjonsutdanninger: lærer, sykepleier og ingeniør. Summen av de menneskene gjør samfunnet vårt til et av verdens beste, og det vil Høyre ta godt vare på.

Støre-regjeringen velger å la en god mulighet til å løfte disse profesjonsutdanningene gå fra seg. Det er utfordrende å rekruttere til flere av utdanningene, og det må vi i fellesskap løse dersom vi også framover skal ha et godt samfunn. Men det er ikke gjort i en håndvending, og det finnes ingen enkle løsninger.

Støre-regjeringen velger å møte rekrutteringsutfordringene ved å senke kravene. Det er korttenkt og kort-siktig og vil verken sikre nødvendig kvalitet i tjenestene eller statusen til yrkene. Skal vi lykkes med å rekruttere flere unge til profesjonsutdanningene, må de se utviklingsmuligheter, og de må vite at yrkene er attraktive og vel ansette.

Sykepleierstudentene må vite at det er karriereveier – at spennende masterutdanningar innen anestesi, barn, intensiv, operasjon, kreft eller jordmor er mulige veier vidare. I tillegg må de vite at de kan forvente en turnus de kan leve med over tid, og som kan kombineres med familieliv.

Lærerstudentene må også se muligheter for karriereveier. Solberg-regjeringen innførte lærerspesialistordningen for å beholde de gode lærerne i klasserommet og gi mulighet for utvikling og spesialisering. Den avskaffet dessverre nåværende regjering. Nyutdannede lærere må også vite at de får god oppfølging og kan jobbe i et utviklende kompetansemiljø med kultur for læring.

Ingeniørstudenten er en særattraktiv arbeidstaker med kompetanse som er viktig for helsevesenet, for det konkurranseutsatte næringslivet og for det offentlige. Ingeniøren må være trygg på at kompetansen hen innehar, er like verdifull uavhengig av geografi.

Forskningsbasert kunnskap er grunnleggende for all høyere utdanning. Det gjenspeiles i at en av de grunnleggende prinsippene i norsk høyere utdanning er at undervisningen skal være forskningsbasert. Det er derfor skremmende at regjeringen framstiller forskningsbasert og erfaringsbasert kunnskap som motsetninger.

Høyre vil sterkt advare mot å framstille dagens profesjonsutdanningar som for akademiserte – tvert imot. Det er all grunn til å holde fast ved at forskning skal være en viktig del av profesjonsutdanningene også i framtiden, og regjeringen får derfor ikke Høyres støtte til å lempe på kravene.

Skal vi lykkes, må vi ha mer forskning, mer kunnskap og flere utviklingsmuligheter. Høyre tror ikke på regjeringens løsnings med å redusere kravene til kunnskap og forskning; vi tror på det motsatte. Vi tror på klare krav og forventninger til dem som søker seg til noen av samfunnets viktigste og mest komplekse yrker, og vi mener at god allmennkunnskap, god skriftlig og muntlig framstillings-evne og gode regneferdigheter er grunnleggende enten du skal bli sykepleier, lærer eller ingeniør. Dette handler om samfunnsbygging, om folk og om framtiden.

Skal vi lykkes framover, må vi sørge for muligheter for alle. Høyre mener det ikke finnes noen grunn til å ha lavere ambisjoner på vegne av dem som har valgt den yrkesfaglige utdanningsretningen. Derfor er vi opptatt av en akademisk og en yrkesfaglig søyle i utdanningssystemet. På den måten vil alle kunne klatre, og det vil være

langt større grad av internasjonalisering og mobilitet også for den yrkesfaglige søylen.

Framtiden trenger mer kvalitet, mer kunnskap og mer kompetanse. Profesjonsmeldingen gjenspeiler ikke det.

Himanshu Gulati (Frp) [13:09:05]: Fremskrittspartiet støtter intensjonen i denne meldingen. Vi mener at hovedinnholdet har en praktisk og realistisk tilnærming, og vi ser positivt på at man vil legge større vekt på erfaringsbasert kunnskap. Det er viktig å gjøre utdanningene mer fleksible og å legge til rette for at fagmiljøene selv kan forme utdanningar som er tett på praksis.

Likevel er det grunn til å være skeptisk til deler av den økende akademiseringen i samfunnet generelt og innenfor profesjonsfagene spesielt. Det er vesentlige ulikheter mellom mange av de tradisjonelle universitetsstudiene og typiske profesjonsstudier, og det er viktig å bevare de enkelte utdanningsretningenes egenart. Profesjonsstudienes primære mål må være å utdanne gode fagfolk som er etterspurt i arbeidslivet, ikke å utdanne forskere. Jeg vil imidlertid advare mot at kravene senkes. Teoretisk kunnskap er viktig og nødvendig i profesjonsstudiene, og noen formelle krav om utdanning og karakterer må det være for å opprettholde kvalitet i utdanningene. Fremskrittspartiet er skuffet over at regjeringen møter deler av rekrutteringsutfordringene ved å senke kravene. Etter vår mening vil det verken sikre nødvendig kvalitet i tjenestene eller statusen til yrkene.

Det er viktig å beholde utdanningenes egenart, og den riktige veien å gå er å sikre én yrkesfaglig og én akademisk utdannings søyle. Fremskrittspartiet forventer at regjeringen i den varslede fagskolemeldingen våren 2025 legger til rette for norske fagskolers innplassering i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring, NKR, og European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS. Det vil ivareta fagskolestudentenes mulighet til mobilitet, og det vil styrke den yrkesfaglige studie-retningen.

Uansett hvilke fag lærerne skal undervise i, må de ha kompetanse til å integrere de grunnleggende ferdighetene lesing, skriving og regning i faget. Vi mener dette er viktig. Fremskrittspartiet støtter regjeringens forslag om å justere på kravet til praktisk-pedagogisk utdanning, PPU, da dette vil gjøre veien enklere for dem med erfaringskunnskap. Vi ser også positivt på at meldingen tar til orde for forsøk med alternativ organisering av grunnskolelærerutdanningen, f.eks. en felles utdanning for 1. til 10. trinn. Vi ønsker slike nye tanker og forsøk velkommen.

Fremskrittspartiet vil understreke viktigheten av em-piri og praktiske erfaringar av politiske tiltak. Det er poli-

tikerne som utformer rammevilkårene for utdanningssektoren, og både politikere og sektoren må vise vilje til nytenking og endringsvilje. Både nå og i framtiden er det behov for gode lærere, og det må legges til rette for en positiv utvikling. Skolen må være en attraktiv arbeidsplass og gi flere lærere muligheten til karriereutvikling i skolen innenfor undervisning. Da er det viktig å legge til rette for flere karriereveier og stillingstyper, og en mer differensiert lærerutdanning kan være med på å bidra til dette.

Det bør ses på muligheter for å gjøre lærerutdanningene mer fleksible og mangfoldige. Det er verdt å merke seg at lærerskolen ikke ble treårig før i 1973. Før 1973 var den bare toårig. Dermed hadde de mest erfarne lærerne på 1980- og 1990-tallet bare to års utdanning som lærer. Muligheter for mer differensierte lærerutdanninger med ulik lengde, ulike praksismodeller og fleksible løp er løsninger som bør vurderes når framtidens skole og framtidens lærerutdanninger skal planlegges. Fremskrittspartiet er i den sammenheng positiv til en forkortet og mer fleksibel PPU.

Fremskrittspartiet mener at gjennomført studieforberedende med klare karakterkrav i matematikk og norsk bør være hovedregelen for opptak til sykepleierstudiet, men vi stiller oss ikke avvisende til at det åpnes for forsøk med kvalifisering fra fagbrev til sykepleieryrket. I dag er det krav om karakteren 3 i norsk og matematikk for opptak til sykepleierstudiet. Dette er lave krav, og i et yrke der pasientbehandling og korrekt dosering av medisiner er svært sentrale bestanddeler, er også språkforståelse og god tall- og matematikkforståelse veldig viktig. Vi er derfor imot å senke kravene. Ved å senke karakterkravene bidrar man til å svekke ikke bare sykepleieryrkets status, men også tilliten til helsevesenet.

Fremskrittspartiet er også skuffet over at meldingen er sparsom i omtalen av ingeniørutdanningene, og at mangfoldet innen ingeniørutdanningene ikke kommer godt nok fram. Her vil jeg vise til høringsuttalelsen fra NITO, der de skriver:

«Ingeniør-, bioingeniør- og ortopediingeniørutdanninger er alle rammeplanstyrte profesjonsutdanninger som har ulike utfordringer knyttet til kapasitet, rekruttering og ressurstilgang. Vi hadde forventet tydeligere prioriteringer og sterkere virkemidler for å løfte disse utdanningene i stortingsmeldingen.»

Fremskrittspartiet støtter ikke avvikling av rammeplan for ingeniørutdanning. Det er viktig å sikre mobilitet for ingeniører, både innenlands og utenlands.

Avslutningsvis vil jeg si at Fremskrittspartiet kommer til å stemme for forslag nr. 4, fra Høyre og Venstre, og at vi også vil støtte å gå imot regjeringens forslag om å svekke dosentstigen.

Grete Wold (SV) [13:14:26]: Dette er en viktig sak. Det er en melding som egentlig omhandler selve grunnplanken i det som holder velferdsstaten og samfunnet vårt oppe, nemlig alle våre profesjonsutdanninger og alle de som velger å bli en del av vårt helsesystem og utdanningssystem og bidra inn i det grønne skiftet – altså, våre aller, aller viktigste samfunnsfunksjoner.

Da er det selvsagt helt avgjørende at vi har utdanninger som sørger for at vi har nok sykepleiere, lærere, sosialarbeidere og ingeniører i framtiden, både i byene – der hvor de fleste bor, og hvor behovet er stort – og ute i tettsteder og bygder, der alle har krav på de samme tjenestene, og hvor de samme oppgavene skal løses.

Nå er vi der at vi mangler kompetanse på de fleste felt. Både i offentlig og i privat sektor er det kamp om de kloke hoder og dyktige hender, og stadig flere steder ser vi at det går ut over kvalitet og noen steder også forsvarlighet. Sånn kan vi selvfølgelig ikke ha det, og det er en høyst mager trøst at dette ikke er et særnorsk fenomen. Tvert imot betyr det at vi ikke kan hente kompetansen fra andre land nær oss; vi trenger å utdanne folkene våre selv.

Derfor må vi sikre oss framtidens kompetanse på egen hånd, og vi må legge til rette slik at flest mulig vil søke en profesjonsutdanning. Det er et problem at søker tallene til flere yrker nå synker, og spesielt i barnehagelærer- og lærerutdanningen er det tilnærmet en krise vi nå står overfor. Da må vi sørge for at rammevilkårene er slik at utdanningsinstitusjonene våre får uteksaminere tilstrekkelig og god nok kunnskap til å gyve løs på oppgaven.

Så vil jeg gå over til noen av de områdene som tas opp. Jeg rekker ikke innom alle, selv om vi har fått litt ekstra taletid i dag, men noen bør vi jo trekke fram.

Det er mange veier fram til økt kompetanse og nye oppgaver, og det burde være flere enn det vi faktisk har i dag. Det er jo ikke slik at alle velger å ta en høyere utdanning i første runde, kanskje tar man en yrkesfaglig utdanning først. Som LO skriver i sitt høringsinnspill:

«En som er tømrer, kan i dag utdanne seg til bygningsingeniør gjennom y-veien. Like naturlig bør det være at en barne- og ungdomsarbeider må kunne fortsette for å bli barnehagelærer og at en helsefagarbeider kan få muligheten til å bygge på til sykepleier uten å gå tilbake til videregående først.»

Det er derfor viktig at man fjerner de barrierene som begrenser muligheten til å videreutdanne seg. Vi trenger økt kompetanse innenfor helse og omsorg, og da må vi også tenke nytt.

Så til forskning: Regjeringen foreslår å rendyrke dosentstigen til å bygge på yrkeserfaring og pedagogisk erfaring. Det er absolutt godt ment, men jeg frykter på lik linje med Forskerforbundet at dette kan svekke dosentstigen. Forskning er så viktig, og på mange felt så nedpri-

oritert, at vi må være forsiktige med endringer som kan svekke status og muligheter for forskerne våre.

Deretter kan jeg jo ikke gå herfra i dag uten å nevne studentene våre, og denne gangen studentmobilitet. I en stadig mer global verden er det økende behov for erfaring fra andre land, kulturer og språk. Er det noe verden trenger nå, er det unge som evner å se utover egne landegrenser og finne muligheter i fellesskap. Derfor er alle tiltak som øker graden av internasjonalisering, velkomne.

Stortinget har også vedtatt en stortingsmelding om internasjonal studentmobilitet så sent som i 2021, og der vedtok denne sal at man skal innføre en ordning hvor studenten selv melder seg aktivt av et utenlandsopphold, altså en form for aktiv avmelding. Tanken er at det å ta et opphold i et annet land under studietiden er så viktig at det faktisk er normalen – og selvsagt ikke noe man må gjøre, men alle tiltak som stimulerer til økt utveksling, mener vi er positive. SV fremmer derfor et forslag om dette i dag, og vi hadde håpet på støtte fra flere enn Venstre og Rødt, da dette egentlig er noe som allerede burde ha vært fulgt opp.

Avslutningsvis vil jeg kort nevne behovet for tilstrekkelige og gode praksisplasser. Det er et problem i dag, mange steder et stort problem. Profesjonene våre er praktiske yrker, så selv om det er mye teori og akademiske forventninger, er det viktig å ha en mulighet for å øve, bruke teorien inn i den praktiske utøvelsen og bli kjent med det arbeidslivet man utdanner seg til.

Her har det private vært hakket bedre enn det offentlige, og det holder ikke – her må alle bidra. Kommuner og helseforetak må ta grep og sikre at dette skjer, og derfor fremmer vi sammen med Rødt i dag et forslag som vil trekke oss i en bedre og riktig retning i så måte.

Det er mye som bidrar til å gjøre profesjonsutdanningene våre gode, og som med det sikrer nødvendig kompetanse inn i framtiden og vil øke interessen for viktige yrker blant våre unge og for framtidens generasjoner. Grunnplanken må på plass, og den må forsterkes.

Med det tar jeg opp de forslagene SV er med på.

Presidenten [13:19:02]: Representanten Grete Wold har teke opp dei forslaga ho refererte til.

Hege Bae Nyholt (R) [13:19:23] (komiteens leder): Velferdsstaten bæres av de profesjonsutdannede, sies det. Det er det mye sant i, for velferdsstaten er sykehusene, barnehagene, skolen, Nav-kontorene og kollektivtransporten, og der jobber det mange med treårig profesjonsutdanning – de såkalte treåringene. Vår trygghet og vår hverdag er avhengig av en sterk velferdsstat og dem som jobber der. Derfor er det også en felles bekymring i denne salen at det er nedgang i søkere på mange av de nøkkelutdanningene vi trenger for nettopp å ha

en sterk velferdsstat. Dette er ikke et framtidspromblem, dette er et problem her og nå. Vi har kommuner i Norge hvor man ikke har pedagogiske ledere, hvor man ikke har barnehagelærere. Da er det heller ikke et pedagogisk tilbud å gå i barnehage.

Vi må satse på profesjonsutdanningene, og vi må satse på studentene våre. Studentene våre trenger en utdanning som forbereder dem på de yrkene de skal ut i. Disse utdanningene er basert på både teoretisk og praktisk læring. Derfor vil jeg gjerne fortsette der Grete Wold slapp, nemlig med praksisperioden, for praksisperioden er nettopp der studentene skal kunne prøve ut den teoretiske kunnskapen de har lært i auditoriet eller i klasserommet. Det er der de skal kunne øve seg på yrkesrollen. Det er der de – med veiledning – skal kunne teste sin egen kunnskap, kanskje oppdage ting de ikke kan godt nok, og ha muligheten til å reflektere. Noen studenter skal faktisk også erkjenne at det er en annen vei de bør velge, framfor det studieløpet de er i gang i.

Jeg er barn av to profesjonsutdannede, og jeg er profesjonsutdannet selv, to ganger. Jeg må med hånden på hjertet si at jeg har hatt både gode og dårlige praksisperioder. Jeg har stått alene i et bomberom på et menighetssenter og drevet en nyoppstartet ungdomsklubb med én og en halv biljardkø, altså den man skyter med. Jeg har også hatt en veileder i en annen praksis som så meg, som drøftet med meg, som var opptatt av bl.a. å spørre: Hvorfor valgte du dette? Så du hva som skjedde da du sa sånn og slik? Jeg må innrømme at jeg ble relativt selvstendig i den første, men lærte ikke så mye. Jeg ble utrolig mye mer reflektert i den andre.

Jeg hører historier om folks praksis, f.eks. sykepleiere som har praksis i et bakeri. Man lærer kanskje stressmestring i et bakeri. Man lærer kanskje å jobbe på tid og akkord i et bakeri, noe som kan være fornuftig nok i dagens sykehussituasjon. Man lærer ikke å legge veneflon, hvordan man skal roe ned et redd barn, eller journalføring – så vidt jeg vet – på et bakeri.

Derfor er det gledelig at regjeringen fokuserer på nettopp praksis, men det er ganske skuffende at de ikke vil være med og forplikte kommuner og helseforetak til å stille med praksisplasser innen helse- og lærerutdanning.

Jeg er selv praksislærer i mitt opprinnelige yrke, i barnehagen. Å være praksislærer er ganske forjettet. En av de få gangene i løpet av et år man føler seg attraktiv som barnehagelærer, er når høgskolen trygler: Kan du være så snill å ta tre ekstra? Da må man være faglig og si: Dessverre, det er ikke mulig.

Rammene for å være praksislærer er stadig dårligere. All veiledning må skje før og etter arbeidstid. Prøv å ha veiledning 06.30–07.15 – det er ikke den beste tiden på døgnet.

Hvis vi skal sikre at de yrkene vi er så avhengig av i velferdsstaten, skal være attraktive, må vi satse på dem. Hvis vi skal sikre at de studentene som utdanner seg til å bli sykepleiere, lærere, ingeniører osv., blir i yrkene, må de være best mulig forberedt til den virkeligheten de skal ut i. Derfor må praksis ha høy kvalitet for alle – og ikke som Pedagogstudentene illustrerte det under Arendalsuka: en pølsebu hvor man kan få alt fra en falukorv til en flytedings i lompa.

Guro Holm Skillingstad (V) [13:24:28]: Vi trenger kvalifiserte lærere i klasserom i hele landet vårt. Vi trenger også kompetente sykepleiere rundt om på sykehus og i hjemmetjenesten, og vi trenger ingeniører som kan løse både hverdagsproblemer og verdensproblemer rundt i hele landet. Og da trenger vi at disse folkene har en relevant utdanning av høy kvalitet.

Denne stortingsmeldingen har vakt stort engasjement blant dem som jobber i profesjonene, og for Venstre har det alltid vært viktig å høre på dem som har skoen på, når de sier hvor den trykker. Derfor er vi skuffet over at regjeringen ikke hører på sykepleierne. Norske sykepleiere har høy kompetanse, og vi har grunn til å være stolte av den norske sykepleierutdanningen. Men regjeringen foreslår å svekke kompetansen for sykepleiere, til store protester fra Norsk Sykepleierforbund. De kaller regjeringens forslag om å senke kravene for å komme inn på sykepleierstudiet både historieløst og kunnskapsløst.

Venstre er også skuffet over at regjeringen i liten grad knytter ingeniørutdanningen opp mot satsing på realfag, for vi står i en realfagkrise. Vi vet at barn og unge mister interessen for realfag tidlig i skoleløpet, og i en melding hvor vi skal se på profesjonsutdanningene, er det helt essensielt at dette ses i sammenheng med satsing på realfag.

Regjeringen Solberg innførte krav om gjennomsnittskarakter 4 i fellesfaget matematikk, eller bestått i programfaget matematikk, i tillegg til krav om karakter 3 i norsk og 35 skolepoeng for å komme inn på lærerutdanningen. Dette kom i lag med en historisk satsing på etter- og videreutdanning av lærere. Vi så at søkertallene for studiene økte fram til 2019. Etter innføringen så vi noe som var minst like viktig, og det var at gjennomføringsgraden hos dem som starter på lærerutdanningen, økte.

Regjeringen ønsker å åpne for at det skal bli lettere å lempe på kravet for å komme inn på lærerutdanningen. Det gjør den på bekostning av barn og unges framtid. Vi vet at læreren er det viktigste vi kan satse på hvis vi vil ha bedre kvalitet i tilbudet vi gir til barn og unge. Da er det etter Venstres syn et tilbakeskritt å skulle senke kravene for å komme inn på lærerutdanningen. Framtiden vår

trenger tiltak som hever kvalitet og status, ikke tiltak som bygger det ned.

Skal vi lykkes med den omstillingen vi står foran, trenger vi å sørge for at flest mulig kan bevege seg i utdanningssystemet vårt. Derfor er vi glad for at vi får flertall, uten regjeringspartiene, for å sørge for å iverksette tiltak som får ned saksbehandlingstiden på utenlandsk utdanning. Og et flertall – vel å merke uten regjeringspartiene – har sendt en tydelig bestilling til regjeringen om å sørge for at fagskolene skal innplasseres i NKR og ECTS, sånn at fagarbeidere skal kunne klatre på den yrkesfaglige søylen. Venstre har klare forventninger om at dette skal bli en del av regjeringens varslede stortingsmelding for fagskolene våren 2025.

Statsråd Oddmund Hoel [13:28:12]: I åra som kjem, er det sannsynleg at knappeleik på kompetanse vil bli ein av dei viktigaste flaskehalsane for å løyse dei store utfordringane me som samfunn står overfor.

Mangel på ingeniørar kan hemje framveksten av ny grøn verksemd som er nødvendig for å få til det grønne skiftet. Mangel på lærarar kan gjere det utfordrande å oppretthalde fellesskulen, og mangel på helse- og sosialfagleg personell kan gjere det krevjande å gje gode tenester i heile landet.

Lærarar, ingeniørar og helse- og sosialfagleg personell har nøkkelroller for velferd og verdiskaping i heile det norske samfunnet. Vi treng nok folk med rett kompetanse for framtida.

På same tid søkjer stadig færre seg til viktige velferdsutdanningar. Det krev kraftfulle tiltak. Med profesjonsmeldinga vil regjeringa styrkje den erfaringsbaserte kunnskapen, gje fagmiljøa større handlingsrom og gje fleire moglegheiter til å utdanne seg til desse viktige yrka.

Problema med rekruttering og knappeleik på kompetanse er særleg alvorleg i distrikta. Regjeringa meiner difor det er grunn til å sjå på eigne tiltak i dei minst sentrale kommunane, og vi vil vurdere generelle tiltak og personretta ordningar for å betre tilgangen til personar med høgare utdanning i distriktskommunane.

Regjeringa vil at fleire skal få ta ei profesjonsutdanning. Difor vil regjeringa

- fjerne nivåkrava til sjukepleiarutdanninga og opne for fleire forsøk med kvalifisering frå fagbrev til sjukepleiaryrket, altså Y-vegen
- opne for forsøksordningar og fleire vegar inn til læraryrket, og opne for at universitet og høgskular som ønskjer det, kan få dispensasjon frå nivåkrava for opptak til lærarutdanningane

Mangel på praksisplassar er ein flaskehals for m.a. sjukepleiarutdanningane. Regjeringa vil sjå på moglegheiter for å auke kapasiteten og har allereie løyvd midlar

til bu- og reisestøtte for studentar i helse- og sosialutdanningane som har praksis langt unna campus. Det har vi gjort med gode resultat. No vil vi òg at dei private helsetenestene skal bidra, og at praksisplassar inngår i nye avtaler mellom offentlege helse- og omsorgstenester og private leverandørar.

Regjeringa vil forsterke eigenarten og relevansen til profesjonsutdanningane. Dette er utdanningar med lange tradisjonar og med ein kunnskapsbase som er bygd på praksisnær erfaring. I dag fører nokre av krava som blir stilte til kvalitet, til at det blir vanskelegare enn det burde vere å tilsette folk med erfaring frå praksisfeltet.

Eg meiner det er viktig å få fleire profesjonsutøvarar inn i fagmiljøa for å bringe relevant og heilt nødvendig erfaring frå arbeidslivet inn i utdanningane. Det skal regjeringa sørgje for gjennom å endre krava til førstelektor- og dosentstillingane og til fagmiljøa som tilbyr masterutdanningar med obligatorisk praksis. Sånn får vi ein betre balanse mellom erfaringskunnskap og akademisk, forskningsbasert kunnskap i utdanningane.

Profesjonsnærleik i utdanningane bidrar til kvalitet og er avgjerande for å utdanne profesjonsutøvarar for framtida. Utdanningane treng fleksibilitet både for å tilsette folk med praksiserfaring og for å leggje til rette for praksis.

Regjeringa ønskjer å ta i bruk heile landet. Det gjeld ikkje berre distrikta, men alle folka som bur i landet. Det er sterkt behov for høg deltaking i samfunns- og arbeidslivet her i landet framover. Då er det eit vesentleg problem om store grupper i samfunnet ikkje oppfattar profesjonsutdanningane som attraktive utdanningar. Viktige samfunnsinstitusjonar som helsetenestene, skulane og barnehagane bør ha ei bemanning som speglar befolkninga.

Det er òg viktig at folk med utdanning og yrkeskvalifikasjonar frå utlandet får brukt kompetansen i Noreg. Komiteen peiker på at saksbehandlingstida for å få godkjent utanlandsk utdanning må bli kortare. Det meiner eg er ei viktig påminning, og det er noko regjeringa arbeider med å løyse.

Presidenten [13:32:39]: Det vert replikkordskifte.

Kari-Anne Jønnes (H) [13:32:53]: Høyre kan ikke være med på forslag som bidrar til en reell svekkelse av sykepleie som profesjon. Å senke kravene kan få alvorlige konsekvenser og føre helsetjenesten i feil retning.

Høyre kan heller ikke være med på å svekke kravene til lærerutdanningen og mener det er grunnleggende feil at ikke alle utdanninger lenger skal stille samme krav for å komme inn. I tillegg til forslaget om PPU-light er dette med på å undergrave kvaliteten og den faglige tyngden til lærerutdanningen. Med så mange ulike por-

ter inn til studiet er vi bekymret for at det blir et system med så mange unntak at lærerutdanningen forvitrer. Det skal være et minstekrav for å bli lærer.

Hvordan mener statsråden at Støre-regjeringens svekkelse av kravene til studentene vil påvirke studiemiljøene og institusjonenes attraktivitet?

Statsråd Oddmund Hoel [13:33:50]: Det er eit minstekrav i dag for å bli sjukepleiar, det er eit minstekrav for å bli lærar, og det er eit minstekrav for å bli alt mogleg anna i høgare utdanning, og det er at ein står på ekssamen i høgare utdanning.

For omtrent alle andre utdanningar er kravet for å kunne begynne på utdanninga at ein har generell studiekompetanse. Me ser få grunnar til at det skal vere annleis for sjukepleiar- og lærarutdanningane. Me har difor kome med dei forslaga me vil. Me er heilt sikre på at utdanningsinstitusjonane sikrar den kvaliteten i utdanningane som gjer at kandidatane kan det dei skal når dei går ut frå utdanninga og ut i yrkeslivet. Me har valt å halde på karakterkravet for lærarutdanningane. Fordi det er femårige utdanningar, vil vi vere sikrere på konsekvensane, men me har opna for ein dispensasjonsheimel.

Høyre har altså dessverre ingen svar på korleis me skal løyse rekrutteringsproblema i profesjonsutdanningane.

Kari-Anne Jønnes (H) [13:34:53]: I en sykepleiers hverdag beregner man medisindoser i milligram og mikrogram. En liten regnefeil kan bety forskjell på liv og død, og det er veldig alvorlig. Det ser til og med ut til at statsråden har tatt det til etterretning, for i spørretimen forrige uke trakk statsråden fram at vi viste mistillit til at institusjonene klarer å drive undervisning som utstyrrer kandidatene med nødvendig kompetanse.

Men i innstillingen til opptaksmeldingen peker regjeringspartiene på at det er svært viktig at medikamentberegning håndteres på en måte som sikrer både kvalitet og trygg gjennomføring, og de ber om at behovet for en nasjonalt styrt medikamentregningseksamen vurderes. Da blir mitt spørsmål: Er det statsråden som har mistillit til egen politikk?

Statsråd Oddmund Hoel [13:35:47]: Me har full tillit til at utdanningsinstitusjonane er i stand til å utstyre dei kandidatane dei sender ut frå utdanningane, med den kompetansen som trengs, uavhengig av kva karakterar dei har frå vidaregåande skule. Det er opp til utdanningsinstitusjonane å sikre korleis det skal skje. Det skal skje gjennom ei god utdanning som er målretta, og som treffer behovet til dei studentane som går den utdanninga. Det kan vere ulikt frå utdanning til utdanning alt i dag.

Me har sagt i profesjonsmeldinga at me skal vurdere dei nasjonale deleksamenane, og me er sjølv sagt heilt med på det som me – våre parti – har sagt i innstillinga, om at me skal vurdere det for medikamentreknings-eksamen som ei ekstra sikring. Men det som står igjen, er at Høgre ikkje har tillit til det heller. Høgre har ein mistillit til at utdanningane greier å gjere den jobben.

Grete Wold (SV) [13:37:00]: Vi står overfor – eller vi kan vel si at vi står midt i – en krise når det gjelder barnehagelærer- og lærerutdanningen. Det bekymrer oss alle at søkertallene går ned, og de synes dessverre også å synke. Så har avskilting av lærere blitt et begrep, og vi i SV mener jo at det har brakt oss bort fra målet, ikke nærmere, som jeg kanskje tror forrige representant ønsker. Motiverte folk, mange med erfaring fra skoleverket, stoppes, og ofte er det matematikkrevet som gjør at vi mister en del ressurser inn til lærerutdanningen.

Nå åpnes det for å søke dispensasjon. Det er vi positive til, men SV hadde ønsket å gå litt lenger: å avskaffe dette nivåkravet på lærerutdanningen. Om det nå skulle vise seg at flere, eller kanskje mange utdanningsinstitusjoner ønsker dispensasjon, vil statsråden være villig til å fjerne hele mattekravet?

Statsråd Oddmund Hoel [13:37:53]: Det me har sagt, er at me vil gje dispensasjonar til dei institusjonane som kan vise til at dei set inn tiltak som kompensere for det som karakterkravet er meint å skulle oppfylle. Så får det vise seg kor mange som ønskjer å søkje om ein sånn dispensasjon. Når me ikkje har gått til det steget å fjerne karakterkravet, er det fordi lærerutdanningane er masterutdanningar. Det skal skrivast ei masteroppgåve, og me vil forsikre oss om at kvaliteten på dei utdanningane vil vere god nok før me eventuelt går til det steget. Så der må me hauste erfaringar. Me er opne for begge utfalla i den andre enden her, men no skal me la dei erfaringane få kome til syne gjennom dei institusjonane som eventuelt no søkjer om dispensasjon. Så får me sjå – kanskje SV får oppfylt ønsket sitt, kanskje ikkje.

Hege Bae Nyholt (R) [13:39:05]: Vi kan ikke snakke om utdanning uten å snakke om gratisprinsippet. Gratisprinsippet står sentralt i norsk utdanning og er avgjørende for at alle skal kunne ta en utdanning. Dessverre er det sånn at praksis kan være dyrt hvis man må reise, og vi vet at en del studenter må reise. De må ha praksis andre steder i landet. Det betyr både at man har reiseutgifter, og at man må leie bolig.

Vi vet også at ganske mange oppdager nye steder i landet gjennom praksis, og kanskje får de tilbud om fast jobb nettopp der de har vært i praksis, når de er ferdig-

utdannet. Det trenger vi. Jeg vil nevne f.eks. Frøya kommune, som må leie inn barnevernsarbeidere, som kommer og bor på hotell, fordi man ikke har søkere til stillinger. Derfor lurer jeg på: Hvorfor kan ikke regjeringen stille seg bak Rødt og SVs forslag om at man skal styrke bolig og reisestøtteordningen, og komme tilbake til Stortinget om det spørsmålet?

Statsråd Oddmund Hoel [13:40:04]: Det er fordi me alt gjer det, men me bruker andre verkemiddel enn det som Raudt og SV har kome med forslag om.

Når det gjeld helseføretaka, har dei alt ei plikt gjennom helseføretakslova til å stille med praksisplassar. Når det gjeld kommunane, var noko av det første me gjorde då me kom i regjering, å innleie eit samarbeid med KS om ei intensjonsavtale som skal styrkje utdanningane, særleg profesjonsutdanningane og særleg praksis. Det – kombinert med at me no har gått inn med midlar til bu- og reisestøtte til studentane i eit par statsbudsjett – har gjeve veldig gode resultat. Så me har tru på at den frivillige samarbeidslinja me har lagt opp til med kommunane, vil gje resultat, nettopp dei resultata som representanten peikar på. Me har behov for å ta meir av landet i bruk som praksisarena. Det gjev folk som vil bu i dei kommunane. Det ser me veldig gode resultat på. Dette går bra.

Hege Bae Nyholt (R) [13:41:06]: Det er vel og bra, men både statsråden og jeg vet at de aller, aller fleste studenter har en trang økonomi, det har bl.a. Studentorganisasjonen minnet oss grundig på. Jeg har hatt praksiselever som omtrent ikke har hatt tid til å være i praksis fordi de må på skiftet sitt på Prix eller McDonald's, eller hvor enn de nå jobber.

Og ja, det er en del kommuner som legger godt til rette for studentene sine, som kanskje har et hus hvor de kan tilby hybler, og som er gode til å vise dem kulturtilbud, osv. Det er sant som statsråden sier, at det er gjort forbedringer, men det er ikke nok, og vi er i en prekær situasjon. For å sitere en av statsrådens forgjengere: «Vi går rett og slett tom for folk før vi går tom for penger.»

Hvorfor ikke bruke mer penger for å sikre folk de helt avgjørende stillingene i samfunnet vårt?

Statsråd Oddmund Hoel [13:42:00]: Her står eg med både same dialekt og same motto som den av mine forgjengarar som sa dette. Dette er eg heilt einig i. Det som me òg må sjå her, er at kommunane har ei sterk eigeninteresse i å trekkje til seg studentar som kan ha velferdstenestene eller skulane i kommunane som praksisarena. Det er arbeidsgjevarane som har plikta i samfunnet og kravet på seg til å skaffe den kompetansen ein treng. Det me no ser, er ei veldig gledeleg utvikling utover i landet, som er eit utslag av at ein manglar folk.

Frøya er eit veldig godt eksempel. Ein går inn i eit samarbeid med Nord universitet om ei barnehagelærerutdanning, som skal kome i gang neste år.

Me trur at vår inngang, med bu- og reisestøtte til studantar, kombinert med at kommunane sjølv tek eit sterkt ansvar og ser eigeninteresse i å få tak i studantar, vil få ganske store endringar til å skje framover.

Guro Holm Skillingstad (V) [13:43:22]: Solberg-regjeringa innførte som sagt en del kompetansekrav for å komme inn på lærerutdanninga. Vi så at vi fikk flere søkere fram til 2019, men viktigst av alt: Vi så at det var flere som fullførte utdanninga. Når vi vet at vi må ha flere lærere framover, hvordan stiller da ministeren seg til å ta bort et krav som har hatt positiv effekt på fullføring av og søkerantall til utdanninga?

Statsråd Oddmund Hoel [13:43:51]: Me såg at søkerantallet gjekk opp fram til 2019, men så begynte dei å gå ned – det skjedde òg med Solberg-regjeringa sine krav – og dei har fortsett å gå ned. No kan me ikkje lenger sitje og sjå på at dette skjer, og tru at berre tida får verke, og berre dei karakterkrava som blei innførte, får gje status til utdanninga, vil dette snu. Me har ikkje tru på at den politikken som høgreregjeringa innførte på fleire felt her, eigentleg vil føre til at me når det målet.

Det er det som er heile inngangen vår med profesjonsmeldinga. Ho har ei brei vifte med tiltak som har dette som utgangspunkt: Me må tenkje nytt om profesjonsutdanningane. Me er i ein situasjon med kompetansmangel i landet, og ting er ikkje som før. Me kan ikkje tvihalde på gamal politikk. Me må tenkje nytt, og det har me gjort på eit breitt spekter av område. Heldigvis har òg eit fleirtal i Stortinget slutta seg til nesten alt me har føreslått.

Presidenten [13:44:56]: Replikordskiftet er avslutta.

Dei talarane som heretter får ordet, har ei taletid på inntil 3 minutt.

Anja Ninadotter Abusland (Sp) [13:45:11]: I dag sikrer vi utviklinga av våre profesjonsutdanningar og styrkinga av velferdsstaten. Vi forbedrar kvaliteten og relevansen i profesjonsutdanningane, som er avgjørende for å sikre at utdanninga er tilpasset behovene i samfunnet og i arbeidslivet. Lærer-, ingeniør-, helse- og sosialfagene er profesjoner som utgjør ryggraden i vår velferdsstat, og som vi har et økende behov for framover. I tillegg foreslår vi mer fleksible utdanningsløp og økt vekt på praksisnær undervisning, og det er noe vi i Senterpartiet støtter helhjertet. Dette vil bidra til at flere får muligheten til å fullføre en utdanning som er relevant for deres arbeidssituasjon og livssituasjon.

Sammen med Arbeiderpartiet har vi i Senterpartiet framhevet viktigheten av å ha en desentralisert struktur på utdanningstilbudene. Det er avgjørende at utdanningene er tilgjengelig i hele landet og ikke bare i de store byene. Det sikrer at vi får utdannet folk som kan jobbe både i sentrale og perifere områder. Vi må huske at levende lokalsamfunn er avhengig av at vi har kvalifiserte lærere, sykepleiere og ingeniører som kan bidra til utviklingen der de trengs mest.

Jeg er selv sykepleier, og jeg og mange andre sykepleierstudenter var imot innføringen av karakterkravet på sykepleierstudiet den gangen. Og jeg vet at det ikke handler om om en har karakteren 2 eller 5 i matte for å klare medikamentregningseksamen. Medikamentregning handler om pluss, minus, gange og dele. Man kan være en racer i hoderegning, men slite med ligninger og algebra, og det bør man ikke bli straffet for.

Jeg kan ta meg selv som eksempel. Jeg hadde realfagsmatte på videregående og hadde 4 og 5 i det. Jeg strøk på første eksamen i medikamentregning. Jeg hadde medstudenter som hadde 2 eller 3 i matematikk, vanlig matte, og de klarte det på første forsøk – ikke noe problem. Så jeg har full tillit til at institusjonene klarer å løse studentene igjennom medikamentregningseksamen på en god måte uten å ha et karakterkrav i bunnen.

Jeg må også si at det er ikke lave krav for å komme inn på sykepleierutdanninga i dag. Det er veldig mange institusjoner hvor en må ha et snitt på mellom 4 og 5 for å komme inn, og da har en ikke dårlige karakterer. Det er å snakke ned sykepleierstudiet. En kan ha 5 i snitt og ha 2 i matte, og det mener jeg man ikke bør bli straffet for.

Lise Selnes (A) [13:48:12]: I en drømmeverden ville vi ha hatt kø av studenter til alle profesjonsutdanningene. Vi ser jo fra f.eks. sykepleierutdanninga, som representanten før meg refererte til, at det er høye snitt på en del av profesjonsutdanningene våre, men vi ser også at vi mangler studenter mange steder.

Som flere før meg har sagt her i dag, er en av de store utfordringene vi har i Norge, å få riktig kompetanse på rett sted. Mange, både i næringslivet og i offentlig sektor, sliter kraftig. Det vi gjør i denne profesjonsmeldinga, det regjeringa løfter fram her i profesjonsmeldinga, er å bygge ned noen av de barrierene som hindrer folk i å ta utdanning. Vi trenger at alle som vil utdanne seg, får mulighet til å gjøre det, hvis de har generell studiekompetanse. Drømmesituasjonen er som sagt at det skal bli kø, at vi øker attraktiviteten, at flere får lyst til å bli lærer, og at flere får lyst til å bli sykepleier.

Det er også viktig å påpeke i denne debatten at mangelen på søkere til f.eks. lærerutdanning ikke er et særnorsk fenomen. Veldig mange land i Europa sliter med å få nok søkere. Derfor trenger vi også å samarbeide på

tvers av land i Europa for å identifisere: Hvorfor er det slik, og hva kan samfunnet og politikken gjøre med det? Profesjonsmeldingen er en veldig, veldig god start på at vi skal komme et steg i riktig retning.

Det løftes fram fra høyresiden at det å fjerne nivåkrav gjør at vi vil få dårligere sykepleiere og dårligere lærere. Det er heller ikke riktig, for man må bestå eksamen på institusjonen for å få mulighet til å utføre sykepleieryrket eller til å bli lærer. Vi fjerner jo heller ikke nivåkravene på lærerutdanning. Vi gir dispensasjonsmulighet for de institusjonene som ønsker å prøve det ut, og når de får mulighet til det, må de også ha kompenserte tiltak som møter de studentene som da kommer inn på et lavere karakterkrav. Dette er viktige tiltak for å få flere til å søke seg inn, men samtidig får institusjonen mulighet til å møte den studentgruppen som de har inne.

Vi ser også forskjeller på institusjoner, f.eks. på hvordan folk består medikamentregning, eller hvor mange som består lærer-masterløpet for lærerutdanning, og der er det også viktig at institusjonene samarbeider og selv ser på muligheten til å kunne finne de beste løsningene.

Det å ha utdanning flere steder i Norge, på profesjonsutdanninger, handler om å møte behovet vi har i Norge i ulike kommuner og på ulike steder. Det handler ikke om å senke kvaliteten, men om å møte det velferdstilbudet Norge har og det kravet våre innbyggere har på å få lovpålagte tjenester i våre kommuner, fylkeskommuner og sykehus.

Elise Waagen (A) [13:51:28]: Profesjonsutdanningene har helt avgjørende nøkkelroller i vårt velferdssamfunn. Koronapandemien var kanskje et forstørrelsesglass på disse profesjonenes betydning. Vi husker godt listene over hvem som var samfunnskritiske, og hvem som kunne ha barn i barnehagen og ikke, særlig de av oss som var i den situasjonen at det var helt avgjørende for å få hverdagen til å gå rundt. Vi husker hvem som måtte på jobb for å få Norge til fortsatt å stå på beina i en krevende tid. Jeg husker også da vi i Stortinget vedtok nye ordninger innenfor Nav-apparatet som skulle sørge for økonomisk trygghet. Da krevdes det IT-ingeniører som fikk dette på plass lynraskt, slik at folk fikk pengene sine på konto.

Profesjonsutdanningene og disse yrkene utgjør helt grunnleggende, samfunnskritiske roller. Det er bærebjelken vår. Det er imidlertid en bekymringsfull trend i tiden at våre ungdommer ikke nødvendigvis ønsker seg til disse utdanningene. I de to nordligste fylkene sto nesten halvparten av studieplassene på sykepleie tomme i fjor høst. Det er kritisk. Skal vi sørge for at våre ungdommer ønsker seg til de utdanningene, må det være attraktivt å være i dem. Det må være utdanninger av høy kva-

litet, men det må også være et arbeidsliv i andre ender der man kan se for seg en lang karriere.

I denne meldingen tar regjeringen opp noen av de viktigste problemstillingene i utdanningen, bl.a. møtet med praksis og koplingen mellom teori og praksis. Det tar vi nå tak i. Noe av det som er viktig i disse utdanningene, er at vi møter dem når vi er i en situasjon hvor vi trenger hjelp. Det handler om et system og en velferdsstat som speiler hele befolkningen. Vi vet også at profesjonsutdanningene er noen av de mest kjønnsdelte utdanningene. Derfor henger denne meldingen nøye sammen med opptaksmeldingen som komiteen avga innstilling om tidligere denne uken. Der innfører vi nå kjønnsnøytrale kvoter for å kunne ha en bedre balanse i utdanningene og dermed også i tjenestene ute, nærmest folk.

Høyre har i denne debatten adressert karriereveier. Arbeiderpartiet er helt enig i at vi trenger gode karriereveier i alle disse utdanningsløpene og i det arbeidslivet vi møter. Derfor er det på sin plass å si at lærerspesialistordningen var et prøveprosjekt som vi nå høster erfaringene av og kommer til å jobbe videre med, sammen med partene i arbeidslivet.

Presidenten [13:54:28]: Me held fram med debatten i sak nr. 11 etter voteringa.

Votering

Presidenten [14:02:25]: Stortinget går då til votering i sakene nr. 1–10 og 17 på dagens kart.

Votering i sak nr. 1, debattert 30. mai 2024

Innstilling fra Stortingets presidentskap om fastsettelse av godtgjørelse til medlemmene av riksvalgstyret (Innst. 351 S (2023–2024))

Presidentskapet hadde tilrådd Stortinget å gjera følgjande

v e d t a k :

Medlemmene i riksvalgstyret får godtgjørelse i tråd med de veiledende satsene i Statens personalhåndboks regler for utvalgsgodtgjørelse i staten.

V o t e r i n g :

Tilrådinga frå presidentskapet vart samrøystes vedteken.

Votering i sak nr. 2, debattert 30. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av sømløse kollektiv-

reiser (Innst. 317 S (2023–2024), jf. Dokument 3:10 (2023–2024))

Komiteen hadde tilrådd Stortinget å gjera følgjande

v e d t a k:

Dokument 3:10 (2023–2024) – Riksrevisjonens undersøkelse av sømløse kollektivreiser – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g:

Tilrådinga frå komiteen vart samrøystes vedteken.

Votering i sak nr. 3, debattert 30. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av Informasjonssikkerhet i forskning innenfor kunnskapssektoren (Innst. 318 S (2023–2024), jf. Dokument 3:11 (2023–2024))

Komiteen hadde tilrådd Stortinget å gjera følgjande

v e d t a k:

Dokument 3:11 (2023–2024) – Informasjonssikkerhet i forskning innenfor kunnskapssektoren – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g:

Tilrådinga frå komiteen vart samrøystes vedteken.

Votering i sak nr. 4, debattert 30. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om statsrådets protokoller for tidsrommet 1. juli–31. desember 2023 (Innst. 329 S (2023–2024))

Komiteen hadde tilrådd Stortinget å gjera følgjande

v e d t a k:

Statsrådets protokoller for tidsrommet 1. juli–31. desember 2023 vedkommende:

- Statsministerens kontor
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet
- Barne- og familiedepartementet
- Finansdepartementet
- Forsvarsdepartementet
- Helse- og omsorgsdepartementet
- Justis- og beredskapsdepartementet
- Klima- og miljødepartementet
- Kommunal- og distriktsdepartementet
- Kultur- og likestillingsdepartementet
- Kunnskapsdepartementet

- Landbruks- og matdepartementet
- Nærings- og fiskeridepartementet
- Olje- og energidepartementet
- Samferdselsdepartementet
- Utenriksdepartementet

– vedlegges protokollen.

V o t e r i n g:

Tilrådinga frå komiteen vart samrøystes vedteken.

Votering i sak nr. 5, debattert 30. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Melding for året 2023 fra Sivilombudet (Innst. 342 S (2023–2024), jf. Dokument 4 (2023–2024))

Komiteen hadde tilrådd Stortinget å gjera følgjande

v e d t a k:

Dokument 4 (2023–2024) – Melding for året 2023 fra Sivilombudet – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g:

Tilrådinga frå komiteen vart samrøystes vedteken.

Votering i sak nr. 6, debattert 30. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Menneskerettighetene i Norge 2023 – NIMs årsmelding (Innst. 337 S (2023–2024), jf. Dokument 6 (2023–2024))

Komiteen hadde tilrådd Stortinget å gjera følgjande

v e d t a k:

Dokument 6 (2023–2024) – Menneskerettighetene i Norge 2023 – NIMs årsmelding – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g:

Tilrådinga frå komiteen vart samrøystes vedteken.

Votering i sak nr. 7, debattert 30. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om EOS-utvalgets årsmelding 2023 (Innst. 341 S (2023–2024), jf. Dokument 7 (2023–2024))

Presidenten: Under debatten har Carl I. Hagen sett fram eit forslag på vegner av Framstegspartiet og Raudt. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen foreslå en ordning hvor det fremgår hvilke av EOS-utvalgets forslag til tiltak i rapporter som er gjennomført, hvilke som

skal gjennomføres, og hvilke det er uenighet om hvorvidt de er hensiktsmessige tiltak.»

V o t e r i n g:

Forslaget frå Framstegspartiet og Raudt vart med 81 mot 16 røyster ikkje vedteke.
(Voteringsutskrift kl. 14.04.27)

Komiteen hadde tilrådd Stortinget å gjera følgjande

v e d t a k:

Dokument 7 (2023–2024) – EOS-utvalgets årsmelding 2023 – vert lagt ved møteboka.

V o t e r i n g:

Tilrådinga frå komiteen vart samrøystes vedteken.

Votering i sak nr. 8, debattert 30. mai 2024

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Innberetning fra Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret for 2023 (Innst. 340 S (2023–2024), jf. Dokument 5 (2023–2024))

Komiteen hadde tilrådd Stortinget å gjera følgjande

v e d t a k:

Dokument 5 (2023–2024) – Innberetning fra Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret for 2023 – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g:

Tilrådinga frå komiteen vart samrøystes vedteken.

Votering i sak nr. 9, debattert 30. mai 2024

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 81/2024 av 15. mars 2024 om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EU) 2023/2418 om opprettelse av et instrument for å styrke den europeiske forsvarsindustrien gjennom felles anskaffelser (EDIRPA) (Innst. 294 S (2023–2024), jf. Prop. 71 S (2023–2024))

Komiteen hadde tilrådd Stortinget å gjera følgjande

v e d t a k:

Stortinget samtykker i godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 81/2024 av 15. mars 2024 om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EU) 2023/2418 om opprettelse av et instrument for å styrke den euro-

peiske forsvarsindustrien gjennom felles anskaffelser (EDIRPA).

Presidenten: Sosialistisk Venstreparti og Raudt har varsla at dei vil røysta imot.

V o t e r i n g:

Tilrådinga frå komiteen vart vedteken med 86 mot 12 røyster.

(Voteringsutskrift kl. 14.05.34)

Votering i sak nr. 10, debattert 30. mai 2024

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Samtykke til inngåelse av avtale av 2. februar 2024 om endring av vedlegg A i tilleggsavtale mellom Norge og USA om forsvarssamarbeid av 16. april 2021 (inkludering av nye omforente områder) (Innst. 325 S (2023–2024), jf. Prop. 73 S (2023–2024))

Presidenten: Under debatten er det sett fram tre forslag. Det er

- forslag nr. 1, frå Ingrid Fiskaa på vegner av Sosialistisk Venstreparti, Raudt og Kristeleg Folkeparti
- forslaga nr. 2 og 3, frå Ingrid Fiskaa på vegner av Sosialistisk Venstreparti og Raudt

Det vert votert over forslaga nr. 2 og 3, frå Sosialistisk Venstreparti og Raudt.

Forslag nr. 2 lyder:

«Samtykke til inkludering av nye omforente områder behandles av Stortinget etter Grunnloven § 115.»

Forslag nr. 3 lyder:

«Stortinget trekker tilbake sitt samtykke til tilleggsavtalen mellom Norge og USA av 16. april 2021.»

V o t e r i n g:

Forslaga frå Sosialistisk Venstreparti og Raudt vart med 86 mot 12 røyster ikkje vedtekne.

(Voteringsutskrift kl. 14.06.14)

Presidenten: Det vert votert over forslag nr. 1, frå Sosialistisk Venstreparti, Raudt og Kristeleg Folkeparti. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen inngå dialog med Danmark, Finland og Sverige om å definere et felles syn på lagring av kjernefysiske våpen i våre områder, samt etablere kontrollmekanismer for å sikre etterlevelse av dette synet.»

Miljøpartiet Dei Grøne har varsla støtte til forslaget.

Votering:

Forslaget frå Sosialistisk Venstreparti, Raudt og Kristeleg Folkeparti vart med 84 mot 14 røyster ikkje vedteke.

(Voteringsutskrift kl. 14.06.35)

Komiteen hadde tilrådd Stortinget å gjera følgjande

vedtak:

Stortinget samtykker i inngåelse av avtale av 2. februar 2024 om endring av vedlegg A i tilleggsavtale mellom Norge og USA om forsvarssamarbeid av 16. april 2021 (inkludering av nye omforente områder).

Presidenten [14:06:53]: Sosialistisk Venstreparti og Raudt har varsla at dei vil røysta imot.

Votering:

Tilrådinga frå komiteen vart vedteken med 85 mot 12 røyster.

(Voteringsutskrift kl. 14.07.01)

Sak nr. 17 [14:07:08]

Referat

1. (374) Riksrevisjonens undersøking av styresmaktenes sitt arbeid med å redusere forseinkingar og innstillingar på jernbanen (Dokument 3:14 (2023–2024))

Samr.: Vert sendt kontroll- og konstitusjonskomiteen.

2. (375) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sylvi Listhaug, Sivert Bjørnstad, Erlend Wiborg og Christian Tybring-Gjedde om å ivareta nasjonal sikkerhet på den norske handelsflåten (Dokument 8:164 S (2023–2024))

Samr.: Vert sendt næringskomiteen.

Sak nr. 11 heldt fram [14:07:28]

Innstilling frå utdannings- og forskingskomiteen om Profesjonsnære utdanningar over heile landet (Innst. 330 S (2023–2024), jf. Meld. St. 19 (2023–2024))

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [14:07:49]: I salen diskuterer vi nå profesjonsmeldingen, og det er kommet en del kommentarer fra Høyre som jeg ser et behov for å kommentere. Det er bl.a. kommentaren om karakterkrav for å komme inn på sykepleierutdanning og kommentaren om medikamentregning.

Jeg synes eksemplet som min partifelle i komiteen trekker fram, er tydelig og sterkt, og at man kan bruke

disse eksemplene for å ha karakterer på vei inn i utdanninger og inn i arbeidslivet om alle yrker. Det blir en rar rangering av enkeltutdanninger. Det blir en rar påstand om rekruttering og tilstrømming til enkeltutdanninger at karakterkravet – karakteren 3, 4, 5 eller 6, for den saks skyld – i seg selv skal være en mirakelkur for å være en god yrkesutøver.

Jeg har også profesjonsutdanning som lærer. Noe av det jeg husker fra lærerutdanningen selv, er bl.a. skikkethetsvurderingen. Det er en egen, krevende vurdering som handler om hvorvidt man er skikket til å stå som lærer i et klasserom, om man er skikket til å jobbe med barn og unge. Når man søker jobber, må man også levere politiattest for å vise at vandelen står i stil med yrket man skal inn i. Man kan ha toppkarakterer, men fortsatt ikke kvalifisere fordi man ikke er skikket, eller har en vandel som tilsier at barn og unge ikke er rett yrkesvei. Det finnes en rekke eksempler på hvorfor en enkelt karakter på vitnemålet ikke definerer en som person. Det har vært sterkt å lese om alle de enkeltkarakterene, de menneskene som nå faktisk får en mulighet til å fullføre sin drømmeutdanning, nemlig å jobbe med mennesker som enten sykepleier eller lærer, fordi man kan se på dispensasjon eller fjerne karakterkrav.

Søkertallene er fortsatt til bekymring. Det har vært et positivt oppsving for sykepleierutdanningen, og flere menn har søkt denne, men det er fortsatt en utfordring å rekruttere til lærerutdanningene. Her ser vi også at det er en internasjonal trend. Nylig var utdanningskomiteen på besøk i Finland, og der pekte de på ulike sider av utviklingen over tid, f.eks. at vi har et mer individfokuserert samfunn, og at skjerm og mobil tar en større del av tiden.

Ellers har Venstre kommentert at det i ulike merknader er flertall uten regjeringspartiene. Da vil jeg poengtere at f.eks. når det gjelder utenlandsk utdanning, er komiteen samlet om et forslag som jeg mener vil bidra til å følge opp det arbeidet regjeringen gjør. Når det gjelder merknaden om ECTS, EUs system for studiepoeng, og parallell søyle for fagskole, viser vi til fagskolemeldingen.

Kari-Anne Jønnes (H) [14:11:14]: For Høyre er kvalitet og innhold alltid viktigst. Det gjelder i tilbudet til studentene, skoletilbudet til elevene og helsetilbudet til pasientene i hele landet, som alle i denne salen er så glad i. Derfor er det åpenbart for Høyre at vi må stille samme krav til alle som ønsker å bli lærer eller sykepleier, uavhengig av studiested. Vi mener alle pasienter skal kunne forvente å møte sykepleiere som har nødvendige regneferdigheter og god muntlig og skriftlig framstillingsevne, uavhengig av hvor i landet de bor, og hvilken sykepleier de møter. Det er en kortsiktig og lite hen-

siktsmessig løsning å fjerne nivåkravene til sykepleierstudiet.

Likeledes er vi opptatt av at alle elever skal møte kvalifiserte lærere i klasserommet. Vi har en realfagskrise i Norge. Skal vi klare å rekruttere nok elever til realfagene i videregående skole og deretter til realfagsstudier i høyere utdanning, må vi lykkes med å pirre barns nysgjerrighet helt fra barnehage og 1. klasse. Da er det viktig at alle barn møter lærere med god matematikkforståelse, som kan bidra til å trekke matematikken inn i alle fag, bidra til økt tallforståelse og bedre regneferdigheter og til økt forståelse for matematikkens og fysikkens vesen og store plass i livet vårt.

Det vil kreve mye av profesjonsutdanningene å legge til rette for at studenter med svakt utgangspunkt skal lykkes. Der snittet er lavt, vil det ha noe å si, ikke bare for hver enkelt student, men for hele studiemiljøet. Høyre frykter ikke bare a- og b-lag av sykepleiere og lærere. Vi frykter at Støre-regjeringens politikk vil føre til a- og b-institusjoner. Det er ingen tjent med.

Høyre er opptatt av muligheter for alle. Mobilitet og karriereveier er viktig for alle. Unge som velger en utdanning i dag, må se utviklingsveier innenfor profesjonen eller fagområdet de velger, og de må se muligheter til å endre retning dersom det er riktig for den enkelte.

Det er ingen grunn til at samfunnet skal ha lavere forventninger til elever og studenter som velger den yrkesfaglige retningen. Derfor har Høyre store forventninger til den varslede fagskolemeldingen. Heller enn å lage snarveier vil Høyre renyndre yrkesfagsøynen, og vi forventer at Støre-regjeringen kommer med forslag til innplassering av fagskolene i NKR, Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring, på høyere nivåer og ECTS. Det vil sikre fagskolestudenter mobilitet og karriereveier.

Investering i kunnskap og kompetanse lønner seg alltid, og for Norge som nasjon vil det lønne seg å stille krav til dem som skal bli lærere og sykepleiere, og også til dem som skal undervise dem. Derfor er det heller ikke vår politikk å lempe på kravene til forskning eller å innføre en PPU-«light».

Vi tror ikke på enkle løsninger i utdanningspolitikken, og vi mener at god utdanningspolitikk med samme krav i hele landet er god distriktpolitikk.

Himanshu Gulati (FrP) [14:14:30]: Jeg vil bare klargjøre noe jeg sa i mitt tidligere innlegg, om at Fremskrittspartiet også går imot regjeringens forslag om å svekke dosentstigen. Jeg vil informere om at Fremskrittspartiet ved en inkurie ikke ble med i merknaden på side 9 i innstillingen, om førstelektor- og dosentstillinger. Her skulle vi egentlig ha vært med. Dette ble ved en inkurie ikke meldt inn, men med Fremskrittspartiets

tilslutning hadde dette utgjort et flertall. Det er derfor viktig for meg å klargjøre vårt standpunkt her.

Presidenten [14:15:06]: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 11.

Sak nr. 12 [14:15:09]

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Endringer i privatskolelova (ny tilskuddsmodell for private grunnskoler) (Innst. 335 L (2023–2024), jf. Prop. 65 L (2023–2024))

Presidenten [14:15:17]: Etter ynske frå utdannings- og forskningskomiteen vil presidenten ordna debatten slik: 3 minutt til kvar partigruppe og 3 minutt til medlemmar av regjeringa.

Vidare vil det – innanfor den fordelte taletida – verta gjeve anledning til inntil seks replikkar med svar etter innlegg frå medlemmar av regjeringa, og dei som måtte teikna seg på talarlista utover den fordelte taletida, får òg ei taletid på inntil 3 minutt.

Elise Waagen (A) [14:15:47]: I saksordførerenes fravær holder jeg innlegget for ham.

Lovendringene vi behandler her i dag, har en klar sammenheng med innføring av ny tilskuddsmodell for private grunnskoler. Der videreføres prinsippet om at tilskuddet til skoler som er godkjent etter privatskoleloven, skal være basert på utgiftene til den offentlige skolen. Privatskolene skal fortsatt motta den lovfestede tilskuddsandelen på 85 pst. Endringene som nå foreslås, gjelder beregningene av tilskuddet.

Det er en samlet komité som slår fast viktigheten av et finansieringssystem som sikrer alle elever en god skole, uavhengig av om det er en offentlig skole eller en skole godkjent gjennom privatskoleloven.

Det er viktig at finansieringssystemet bidrar til rettferdighet og forutsigbarhet. Det er her rammene legges for trygg drift, faglige utviklingsmuligheter og forutsigbare vilkår. Det er en samlet komité som står bak tilrådingen.

Jeg vil nå gå over til å redegjøre for Arbeiderpartiets standpunkt.

Arbeiderpartiet er opptatt av at finansieringen av private skoler skal være god og rettferdig. I statsbudsjettet for 2024 fikk regjeringen på plass en ny finansieringsmodell for private grunnskoler. I den nye modellen foreslo regjeringen at praksisen der kombinerte skoler har mottatt smådriftstilskuddet to ganger, skulle endres. Mange private grunnskoler meldte tydelig fra om at de ikke ville klare en sånn reduksjon, og ba om dialog. Dette lyttet kunnskapsministeren og regjeringen til og inviterte skolene og organisasjonene til møte. Det har resul-

tert i en arbeidsgruppe som har jobbet fram nye endringer, og denne arbeidsgruppen la fram sin rapport i april. Dette er grunnlaget når regjeringen nå har fremmet endringer i systemet i revidert nasjonalbudsjett. Jeg er glad for at regjeringen og kunnskapsministeren har kommet skolene i møte, og at man sammen, gjennom dialog, har funnet nye løsninger.

Vi skal ha et rettferdig finansieringssystem som legger til rette for gode skoler for alle unger, uansett hvilken skole. Det er verdt å merke seg i denne saken, selv om den ikke har direkte tilknytning, at regjeringen også har presentert en løsning for Oslo by steinerskole og Kongs-
haug skole. Dette etterspurte komiteen i sine merknader til statsbudsjettet for inneværende år. Jeg er glad for at disse skolene også nå har fått sin løsning. Det er viktig å ha et system som gir forutsigbarhet og trygghet, og jeg er glad for at dialogen med organisasjonene har ført fram.

Tore Grobæk Vamraak (H) [14:18:58]: Landets friskoler, som venstresiden ynder å kalle privatskoler, er et svært verdifullt supplement til den offentlige skolen. 95 pst. av elevene går i den offentlige skolen. Et lite mindretall på 5 pst. av elevene har imidlertid av ulike årsaker funnet et bedre undervisningstilbud hos friskoler. Dette tilbudet er viktig for de fem prosentene som bruker det, og det bidrar i tillegg til å løfte kvaliteten og valgmulighetene for den store majoriteten som bruker den offentlige skolen. Friskolene belaster de offentlige budsjettene med mindre enn de offentlige skolene, nærmere bestemt 85 pst. av hva en offentlig skoleplass koster.

Regjeringens arbeid med ny tilskuddsmodell har skapt sterkt engasjement, for å si det pent. Da regjeringen varslet kutt på hele 515 mill. kr i friskolene, skapte det naturligvis usikkerhet, sinne og frustrasjon hos elever, lærere og foreldre på friskolene. Vi så et fantastisk sterkt engasjement med demonstrasjoner over hele landet og to demonstrasjoner her utenfor Stortinget, i tillegg til nær tusen høringsinnspill som gikk i rette med regjeringens kuttforslag. Alle friskoleorganisasjonene var tydelige på at det foreslåtte kuttet ville være dramatisk for flere av friskolene, og at det kunne føre til nedleggelse av både trinn og skoler. Utdanningsforbundet uttrykte i sitt høringsinnspill en klar bekymring for om de kombinerte barne- og ungdomsskolene ville være i stand til å oppfylle lovkravene i opplæringsloven og privatskoleloven, og hvilken potensiell reduksjon av antall lærere de foreslåtte kuttene ville innebære.

I revidert nasjonalbudsjett varslet regjeringen tidligere denne måneden at de ville tilbakeføre mesteparten av det varslede kuttet. Det er bra at regjeringen snudde, men stor skade er allerede skjedd ved at regjeringen har

skapt en stor usikkerhet om viljen til å finansiere friskolene. Og det blir litt spesielt at regjeringspartiene i innstillingen skryter av å ha sørget for 483 mill. kr mer til friskolene i revidert budsjett, uten å nevne at det er en reversering av et enda større kutt.

Vi har i to og et halvt år sett en regjering på ideologisk korstog, med skylapper for konsekvensene for mennesker og virksomheter. Når tusenvis av elever, lærere og foreldre tilknyttet friskolene har engasjert seg mot regjeringens raseringspolitikk, er det bra at regjeringen har snudd. Det er bra å lære av sine feil. Det er å håpe at regjeringen tar med seg denne lærdommen til andre områder hvor regjeringens ideologiske korstog er i ferd med å ødelegge velfungerende tilbud. Innenfor barnehager, barnevern og helse er det på tide at regjeringen får øynene opp for brukerne og avslutter sin kamp mot grupper av tjenestetilbydere.

Behandlingen av friskolene har fra regjeringens side vært stykkevis og delt, hvor konsekvensene av forslagene ikke er redegjort for. Resultatet er usikkerhet i friskolene og vinging i regjeringen. Friskolene fortjener bedre enn dette.

Anja Ninadotter Abusland (Sp) [14:22:07]: Regjeringens forslag om en ny tilskuddsmodell for private grunnskoler er et tema som har skapt betydelig debatt både innenfor og utenfor denne salen.

Regjeringens forslag, som ble presentert i statsbudsjettet for 2024, introduserer en ny modell for tilskudd til private skoler. Dette var nødvendig ettersom den tidligere modellen hadde brutt sammen, og det var på høy tid med en ny løsning. Den nye tilskuddsmodellen er basert på prinsippet om at private skoler skal motta 85 pst. av gjennomsnittsutgiftene i offentlige skoler, mens de resterende 15 prosentene kan dekkes gjennom skolepenger.

Senterpartiet har understreket viktigheten av en rettferdig finansieringsmodell som sikrer like vilkår for alle elever, uavhengig av om de går på offentlig eller privat skole. Dette innebærer at tilskuddene til private skoler må være basert på kostnadene for å drive offentlige skoler, og at private skoler må tilby en jevn god opplæring.

Det har vært en stor bekymring blant private skoler angående de foreslåtte endringene, spesielt når det gjelder kuttet i tilskudd til kombinerte barne- og ungdomsskoler. Dette kuttet ble opprinnelig foreslått på bakgrunn av at tilskuddene til disse skolene ble ansett som for høye sammenlignet med utgiftene i kommunale skoler. Men som følge av forslaget kom det fram at det kuttet ville ramme svært skjevt, og da valgte regjeringen å trekke forslaget og sette ned en arbeidsgruppe for å vurdere situasjonen nærmere. Og det er jo fordi regjer-

ingen velger å lytte til og ta aktørene som ble berørt, på alvor. Arbeidsgruppen, som har bestått av representanter fra både privatskolene og Kunnskapsdepartementet, har levert sin rapport. Selv om det fortsatt er uenigheter om faktagrunnlaget, har regjeringen varslet endringer i tilskuddsmodellen i revidert nasjonalbudsjett. Dette inkluderer en økning på 50,5 mill. kr for inneværende år og en full innfasing, som anslagsvis vil bety 483,8 mill. kr i 2029.

Senterpartiet støtter en modell som gir forutsigbare og rettferdige rammer for private skoler, og vi mener at de foreslåtte endringene vil bidra til stabil drift, faglig utvikling og forutsigbare vilkår for disse skolene. Det er avgjørende at vi sikrer et utdanningssystem som gir alle elever like muligheter, og vi vil fortsette å arbeide for at tilskuddsmodellen skal reflektere dette.

Heidi Greni hadde her overtatt presidentplassen.

Himanshu Gulati (FrP) [14:25:03]: De private skolene bidrar til økt mangfold, kvalitet og valgfrihet. Dette må vi bevare og forbedre, ikke rasere. Fremskrittspartiet legger stor vekt på å sikre forutsigbare og gode rammevilkår for privatskolene.

Kuttene som ble vedtatt i inneværende års statsbudsjett, skapte stor bekymring i friskoler over hele landet. Jeg besøkte selv flere av disse skolene i høst, og nesten samtlige steder ble jeg fortalt at dersom dette ble vedtatt, ville de måtte sparke lærere. Den realiteten som ble opplevd på bakken i disse skolene, stemte ikke med den begrunnelsen som ble gitt av regjeringen. Det er derfor bra at regjeringen trakk forslaget og sa de ville komme tilbake til Stortinget, men de private skolene lever fremdeles i usikkerhet.

Friskoler er en god og viktig tradisjon i Norge. De færreste har råd til å betale 200 000 eller 250 000 kr i året for å sende sine barn på privatskoler, men det at vi har friskoler, offentlig subsidierte privatskoler, gjør at også vanlige folk kan velge et annet tilbud enn det offentlige dersom det trengs. Det kan være en annen type pedagogisk tilbud, det kan være spesialskoler innenfor realfag og idrett, det kan være skoler med et religiøst fundament, eller det kan være et tilbud for elever som har opplevd mobbing eller annen type ukultur og uheldige opplevelser i fellesskolen, som det dessverre er mange av i dette landet, og som trenger et annet miljø, kanskje med færre elever, hvor man blir tatt vare på en annen måte. Så det å bevare det mangfoldet er veldig viktig.

Fremskrittspartiet skulle ønske at regjeringen var mer opptatt av utdanningstilbudene vi har i Norge og kvaliteten på dem, framfor hvem som driver tilbudene. Den kampen som vi har sett mot alt som ikke er offentlig,

har gjenspeilet seg både innenfor barnehagesektoren og skolesektoren, og det mener vi er et uheldig fokus.

Regjeringen valgte også å sette begrensninger for nye friskolers muligheter til å utvide tilbudet, noe som også er uheldig. Et eksempel som jeg har nevnt fra talerstolen før, og gjerne vil nevne igjen i dag, er Campus BLÅ i Brønnøysund, en friskole på Helgelandskysten, i et område med mye maritim næring, som, hvis jeg ikke husker feil, har hatt null frafall på fem år, og har langt flere søkere enn de har plasser, og hvor de fleste elevene får arbeid før de er ferdige på yrkesskolen. De ønsket å utvide med én klasse til, men fikk nei av regjeringen.

Vi er nødt til å gå bort fra å fokusere på hvem som driver skolene, og heller fokusere på å øke tilbudet og kvaliteten.

Grete Wold (SV) [14:28:18]: Denne saken handler om at vi må sørge for at vi har en tilskuddsmodell til skolene våre som sikrer alle elever en god skole, uavhengig av om den er privat eller offentlig. Det kan være noe mer krevende enn det kan høres ut som. Derfor har det også vært gjort noen endringer fra regjeringens side etter de protester som kom etter at årets statsbudsjett ble lagt fram.

Det er gledelig for SV at regjeringen har lyttet. Det synes som om det nå ligger på bordet en bedre og mer rettferdig og forutsigbar ordning, selv om heller ikke denne tilskuddsmodellen er perfekt, og flere fortsatt uttrykker bekymring for skoler som dekker både barne- og ungdomstrinnet. Det er derfor behov for et fortsatt samarbeid med partene, slik at man hele tiden vurderer konsekvensene av den til enhver tid gjeldende modell.

For SV er det viktigste at våre barn får en skolegang basert på trygghet, læring og trivsel. Det er ikke avgjørende om skolen er offentlig eller privat – den finansieres jo for det meste av fellesskapets midler, uansett eier – men det er avgjørende hva vi bruker fellesskapets midler til, og det er avgjørende at vi beholder en politisk og demokratisk styring av skolestrukturen i kommune og fylkeskommune. SV mener derfor at det er våre folkevalgte som vet hvilke lokale muligheter og utfordringer som finnes hos dem, og at det er der beslutningene må tas. Da må det være mulig å regulere også det private markedet, ellers vil dette selvstyret ha høyst begrenset mening. Det kan ikke være slik at kommunene ikke kan se helheten, men kun kan kutte i de kommunale skolene, mens pengene fortsatt overføres til de private. Det blir en skjevfordeling. Det betyr at vi på sikt får et dårligere offentlig skoletilbud, spesielt i distriktene våre. Det kan vi ikke sitte og se på. Vi må ta grep og sørge for at det ikke skjer.

Alle barn har krav på en kvalitetsmessig god skole der man bor. SV fremmer derfor, sammen med Rødt, i

dag et forslag om at regjeringen ser på hvordan vi kan endre regelverket, sånn at private skoler også skal gå inn i skolebruksplanene lokalt. Likebehandlingsprinsippet kan ikke bare gjelde når det er snakk om opptrapping og drift, det må også gjelde når det handler om en nedskalering.

Med dette fremmer jeg det forslaget SV har sammen med Rødt.

Presidenten [14:30:17]: Da har representanten Grete Wold tatt opp det forslaget hun refererte til.

Guro Holm Skillingstad (V) [14:30:31]: Før behandlingen av statsbudsjettet for 2024 ble det mobilisert fra friskoleorganisasjonene, som gjennomførte to store demonstrasjoner foran Stortinget. I disse demonstrasjonene deltok elever, foreldre og ansatte fra skoler fra hele landet. Det var familier som ønsket en spesiell profil på utdanningen sin, og det var lærere som hadde sansen for en litt annen pedagogisk modell og heiet på et mangfold i skoletilbudet vårt. Det heier også Venstre på. Alle friskolelagene var krystallklare på at de foreslåtte kuttene for kombinerte skoler ville være dramatiske for flere av friskolene, og at det kunne føre til nedleggelse av både trinn og skoler.

De aller fleste ungene våre går i det vi kaller felles-skolen, men det er noen som ønsker seg noe annet, og det må vi ha rom for. Da må vi sørge for at vi har ordninger som i praksis ikke struper de tilbudene som gjør det mulig å velge litt annerledes.

Mange friskoler har vokst fram og er bygget stein på stein av ildsjeler. Brå endringer kan legge livsverk i grus, og det var det elever, foreldre og ansatte fra friskolene demonstrerte mot i fjor. Venstre mener derfor det var rett at regjeringen trakk forslaget og varslet at de ville komme tilbake til Stortinget.

Vi merker oss at regjeringen i forslag til revidert nasjonalbudsjett fra 14. mai 2024 varslet at de ville kompensere de private grunnskolene for mesteparten av den varslede reduksjonen i tilskudd. Det er bra at regjeringen ikke gjennomførte de dramatiske kuttene som ble varslet da proposisjonen ble lagt fram, men det er likevel på sin plass å påpeke at regjeringen igjen gjør et svært dårlig håndverk overfor de private skolene, noe som igjen har skapt usikkerhet for elever, lærere og foreldre. Jeg tror også vi må merke oss at sånne utspill – selv om man her har snudd – går ut over tilliten og viljen hos de aktørene som gir oss variasjon i tilbudet.

På vegne av Venstre vil jeg takke elevene, foreldrene og lærerne som reiste seg opp og ropte så høyt at regjeringen måtte høre på dem. Framover håper jeg at regjeringen heller starter i den andre enden, med dialog, for den usikkerheten som denne prosessen har skapt, er ingen tjent med.

Statsråd Kari Nessa Nordtun [14:33:17]: I statsbudsjettet for 2024 vedtok Stortinget ny finansieringsmodell for private grunnskoler, etter at den forrige ikke hadde fungert siden 2020. Proposisjonen som behandles i dag, følger opp Stortingets vedtak.

Jeg er opptatt av at vi skal ha en god, rettferdig og forutsigbar finansiering av private skoler. Finansierings-systemet skal være mest mulig treffende og gi de private skolene et statstilskudd som tilsvarer 85 pst. av driftsutgiftene i offentlig skole, slik loven har fastsatt gjennom flere tiår.

Vel halvparten av de private grunnskolene er kombinerte barne- og ungdomsskoler. En gjennomgang av tilskuddsmodellen har vist at de kombinerte skolene har fått utbetalt et smådriftstillegg to ganger, noe som ikke har vært i samsvar med intensjonene bak tilskuddsmodellen. I den nye modellen er praksisen der kombinerte skoler har mottatt smådriftstilskudd to ganger, endret.

De private skolene sa høsten 2023 tydelig fra om at de ikke ville klare en sånn reduksjon i tilskuddet, og de ba om dialog. Jeg lyttet til skolene og inviterte derfor privatskoleorganisasjonene til et samarbeid. Gjennom en arbeidsgruppe hvor skolenes representanter har deltatt, har vi gått gjennom tilskuddet til private grunnskoler for å vurdere om andre deler av tilskuddet har vært for lavt. Dette arbeidet har vært en del av grunnlaget for regjeringens arbeid med forslag til revidert nasjonalbudsjett for 2024.

Proposisjonen Stortinget behandler i dag, følger opp vedtaket om ny finansieringsmodell, også at alle skoler mottar smådriftstilskuddet én gang. Samtidig foreslår regjeringen i revidert nasjonalbudsjett tiltak som kompenserer for store deler av budsjettkonsekvensene. Vi har foreslått å øke bevilgningen til private grunnskoler med 50,5 mill. kr i revidert nasjonalbudsjett for 2024. Forslaget innebærer at kombinerte skoler skal få ungdomsskolesats for alle sine elever, at satsen for elever på ungdomstrinnet økes, og at det gis et særtilskudd til kombinerte skoler. Til sammen vil dette kompensere for anslagsvis 484 mill. kr av den planlagte reduksjonen på 515 mill. kr.

I proposisjonen foreslår vi også å endre navnet på godkjenningsgrunnlaget for de private skolene som tilbyr særskilt tilrettelagt opplæring for funksjonshemmede, til særskilt tilrettelagt opplæring for elever med dokumenterte behov. Formålet med dette forslaget er å finne et navn på godkjenningsgrunnlaget som i størst mulig grad reflekterer det tilbudet som gis av disse skolene, og som ikke bidrar til å sette en merkelapp på elevene.

Presidenten [14:36:07]: Det blir replikkordskifte.

Tore Grobæk Vamraak (H) [14:36:25]: Da daværende kunnskapsminister la ny tilskuddsmodell med kutt på 515 mill. kr. ut på høring, kalte hun det en nødvendig opprydning. Nå har heldigvis regjeringen gått tilbake på sitt tidligere forslag, etter massive protester fra elever, foreldre og lærere. Er statsråden enig i sin forgjengers omtale av kuttet som en nødvendig opprydning?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [14:36:53]: Vi mener fremdeles at endringene for kombinerte skoler var riktige, og at de bygger på grundige utredninger. Kombinerte private grunnskoler skal kun kompenseres for smådriftsulemper én gang, noe som nå blir presisert i regelverket, men fordi vi ser at utslagene ble store for enkeltskoler, foreslår vi i revidert nasjonalbudsjett å justere endringen i tilskuddsmodellen og innføre et særtilskudd rettet mot kombinerte skoler.

Tore Grobæk Vamraak (H) [14:37:30]: Det er ingen skam å snu, men samtidig er det også en fordel om snuoperasjonen kommer før det er gjort for stor skade. Mitt andre spørsmål er om statsråden vil ta initiativ til å endre regjeringens politikk overfor private barnehager, private barnevernsinstitusjoner og private tilbud og helsetjenester, slik at våre innbyggere kan få best mulig tjenester og en best mulig bruk av våre skattekroner, i stedet for å stemple enkelte tilbydere som uønsket av ideologiske grunner.

Statsråd Kari Nessa Nordtun [14:38:01]: Det er ikke slik at alle de aktørene som representanten omtalte i sin replikk, skal behandles av Stortinget nå. Jeg kan likevel være tydelig på at private skoler, f.eks. livssynsskoler og pedagogiske alternativ som steinerskoler, montessoriskoler, internasjonale skoler mv., utgjør et viktig supplement til den offentlige fellesskolen.

Himanshu Gulati (FrP) [14:38:36]: Jeg er også glad for at statsråd Nessa Nordtun har snudd det kuttet som hennes forgjenger foreslo overfor friskoler. Jeg lurer derfor på om statsråden også vil se på andre deler av de restriksjonene som er påført friskolene av hennes forgjenger, deriblant at man nå sier nei til nye private profilskoler og yrkesfagskoler. Er det også en sak som statsråden vil se på, for kanskje likevel å tillate nye friskoler innenfor yrkesfagfeltet?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [14:39:12]: Nei, jeg har ingen planer om å se på det framover.

Grete Wold (SV) [14:39:31]: Det er bra at vi har ulike aktører som driver skole. Det er vi enige om. At vi skal ha gode skoler som gir verdifulle pedagogiske alternativer til den offentlige, er veldig bra, men vi trenger

en sterk offentlig skole som ligger i bunnen. Det er helt grunnleggende, og det må vi hegne om.

Det er imidlertid krevende for kommuner og fylkeskommuner som ønsker å se helheten i sin skolestruktur, når de private ikke inngår i planverket på lik linje med den offentlige skolen. SV ønsker å endre på dette og legge til rette for at man også kan ta det inn i planverket, men det ønsker ikke statsråden i denne saken. Hvorfor ikke?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [14:40:08]: Jeg er helt enig med representanten i at vi trenger en sterk – og enda sterkere – offentlig fellesskole.

Når det gjelder det forslaget som er fremmet av SV og Rødt, er det sånn at godkjenningsordningen for private skoler er nasjonal, i motsetning til på barnehagefeltet, hvor den enkelte kommune er godkjenningsmyndighet. En privat skole skal etter loven ikke få godkjenning dersom etableringen vil medføre negative konsekvenser for det offentlige skoletilbudet. Vertskommunen og vertsfylket har rett til å uttale seg før vedtak fattes, og etter en lovendring som kom høsten 2023, skal det legges vesentlig vekt på vertskommunens og vertsfylkets uttalelse i vurderingen av om skolen skal godkjennes.

Forslaget som er presentert, vil kreve grundige utredninger og mulig omlegging av hele godkjenningsordningen. Det reiser prinsipielle spørsmål og er ikke forenlig med privatskolelovens godkjenningsordning og formålsbestemmelse.

Presidenten [14:41:10]: Replikordskiftet er over. Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 12.

Sak nr. 13 [14:41:18]

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Endringer i barnehageloven (unntak fra kravet om selvstendig rettssubjekt og forbudet mot annen virksomhet m.m.) (Innst. 326 L (2023–2024), jf. Prop. 78 L (2023–2024))

Presidenten [14:41:39]: Etter ønske fra utdannings- og forskningskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil seks replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Hege Bae Nyholt (R) [14:42:19] (komiteens leder og ordfører for saken): Først vil jeg takke komiteen for godt arbeid med proposisjonen. Jeg vil også takke alle dem som har tilrettelagt for oss. Det er blitt avholdt en

skriftlig høring, og høringssvarene er tilgjengelige på sakens side for dem som er interessert i det.

Jeg vil så gå over til å redegjøre for Rødts syn. Gang på gang er det blitt slått fast i denne salen at vi trenger gode barnehager. Barna våre trenger trygge og gode læringsmiljøer hvor de får støtte til å utvikle seg, rom for lek, hjelp til å danne vennskap og mulighet til undring. De ansatte trenger gode dager med nok kollegaer på jobb og tid til å utføre jobben, og foreldrene trenger trygghet for at barna deres har det bra. Sektoren trenger forutsigbarhet. Samfunnet trenger barnehage, og samfunnet trenger åpenhet og kontroll med sektoren, og da særlig med de private barnehagene.

Enorme summer fra fellesskapets pengesekk har forsvunnet ut av fellesskapet og inn på noen få eieres private kontoer. For å få oversikt og kontroll i sektoren innførte Stortinget kravet om selvstendig rettssubjekt, men som varslet ved behandlingen av denne loven ville det føre til økonomiske belastninger, særlig for enkeltstående, små ideelle barnehager uten de store konsernene i ryggen. Det var ikke dem som ropte høyest, det var det konsernbarnehagene som gjorde – de som faktisk også kanskje hadde råd til omleggingen – men det er altså de små ideelle som rammes.

Hvis vi mener alvor med at vi ønsker mangfold og valgfrihet innenfor barnehagesektoren, må vi sørge for at de små ideelle barnehagene overlever. For oss er det åpenbart at det mest hensiktsmessige er å legge til grunn en juridisk definisjon av hva en ideell barnehage er, og så regulere rammevilkårene rundt ideelle barnehager slik at kommunen har insentiver til å satse på gode, langsiktige samarbeidsavtaler med disse, til beste for alle parter. Ved å ha en definisjon på ideelle ville det også være mulig å sørge for regulering og kontroll av de store konsernbarnehagene, samtidig som vi skjermte de ideelle barnehagene for de uheldige økonomiske konsekvensene av innføring av selvstendig rettssubjekt.

Derfor har Rødt, sammen med SV, foreslått nettopp det – og med det tar jeg opp Rødts og SVs forslag, og jeg kommer til å tegne meg senere i debatten.

Presidenten [14:44:38]: Representanten Hege Bae Nyholt har tatt opp det forslaget hun refererte til.

Elise Waagen (A) [14:44:51]: Stortinget vedtok i juni 2022 flere endringer i barnehageloven. Den viktigste var kanskje innføring av kravet om at hver barnehage som hovedregel skulle være et selvstendig rettssubjekt. Regelen er viktig for å sikre innsyn i hvordan de private barnehagene bruker tilskudd og foreldrebetaling. Det gir gjennomsiktighet. Det gir også tillit, og det gjør at vi kan stole på at pengene går til det de skal.

Noen ganger er det imidlertid nødvendig med unntak for særtilfeller. I proposisjonen foreslår regjeringen

at kravet om at hver barnehage skal være et selvstendig rettssubjekt, ikke skal gjelde for åpne barnehager. Det foreslås også at departementet i hjemmel kan gi unntak der det er særlig vektige grunner for det. Det er viktig å påpeke at denne unntakshjemmelen er snever. Med denne proposisjonen får vi også en løsning for barnehager eid av norske sokn. De har vært i en særstilling, og derfor har det vært viktig å kunne finne unntak for dem.

God kvalitet og et likeverdig barnehagetilbud er avgjørende for å sikre gode oppvekstvilkår og trygghet for ungene og familiene. Gode og forutsigbare rammebetingelser for drift av barnehager er avgjørende for å sikre et godt tilbud over tid. Et gjennomsiktig system gir legitimitet til hva vi bruker skattepengene våre på. Å organisere barnehager som selvstendige rettssubjekt er derfor et viktig tiltak, men samtidig er det noen ganger nødvendig å gjøre unntak, og det rydder vi opp i nå.

For Arbeiderpartiet er det uansett viktig at uavhengig av om ungene går i en privat eller offentlig barnehage, skal det være en barnehage av høy kvalitet. Det skal være en barnehagepris som foreldrene har råd til å betale. Vi skal sørge for gode rammer, sånn at disse kan få utvikle seg over tid.

Til denne saken er det også fremmet et løst forslag. Det kommer ikke Arbeiderpartiet til å stemme for. Med disse forslagene liggende på bordet uten en definisjon av hva en ideell barnehage er, vil det kunne ha uheldige konsekvenser for hva det vil si for både gjennomsiktigheten, transparensen og oversikten over pengestrømmene. Derfor kommer vi til å avvente den helhetlige gjennomgangen av barnehagesystemet, og jeg ser fram til at vi skal få det på plass.

Kari-Anne Jønnes (H) [14:47:50]: Barnehage er tidlig innsats. Det å gi alle barn muligheten til å lære og utvikle seg i trygge rammer med kompetente ansatte er den tryggeste investeringen vi kan gjøre.

Høyre mener det viktigste er at vi har et mangfold av gode barnehager. Det inkluderer ideelle, kommunale og private barnehager. Det må stilles strenge kvalitetskrav, føres økonomisk tilsyn og sikres at det blir lettere å drive mindre, enkeltstående barnehager. For oss er ikke det viktigste hvem som leverer tjenestene, men at kvaliteten er god, at foreldrenes valgfrihet sikres, og at barnehagene likebehandles.

Samtidig mener vi det er viktig med åpenhet om økonomi og eierskap, i tillegg til god kvalitet og gode arbeids- og lønnsvilkår for ansatte. Høyre mener at organisering gjennom regnskapsmessig skille kunne sikret den nødvendige åpenheten i sektoren, uten at det ville pålegge barnehagene de samme kostnadene som selvstendig rettssubjekt, men vi tar ingen omkamp på det nå.

Vi er tydelige på at forskriften bør åpne for en større fleksibilitet for hvem som kan omfattes av unntaket, og at store økonomiske konsekvenser som går ut over barnehagetilbudet, bør gi mulighet for unntak. Den foreslåtte unntaksbestemmelsen er for snever, og den er egnet til å skape mer forvirring enn oppklaring. Det er vanskelig å finne tilfeller der organisering som selvstendig rettssubjekt gir et dårligere barnehagetilbud uten at det skyldes økonomiske forhold.

Studentsamskipnadsbarnehagene er et utdanningspolitisk virkemiddel som spiller en helt sentral rolle i å sikre studenter med barn muligheten til å studere på heltid. Studentsamskipnadene har et særlig formål, og barnehagene er en viktig del av deres tilbud til studentene.

Mulige konsekvenser av organisering som selvstendig rettssubjekt er bortfall av barnehagedrift og færre barnehageplasser. Det er et svært godt eksempel på at regjeringens unntaksbestemmelse er for snever. Høyre fremmer derfor sammen med Fremskrittspartiet og Venstre et forslag som vil bidra til en romsligere formulering i lovteksten, noe som vil bidra til at flere ideelle barnehager kan få unntak fra kravet om selvstendig rettssubjekt, og derfor bruke pengene på kvalitet og innhold i tilbudet til barna.

Høyre håper på bred støtte til det løse forslaget fra Venstre og Høyre, som ber regjeringen sikre at unntak fra krav om selvstendig rettssubjekt ivaretar de særskilte tilfellene hvor kravet kan bidra til å svekke et barnehagetilbud. Det er ugreit at Støre-regjeringen med viten og vilje struper ideelle barnehager og derigjennom rammer barn og familier.

Jeg tar opp forslagene Høyre er med på.

Presidenten [14:50:40]: Representanten Kari-Anne Jønnes har tatt opp de forslagene hun refererte til.

Anja Ninadotter Abusland (Sp) [14:50:54]: I dag står vi overfor endringer i barnehageloven knyttet til unntak fra kravet om selvstendig rettssubjekt og forbudet mot annen virksomhet. Dette er et viktig tema for å sikre at barnehagene våre kan tilby et kvalitetsmessig og trygt miljø for våre barn.

Regjeringen har lagt fram et forslag som tar sikte på å gi barnehagene bedre rammebetingelser. Forslaget inkluderer unntak fra kravet om selvstendig rettssubjekt for åpne barnehager og gir departementet mulighet til å gi forskrifter om unntak i særlige tilfeller. Dette er viktig for å sikre at offentlige tilskudd og foreldrebetaling går direkte til barnehagetilbudet og ikke til andre formål.

Senterpartiet mener det er essensielt at vi arbeider for å skape en barnehagesektor som er transparent og underlagt tilstrekkelig kontroll. Vi støtter derfor regjeringens forslag om å lovfeste en hjemmel for forskrifter

om unntak fra kravet om selvstendig rettssubjekt i spesielle tilfeller. Dette vil kunne bidra til å ivareta barnehagetilbudet i situasjoner hvor kravet om selvstendig rettssubjekt kan være uhensiktsmessig eller svekke tilbudet.

Det er viktig å merke seg at Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre har påpekt betydningen av et mangfold av barnehager, inkludert ideelle, kommunale og private aktører. De understreker behovet for strenge kvalitetskrav, økonomisk tilsyn og god åpenhet om økonomi og eierskap. Selv om vi deler mange av disse målene, mener vi at kravet om selvstendig rettssubjekt er en nødvendighet for å sikre den åpenheten og kvaliteten som sektoren trenger.

I sum er vi opptatt av at lovendringene vi vedtar i dag, skal bidra til en barnehagesektor som er både robust og fleksibel, hvor ressursene blir brukt på best mulig måte til barnas beste, og kan sikre at framtidens barnehager gir våre barn den beste starten på livet.

Så må jeg nevne at det løse forslaget som er kommet, stemmer heller ikke Senterpartiet for.

Himanshu Gulati (FrP) [14:53:23]: Ingen bør være overrasket over at kravet om selvstendig rettssubjekt har ført til stor ressursbruk i barnehagene. Allerede før innføringen advarte både vi og mange andre om at dette ville bety millioner av kroner i omregistreringsgebyrer og advokatkostnader. Jeg mener å huske at noen anslo at det kunne bli opp mot 100 mill. kr. Dette er heller ikke det eneste kravet som regjeringen har innført som har rammet de ikke-kommersielle eller enkeltstående barnehagene. Også alle de andre kravene regjeringen har innført, deriblant kutt i pensjonstilskudd og andre innstramminger, har i stor grad gått ut over andre enn de kommersielle, eller barnehagekjedene.

Mange ideelle barnehager, foreldredrevne barnehager, enkeltstående barnehager der ute, sliter med å holde driften gående og vurderer å kaste inn håndkleet, eller har kastet inn håndkleet, som følge av regjeringens politikk og innstramminger de siste årene. Det er faktisk ofte de enkeltstående, de frittstående, barnehagene som sliter mest med å overleve som følge av disse kuttene, fordi de ikke har annet å lene seg på enn den lille egenkapitalen de måtte ha opparbeidet seg. Så dette bør være en oppvåkning for regjeringspartiene om at de innstrammingerne, kuttene og kravene man har kommet med, i stor grad rammer nettopp de ideelle, de foreldredrevne eller de enkeltstående barnehagene – disse man her prøver å holde utenfor med denne unntaksregelen.

Fremskrittspartiet mente da dette kravet ble innført, at man kunne oppnå de samme behovene for transparens, for etterprøvbarhet osv. gjennom et regnskapsmessig skille, men uten at man påla et selvstendig retts-

subjekt-krav, fordi vi nettopp var bekymret for at dette kravet først og fremst ville bety millioner av kroner ut fra tjenestenes innhold, fra det som skal gagne barna, til gebyrer i Brønnøysundregistrene og sakskostnader hos advokater.

Jeg vil ta opp Fremskrittspartiets forslag om å fjerne regelen om krav om selvstendig rettssubjekt i sin helhet. Vi mente det var feil å innføre dette, og at man kunne ha oppnådd de samme gode ønskene gjennom krav om regnskapsmessig skille.

Presidenten [14:56:10]: Da har representanten Himanshu Gulati tatt opp det forslaget han refererte til.

Grete Wold (SV) [14:56:24]: Selvsagt skal alle pengene vi gir til barnehage, gå til å drive god barnehage. Det er det da virkelig ikke noen uenighet om. Da må vi ha et lovverk og en praksis som sørger for at det er det som faktisk skjer, samtidig som vi sørger for at alle ideelle og lokale barnehager klarer å drifte, med de begrensede midler de har til administrasjon og rapportering.

Vi har alle en interesse av åpenhet og kontroll også i den private delen av barnehagesektoren, men når innføringen av selvstendig rettssubjekt blir en belastning, spesielt for de små enkeltstående og ideelle barnehagene, må vi også ta høyde for det. Det er noe som tas opp i denne saken, og som jeg regner med følges nøye med på også videre fra statsrådets side.

Når disse diskusjonene kommer opp politisk, vil det alltid bli et behov for å skille mellom de ideelle barnehagene, som ikke tar ut profitt, der man sørger for at alle midler som går til barnehagen, går nettopp til å følge opp barna på best mulig måte, og store barnehagekonsern, som driver med mye mer enn barnehagedrift, og som tar ut profitt opptjent av fellesskapets midler og av foreldrenes betaling. I en del tilfeller blir disse midlene også tatt ut av landet.

Som Rødt er SV derfor i denne saken opptatt av at vi trenger en definisjon av begrepet ideelle barnehager, og i forlengelsen av det selvsagt de plikter og rettigheter som er knyttet til håndheving av en sånn definisjon. Vi må sørge for at ideelle barnehager skjermes for uheldige økonomiske konsekvenser, samtidig som vi sørger for at de store aktørene underlegges tilstrekkelig tilsyn, kontroll og regulering.

Bakteppet er at vi har latt denne bransjen vokse opp næret av offentlige midler; det er et marked som har lykkes med å skape butikk av et velferdsgode som barnehage er og skal være. Det er derfor bra at regjeringen tar noen grep. Samtidig trenger vi fortsatt å tydeliggjøre hvilke aktører vi ønsker i det norske velferdssamfunnet, og hvilke aktører vi overhodet ikke ønsker. Hvem tilfører oss noe, og hvem trekker noe ut?

For å kunne gjøre det er vi helt avhengige av å få på plass en definisjon og en felles forståelse av begrepet ideelle barnehager. Jeg håper det er flere som ser behovet for det, og at vi kan jobbe i fellesskap med dette inn mot en ny barnehagelov, sånn at vi får regulert dette markedet en gang for alle, og sørge for at de midlene som tas ut av fellesskapet, ut av kassen vår, faktisk går til å drive gode barnehager – både for barna våre, for de ansatte og for foreldrene, som må kunne stole på at de sender barna i en trygg og god barnehage, men også en godt drevet barnehage som er i tråd med samfunnets interesser.

Jeg har forstått at Rødt har tatt opp de forslag SV er en del av, men jeg vil avklare at SV heller ikke støtter det løse forslaget fra Venstre i denne saken.

Guro Holm Skillingstad (V) [14:59:21]: Venstre mener alltid at det viktigste for ungene er at vi har et mangfoldig og godt barnehagetilbud. Det inkluderer ideelle, kommunale og private barnehager. Venstre er opptatt av at det må stilles strenge kvalitetskrav og føres økonomisk tilsyn, og å sikre at det blir lettere å drive mindre, enkeltstående barnehager. Det viktigste, mener Venstre, er at kvaliteten er god, ikke hvem som leverer tjenesten, men at foreldrenes valgfrihet sikres, og at barnehagene likebehandles.

Det er viktig med åpenhet om økonomi og eierskap samt god kvalitet og gode arbeids- og lønnsvilkår for ansatte. Da må jeg vise til det som er tatt opp her flere ganger tidligere. Regjeringen Solberg foreslo at dette løses med et regnskapsmessig skille mellom enheter, slik at man sikrer nødvendig åpenhet om pengebruk.

I behandlingen av saken på Stortinget skriver komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet at regjeringen foreslår å lovfeste en hjemmel for at departementet kan gi forskrift om unntak i særlige tilfeller fra kravet om selvstendig rettssubjekt. Venstre har, i likhet med flere andre partier, ønsket at det skal åpnes for flere unntak. Det er fordi vi mener at ulempene er store, og at reglene bommer på formålet. Kravene om samlet barnehageanlegg, som også reguleres i proposisjonen, og der det av regjeringen er foreslått å gi unntak på tilsvarende vilkår som for selvstendig rettssubjekt, får konsekvenser for mange viktige leverandører av gode barnehagetilbud til familier og barn i hele landet vårt. Barnehager som har bedt om å få søke ny godkjenning når det gjelder krav til samlet barnehageanlegg, venter nå på utfallet av unntaksbestemmelsene.

Flere ideelle barnehager, foreldreide barnehager og andre barnehager er bekymret for at de ikke får unntak i regjeringens forslag. De varsler at de er bekymret for at de må legge ned driften som en konsekvens av kravene om at de må splitte opp sine barnehager, når de i

praksis driver som én barnehage med kort gåavstand mellom avdelingene. Ulempene for barn og personalgruppe og merkostnadene til advokater for eierne blir så store at de ikke lenger vil ønske å fortsette driften. Det kan få konsekvenser for både tilbudet i barnehagene, bydeler og hele kommuner.

Det burde ha vært åpnet for større fleksibilitet med hensyn til hvem som kan omfattes av unntaket. Den foreslåtte unntaksbestemmelsen er for snever, og det er egnet til å skape forvirring heller enn oppklaring. Det er vårt primærstandpunkt. Venstre har i dag lagt inn et løst forslag som er i tråd med merknaden fra regjeringspartiene, og vi viser da til forslaget som ble fremmet av Høyre.

Statsråd Kari Nessa Nordtun [15:02:38]: I juni 2022 vedtok Stortinget at hver private barnehage skal være et selvstendig rettssubjekt som ikke skal drive eller eie annen virksomhet. Reglene gir et klart økonomisk og juridisk skille mellom barnehagene, og de må levere regnskap i tråd med regnskapsloven.

Årlig får de private barnehagene om lag 25 mrd. kr i offentlige tilskudd og om lag 4 mrd. kr i foreldrebetaling. Det er derfor bra at vi har fått et regelverk som sikrer innsyn i bruken av tilskudd og foreldrebetaling, og som gjør det mulig å ha et godt økonomisk tilsyn med private barnehager. Det bidrar til at midlene kommer ungene i barnehagen til gode. Samtidig viser erfaringen med reglene at det er behov for noen endringer når det gjelder unntaket fra kravet.

Jeg foreslår at kravet om selvstendig rettssubjekt ikke skal gjelde for åpne barnehager. I dag er det bare enkeltstående åpne barnehager som er unntatt. For små åpne barnehager kan det være krevende å oppfylle dette kravet, selv om de er i en kjede.

Jeg foreslår også å lovfeste at departementet kan gi forskrift om unntak i særlige tilfeller. Et særlig tilfelle kan være der det er umulig eller svært vanskelig å organisere en barnehage som et selvstendig rettssubjekt. Jeg mener at barnehager drevet av Den norske kirke er et særlig tilfelle og vil derfor gi unntak for disse barnehagene i en forskrift.

Jeg foreslår videre å lovfeste hvilke krav som gjelder for private barnehager som driver uten kommunalt tilskudd. Reglene om bruk av tilskudd og foreldrebetaling skal ikke gjelde for slike barnehager. Dessuten foreslår jeg å beholde kravene til innhold og kvalitet i barnehagetilbudet, og maksimalprisen skal gjelde.

Presidenten [15:04:26]: Det blir replikkordskifte.

Kari-Anne Jønnes (H) [15:04:41]: I innstillingen skriver regjeringspartiene at unntaket er ment å ivareta de særskilte tilfellene hvor kravet om selvstendig rettssubjekt kan bidra til å svekke et barnehagetilbud. Betyr

dette at Støre-regjeringen mener at et dårligere barnehagetilbud som skyldes økonomiske forhold, kan defineres som et særlig tilfelle?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [15:05:09]: Kravet om selvstendig rettssubjekt er begrunnet i behovet for transparens og innsyn i de private barnehagenes økonomi. Denne begrunnelsen er relevant for alle barnehager, og forskriftshjemmelen bør derfor være snever. Et særlig tilfelle kan være der det praktisk eller rettslig sett er umulig eller svært vanskelig å organisere en barnehage som et selvstendig rettssubjekt. Det kan f.eks. være tilfeller der barnehagetilbudet må legges ned fordi det foreligger rettslige begrensninger som gjør det svært krevende med en slik organisering.

Økonomiske hensyn eller utfordringer som er felles for mange av de private barnehagene, skal ikke gi grunnlag for at det foreligger et særlig tilfelle. Det vil derfor ikke være tilstrekkelig at overgangen til selvstendig rettssubjekt medfører høye engangsutgifter, eller at regnskapskravene som følger med det nye rettssubjektet, gjør det dyrere å drive barnehage.

Kari-Anne Jønnes (H) [15:06:01]: Da forstår jeg det sånn at selv om en ideell barnehage ikke klarer å opprettholde kvalitet i tilbudet eller opprettholde driften, er ikke det nok til at det er et særlig tilfelle.

Samskipnadens studentbarnehager eksisterer for å tilby en barnehagetjeneste tilpasset studenters livssituasjon under studietiden. Ved ikke å gi samskipnadsbarnehagene unntak gjør Støre-regjeringen det vanskeligere for samskipnadene å tilby studenter et spesialtilpasset barnehagetilbud. Studentbarnehagene har et todelt mandat etter både barnehageloven og samskipnadsloven.

Da blir mitt spørsmål: Hvorfor ønsker statsråden å gjøre det vanskeligere for samskipnadsbarnehagene?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [15:06:59]: Særskilte økonomiske grunner kan være grunnlag. I proposisjonen er det vurdert om det bør lovfestes et generelt unntak for studentsamskipnadens barnehager, men vi foreslår ingen unntak basert på eierform.

Det er behov for å ha et regelverk som legger til rette for å kontrollere bruken av offentlige tilskudd og foreldrebetaling i alle typer barnehager, og i høringen av nye regler om styring og finansiering av barnehagesektoren har vi foreslått en forskriftsendring som gjør at studentsamskipnadens barnehager kan drive visse typer studentvelferdstjenester som tilleggsvirksomhet. Dette forslaget jobber vi nå videre med, basert på høringsinnspillene i den saken.

Grete Wold (SV) [15:07:52]: Alle barn skal ha en god barnehage, og logoen på døren er egentlig ikke så

viktig så lenge innholdet er bra. Vi må sikre at fellesskapets midler går til barnehage, og det skal gå til barna. Det er det vårt politiske ansvar å sørge for.

Vi surrer oss alltid opp i en litt sann ideologisk diskusjon om det er høyresiden eller venstresiden som er ideologisk, og ja eller nei til det ene og andre. Spennet i privat sektor er selvfølgelig stort. Da er det veldig viktig for SV at vi faktisk jobber med de aktørene vi ikke ønsker at skal ødelegge nettopp for fellesskapets barnehagesatsinger. I det landskapet trenger vi en definisjon av hva vi faktisk legger i ideelle barnehager. Det har vært oppe tidligere i dag.

Hvordan vil statsråden jobbe videre med at vi faktisk får det på plass, så vi kan gå videre i den diskusjonen på et tidspunkt?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [15:08:48]: Vi er opp-tatt av dette, og vi sendte forslag til en definisjon av hva som er en ideell barnehage, på høring i november i 2023. I tillegg leverte avkommersialiseringsutvalget sin NOU med forslag til definisjon av ideelle velferdsaktører 1. februar i år. Departementet jobber nå med oppfølgingen av høringen, og vi tar sikte på å fremme en lovproposisjon for Stortinget i 2025.

Hege Bae Nyholt (R) [15:09:30]: Selvstendige rettssubjekt koster mer i administrasjon hvert år. For reelle ideelle og enkeltstående barnehager som bruker alle sine tilskuddspenger på barna og de ansatte, og som ikke har et stort konsern i ryggen, blir det et stort innhogg i budsjettet. Har statsråden forståelse for at dette er et problem for små, enkeltstående ideelle barnehager?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [15:09:55]: Det er viktig for oss å ha et regelverk som legger til rette for å kontrollere bruken av offentlige tilskudd og foreldrebetaling i alle typer barnehager. Det er det aller viktigste for oss. Det kan jo være unntak, som gjør at disse faller inn under unntaksbestemmelsen i forslaget, og da må man vurdere det rent konkret, men pengene skal gå til ungene, og det er det aller viktigste.

Hege Bae Nyholt (R) [15:10:31]: Det er vel ingen tvil i denne sal eller i Norges land om at Rødt mener at penger bevilget til barnehager ikke skal gå til private eieres private kontoer, men at det skal gå til å sikre nok rutsjebaner, at det skal gå til å sikre nok ansatte, og at det skal gå til ungene. Der deler vi fullt ut både den politiske intensjonen og målet. Likevel er det sånn at selvstendige rettssubjekt har rammet skjævt, som vi på mange måter visste at det kom til å gjøre.

Mitt spørsmål til statsråden er: Ville det ikke være mer fornuftig å legge en ideell forståelse til grunn, og at de som da faller inn under det, skal slippe å måtte ta penger bort fra rutsjebaner og vikarbudsjetten for å måtte ad-

ministrere selvstendige rettssubjekt, all den tid vi da ville være trygge på at pengene ikke forsvinner ut til eierne?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [15:11:32]: Vi mener at det er viktig å ha et regelverk som legger til rette for å kontrollere bruken av offentlige tilskudd i alle typer barnehager. Det er med på å sikre legitimiteten, det er med på å sikre åpenhet i hele sektoren.

Så er det verdt å merke seg at mange av de ideelle barnehagene er enkeltstående barnehager og var derfor allerede egne rettssubjekt da kravet ble innført.

Vi har foreslått andre tiltak for å ta hensyn til de ideelle barnehagene. Vi sendte ut forslag til nye regler om styring og finansiering på høring i november 2023. Vi har der foreslått å gi kommunen mulighet til å prioritere ideelle barnehager ved godkjenning av nye barnehager. Vi har også foreslått å gi kommunene mulighet til å tilpasse tilskuddet til barnehagens behov. Det vil bidra til en mer stabil økonomi i barnehager som i dag opplever at tilskuddet ikke strekker til, slik særlig mange små, ideelle barnehager opplever.

Departementet jobber nå med oppfølging av høringen, og vi tar sikte på å fremme en lovproposisjon for Stortinget i 2025.

Guro Holm Skillingsstad (V) [15:12:47]: Statsråden sa det egentlig ganske greit selv: Denne unntaksbestemmelsen gjelder ikke økonomiske problemer som er felles for private barnehager, for det vil jo ramme ganske mange private og ideelle barnehager. Det vil utgjøre en betydelig økonomisk belastning for disse, og mange vil bli nødt til å legge ned. Erkjenner da statsråden at kravet om selvstendig rettssubjekt vil kunne gi et mindre mangfoldig barnehagetilbud for ungene våre?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [15:13:21]: Mange av de ideelle barnehagene er og var allerede egne rettssubjekter da kravet ble innført. Det aller viktigste for regjeringen er å sikre at de 29 mrd. kr som går fra skattebetalende foreldre og blir brukt på private barnehager, faktisk går til å lage gode barnehager for ungene. Flertallet av barnehagene var, som sagt, også tidligere organisert som selvstendige rettssubjekter, og de tok kostnadene med det. Da kravet ble innført, var det enighet om at det var behov for tydeligere regler for regnskap og rapportering for private barnehager, og det står jeg fullt ut bak.

Presidenten [15:14:00]: Da er replikkordskiftet over.

De talerne som heretter får ordet, har også en taletid på inntil 3 minutter.

Tore Grobæk Vamraak (H) [15:14:18]: Min to år gamle sønn er heldig og går i en barnehage med god kvalitet, med dyktige pedagoger og øvrig personale

som gir trygghet, læring, hjelp og gode rammer i hverdagen, et flott lokale med flotte uteområder, god og næringsrik mat lagd av en lokal kokk, et allsidig tilbud i dans, drama og musikk, som gis av profesjonelle utøvere. Det er fornøyde barn og fornøyde foreldre som er tilknyttet barnehagen.

Noe som burde være av mindre betydning, er at barnehagen er privat eid, etablert av en dyktig og engasjert gründer som har startet tre små barnehager, som nå er blitt organisert som et konsern. Barnehager av denne størrelsen og typen påføres ekstra kostnader og redusert fleksibilitet som ikke påføres offentlig eide barnehager, og som, som vi har hørt, gir mindre penger til kjøp av leker og annet utstyr.

Vi skal sette krav til våre barnehager. Det bør først og fremst gå på kvalitet i det tilbudet som barna får. Vi skal samtidig få trygghet for at offentlige midler og foreldrebetaling gir et godt barnehagetilbud og gode lønns- og arbeidsforhold for personalet. Høyre mener at regnskapsmessig skille og åpenhet om økonomi og eierskap sikrer nettopp disse viktige behovene.

Høyre er opptatt av kvalitet i tjenesten, ikke av å påføre barnehagene en organisering som for den enkelte kan være uhensiktsmessig, så vi foreslår derfor å gi mulighet til noen flere unntak fra hovedregelen om organisering som selvstendig rettssubjekt.

Hege Bae Nyholt (R) [15:16:28]: I barnehagen har man kanskje litt andre begreper enn man har i stortingssalen, men vi opererer ofte med noe som heter innestemme og utestemme, og som regel vil vi ha innestemme. Det er mest behagelig. Jeg tror allikevel, uten at jeg skal snakke høyere enn jeg allerede gjør, at det er på tide å bruke utestemme. Det er ingen tvil om at Rødt står klart i sitt standpunkt om at penger bevilget til fellesskapet, bare skal gå til fellesskapet. Det har vi vært tydelige på i årevis.

Vi har også vært tydelige på en annen ting, nemlig at vi vil ha mangfold. Vi ønsker også de små, ideelle, enkeltstående barnehagene, og de har vært tydelige i sin tilbakemelding på at nå er det vanskelig. Vi har foreslått at vi skal legge en ideell definisjon til grunn, og at vi således kan passe på de små ideelle. Det vil sikre at penger ikke forsvinner ned i lommen på eiere, men at man fortsatt kan drive pinne- og konglebarnehagen, som så mange barn og foreldre er glad i og fornøyd med.

Dessverre har vi ikke regjeringens støtte på dette, men vi inviterer dere likevel – for nå er det en langhelg til vi skal votere over det – til å tenke over en gang til om det ikke hadde vært lurt å sørge for at dette forslaget ikke blir stemt ned.

Hvis det blir stemt ned, vil vi likevel stemme subsidiært for Venstres løse forslag for å sikre at det skjer noe,

for å sikre at vi kan følge opp videre hvordan man skal ivareta de små, ideelle, enkeltstående barnehagene. Hvis det finnes en eneste driver av en konsernbarnehage som tenker jøss, Rødt legger til rette for at vi skal kunne fortsette som før, så stemmer ikke det. Dette må rammes inn på en sånn måte at vi sikrer at pengene bevilget til barnehage, går til barnehage, men at det også skal være mulig å drive små, ideelle barnehager i Norge.

Presidenten [15:18:53]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 13.

Sak nr. 14 [15:18:59]

Innstilling fra transport- og kommunikasjonskomiteen om Utbygging og finansiering av E134 Oslofjordforbindelsen byggetrinn 2 i Akershus, kostnadsramme for rv. 13 Lovraeidet–Rødsliane i Rogaland og forskotering i vegsaker (Innst. 333 S (2023–2024), jf. Prop. 88 S (2023–2024))

Presidenten [15:19:27]: Etter ønske fra transport- og kommunikasjonskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil fem replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Jone Blikra (A) [15:20:04] (ordfører for saken): I proposisjonen vi nå skal behandle, ligger det to viktige utbygginger som Stortinget er invitert til å gi sitt samtykke til.

E134 Oslofjordforbindelsen byggetrinn 2 omfatter nytt tunnellop i Oslofjordtunnelen parallelt med eksisterende løp. Prosjektet omfatter også utvidelse av eksisterende vei mellom Måna og Vassum fra to- til firefelts vei, med nye løp i Frogntunnelen og Vassumtunnelen.

En sikker kryssing av Oslofjorden er et etterlengtet tiltak og vil redusere risikoen for alvorlig skade på mennesker. Prosjektet vil også øke framkommeligheten og sikkerheten for at både folk og varer kommer fram. E134 er den klart mest trafikkerte øst–vest-forbindelsen. Den er svært viktig for framføring av varer samtidig som den er en hovedpulsåre som leder trafikk inn på viktige fylkesveier og andre riksveier.

Å sørge for sikkerhet på vei er hovedfokuset i det andre prosjektet i proposisjonen, nemlig rv. 13 Lovraeidet–Rødsliane i Suldal kommune. Veien har i dag dårlig standard, og det er stor skredfare på strekningen. Hovedgrepet er å bygge en tre kilometer lang tunnel i det

mest skredutsatte området. Det vil gi trygghet for fastboende og transportbransjen, som bruker veien hver dag.

Komiteens flertall, bestående av Høyre, Arbeiderpartiet, Venstre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, står bak tilrådingen.

Liv Kari Eskeland (H) [15:22:06]: Me er inviterte til kakeeting i etterkant av debatten i dag, og me vert gjerne med på å feira når regjeringa no endeleg legg fram denne proposisjonen.

Dei føreslegne prosjekta på både E134 og rv. 13 vil gje auka kapasitet og betre vegtryggleik – to viktige element som me vektlegg i utviklinga vår av infrastruktur. Men det må vera lov å seia at me synest det er uholdbart at regjeringa har utsett igangsetjinga på E134 Oslofjordforbindelsen så lenge som dei har. Dette er ei strekning som over tid har hatt mange ulykker og driftsavbrot. Me noterer oss også at det vert lagt opp til svært lang byggetid samanlikna med då dagens tunell vart bygd, og at dette vil krevja at ein større del av prosjektmidlane går til administrasjon og rigg enn om ein hadde hatt ei noko kortare gjennomføringstid.

Høyre ønskjer at slike prosjekt skal få så rasjonell byggetid som mogleg og sikra at trafikantar kan ta forbindelsen raskt i bruk, og at investerte midlar så snart som mogleg kjem samfunnet til gode.

Å utsetja bygginga av hovudvegstrekinga med full kapasitet er uheldig både for trafikktryggleiksgrunnlaget og finansielt. Ifølgje proposisjonen har utbyggingskostnaden for E134 Oslofjordforbindelsen byggetrinn 2 auka betydeleg frå ekstern kvalitetssikring vart gjennomført i 2020, til endeleg avgjerd om utbygging. Kort gjennomføringstid ville ha redusert slitasjen på trafikantar og anleggsarbeidarar og pågåande anleggs-trafikk i nærområda.

Samtidig som Vegvesenet skal byggja Oslofjordforbindelsen, skal Akershus fylkeskommune byggja ny fylkesveg 156 Bråtan–Tusse. Denne vegen skal koplast til E134 med eit nytt kryss. Desse to prosjekta skal altså byggjast parallelt, og det vil krevja god koordinering og samarbeid mellom Akershus fylkeskommune og Statens vegvesen. Me føreset at dette vert løyst mellom dei to bygherrane, slik at anleggsfasen kan løysast så godt som mogleg.

I behandlinga av saka har me òg sagt at det no vil vera fornuftig å sjå på prosjektet E134 Dagslett–E18 i samheng med E134 Oslofjordtunnelen byggetrinn 2. Når Oslofjordforbindelsen står ferdig, vil denne strekinga få ytterlegare trafikkbelastning – eit forhold som i dag allereie er svært krevjande. Dette må me følgja opp i fortsetjinga.

Sigbjørn Gjelsvik (Sp) [15:25:00] (leiar i komiteen): Det er to særdeles viktige vegprosjekt Stortinget be-

handlar i dag. Det eine er utbygging og finansiering av E134 – nytt løp i Oslofjordtunnelen – ei sak som har ei lang forhistorie, heilt tilbake til den første gongen Stortinget behandla tunnel under Oslofjorden på slutten av 1990-talet, i 1995/1996. Det er utruleg viktig at ein no får behandla denne saka. Eg registrerer at partiet Høyre er oppteke av at det har teke for lang tid. Partiet Høyre satt sjølv i regjering under store delar av denne prosessen. KS1 var allereie gjennomført i 2015, men frå Senterpartiet og Arbeidarpartiet si side har vi sørgt for å få saka fram, og at ein no skal starte utbygging til neste år.

Det handlar om ein tunnel som i dag, med eitt løp, er utsett for møteulykker, gjentekne stengingar og ei oppeid som ikkje er høg nok. Med den nye løysinga med ny tunnel vert forventa oppeid auka frå 90 til 99 pst.

E134 Oslofjordtunnelen er ein del av ein samla plan som Senterpartiet og Arbeidarpartiet har for satsing på vegstrekinga. I Nasjonal transportplan finn ein viktige prosjekt – heilt frå vest, med Bakka–Moe. Ein har Røldal–Seljestad, der Stortinget nyleg har slutta seg til utbygging av ein ny og viktig tunnel. I Telemark og Buskerud har ein prosjektet Saggrenda–Elgsjø i NTP, og ein har det viktige punktet knytt til Dagslett–E18, som er eit av dei prioriterte prosjekta i framlagd NTP. Vi har ein heilskapleg plan som skal sørge for at ein får ein god trasé mellom aust og vest.

Det andre prosjektet er rv. 13 Lovraeidet–Rødsliane og kostnadsramma for det prosjektet. Det er ei særdeles viktig strekning å få gjort noko med. Eg har sjølv køyrt der for ikkje så lenge sidan, møtt lokalbefolkninga og opplevd forståeleg og velgrunna engasjement for å få gjort noko med ei særdeles rasfarleg strekning. Eg er veldig glad for at ein har både fått framdrift i prosjektet og valt løysingar som gjer at stigningsgraden på tunnelen ikkje vert så høg som ein i utgangspunktet hadde sett føre seg, og at ein finn ein god plan for vidare framdrift.

Det er viktige prosjekt vi no sikrar gjennomføringa av, og dei vil kome både lokalbefolkning og næringsliv godt til nytte.

Frank Edvard Sve (FrP) [15:28:12]: Det er på høg tid at vi får desse sakene til Stortinget, det er det liten tvil om. E134 Oslofjordforbindelsen var på ein måte rimeleg klar allereie i 2021. Vi har etterlyst desse prosjekta gong etter gong, og no er dei her. Det er på mange måtar bra, men når ein skubbar ytterlegare på det og ikkje skal kome i gang med dette før i slutten av 2025, kjem ikkje dette prosjektet i gang før etter at dagens regjering går av – det har eg sagt fleire gonger.

Det andre prosjektet er eit viktig rassikringsprosjekt. Rassikring og farlege vegar er det viktig å ta fatt i. Men å utsetje det og dra det ut i så pass lang tid er ei utfordring.

Førre talar, Gjelsvik, nemnde at ein var framoverlent, at ein jobbar med mange prosjekt, på aksane osv., men han nemnde også ein del prosjekt der han ikkje kom inn på at dei stod i fyrste periode i gjeldande NTP, men no er flytta ut til siste periode i NTP. Vi har registrert ein del kakeeting, og eg høyrer at det vert kake etterpå her. No vert det kake for noko som skal skje litt fram i tid. Men det er trass alt betre å ete kake slik enn ein del anna kakeeting der ein feirar at ein flyttar prosjektet frå fyrste periode ut til siste periode. Det vert ein litt merkeleg måte å ete kake på.

Utgangspunktet er at vi i Framstegspartiet meiner at det går an å byggje Oslofjordforbindelsen utan bompengar. Vi er veldig tydelege på at det er unødvendig å bruke det. Difor fremjar vi eit framlegg om det, og også framlegg om å ta det inn raskare og få sett det i gang alleireie i 2024. Eg fremjar med dette forslaga frå Framstegspartiet.

Presidenten [15:30:07]: Representanten Frank Edvard Sve har tatt opp de forslagene han refererte til.

Statsråd Jon-Ivar Nygård [15:30:28]: Veier binder Norge sammen og er helt avgjørende for bosetting og arbeidsplasser i hele landet. Økt framkommelighet og bedre sikkerhet er grunnlaget for regjeringens samferdselspolitikk. Dette støtter både rv. 13 Lovraeidet–Rødsliane og Oslofjordforbindelsen byggetrinn 2 opp om.

I denne proposisjonen foreslår regjeringen å bygge et nytt parallelløp til dagens oslofjordforbindelse. Et slikt løp vil bidra til en markant forbedring i trafikksikkerheten, særlig fordi man da fjerner muligheten for møteulykker. Derfor er det bra at risikoen for alvorlige ulykker på denne strekningen vil bli redusert etter ferdigstillingen av prosjektets byggetrinn 2. Det nye løpet vil forbedre framkommeligheten betraktelig, og tunnelens oppetid vil øke merkbart. Jeg er derfor glad for komiteens innstilling, hvor den tilrår at Stortinget vedtar proposisjonen om utbygging av Oslofjordforbindelsen byggetrinn 2.

Når det gjelder forslaget om tidligere oppstart enn foreslått, legger regjeringen budsjettssituasjonen og de faglige tilrådingene fra Statens vegvesen til grunn. Dette mener jeg våre fagfolk i etaten er best til å vurdere. Det samme gjelder for anleggstiden, som jeg også merker meg at medlemmer av komiteen er opptatt av.

Rv. 13 Lovraeidet–Rødsliane er et etterlenget skredsikringsprosjekt som vil gjøre den skredutsatte strekningen i Suldal kommune sikrere for lokalbefolkningen og andre veifarende. Prosjektet omfatter en tunnel på om lag 3 km og hoved- og sideveier på til sammen ca. 1,5 km. I tillegg skal det bygges en kollektivterminal i krysset i Lovraeidet.

I denne proposisjonen redegjør jeg også for praksis for forskuttering i veisaker. Forskuttering i denne sammenheng omfatter tilfeller der fylkeskommuner, kommuner, næringsliv eller andre betaler et beløp i forskudd i veiprosjekter for å dekke kostnader som påløper, særlig i sammenheng med planleggingstiltak og forberedende arbeider. Forskutteringen gjøres mot å kunne betales tilbake dersom prosjektet realiseres, som oftest ved bruk av bompenger. Som redegjørelsen viser, skiller det mellom forskuttering i riksveiprosjekter og i fylkesveiprosjekter. Fylkeskommunene er selvstendige rettssubjekter og trenger ikke fullmakt fra Stortinget til å bevilge midler eller ta opp lån. For fylkesveiprosjekter har det derfor vært en langvarig praksis at Samferdselsdepartementet kan samtykke til forskuttering uten fullmakt fra Stortinget, så lenge det er klart at risikoen ligger hos fylkeskommunen og det tas forbehold om Stortingets vedtak av selve bompengeprojektet. Dette er en godt innarbeidet praksis som jeg mener at fylkeskommunene selv kan vurdere bruken av.

Presidenten [15:33:23]: Det blir replikkordskifte.

Trond Helleland (H) [15:33:39]: Dette er en viktig sak, både for øst og vest. Jeg vil konsentrere meg om øst, nemlig Oslofjordtunnelen og løp nummer to, som også har en lang fortid. Den har vært igjennom perioder der en skulle bygge veien videre mot Lier og inn til E18, det har blitt utsatt, og så er det på'n igjen.

Spørsmålet mitt til statsråden er egentlig veldig enkelt: Mener statsråden at det ville være klokt å gjøre ferdig E134 på – kall det den gamle Buskerud-siden, nå Akershus, av fjorden fram til Drammen, som er et sammenhengende prosjekt? Jeg skjønner det er to prosjekter, men det vil være smart å åpne trafikken inn mot E18 samtidig når det blir dobbelt løp i Oslofjordtunnelen. Det vil medføre en ganske økt trafikkbelastning på et allerede hardt prøvd område.

Statsråd Jon-Ivar Nygård [15:34:38]: Jeg er enig i at strekningen Dagslett–E18 er en viktig strekning som må bygges. Jeg tror det er viktig å merke seg at dette prosjektet i utgangspunktet ikke er et kapasitetsøkende prosjekt i særlig grad, særlig ikke i den første fasen. Her blir det bompenger som vil redusere trafikkmengden, slik at vi har tid på oss til å håndtere det neste strekket. Jeg forutsetter at vi skal ferdigstille det, slik som vi har lagt opp til i Nasjonal transportplan, hvor vi har fullfinansiert også dette prosjektet.

Trond Helleland (H) [15:35:12]: Fremskrittspartiet har fremmet forslag om tidligere byggestart. Jeg er kanskje mest opptatt av byggeslutt. Dette prosjektet kan minne litt om det første prosjektet, da vi bygde tunnel

under Oslofjorden, som Stortinget vedtok 12. desember 1996. Den første salven gikk i april 1997, og kong Harald åpnet veien i år 2000. Det var tre og et halvt år. Nå er byggestart ansett å være i 2025 og byggeslutt i 2032. Det er altså dobbelt så lang byggetid som det var på den første tunnelen.

Ser statsråden noen muligheter for å forsere dette arbeidet, eller skal vi la det gå nesten ti år før prosjektet står ferdig?

Statsråd Jon-Ivar Nygård [15:36:00]: Jeg har tillit til at Statens vegvesen som tiltakshaver er bedre enn både Helleland og jeg til å mene noe om hva som er den mest rasjonelle framdriften, men vi legger det til grunn. Vi legger til grunn at vi verken kan forsinke eller forsere dette prosjektet uten at det skjer noe helt spesielt med finansieringen, eller at man må bruke mer penger enn forutsatt. Vi har tatt utgangspunkt i det som er budsjettallene, og for det er det lagt til rette for en rasjonell framdrift. Jeg har ingen kunnskap som tilsier at man kunne gjøre dette raskere per nå.

Trond Helleland (H) [15:36:38]: Det er vel fortsatt sånn her i landet at det er de årlige bevilgningene i statsbudsjettet som avgjør framdrift på prosjekter, selv om vi har fått porteføljestyring. Det er vel mulig å tenke seg at det hadde gått an å jobbe fortere dersom det hadde kommet et politisk signal om det. Men statsråden ønsker altså ikke gi noe sånt signal?

Statsråd Jon-Ivar Nygård [15:37:00]: Med respekt å melde må jeg bare si at det er hva prosjektet trenger av budsjettbelastning for å gjennomføres på en rasjonell måte, som er utgangspunktet, ikke motsatt. Det tror jeg er viktig å få med seg.

Mona Fagerås (SV) [15:37:26]: Normale firefeltsveier kan i dag bygges med ÅDT fra 12 000, og smale firefeltsveier kan bygges med ÅDT fra 8 000. Det skal altså bygges en ny firefeltsvei der ÅDT vil være mindre enn innslagspunktet for smal firefeltsvei, etter innføringen av bompenger i 2032, som statsråden var inne på.

Mener statsråden, i likhet med SV, at en bør følge de nye veinormalene når en skal bygge nye veier, og hva gjør han for å unngå det som skjer her i dag?

Statsråd Jon-Ivar Nygård [15:38:07]: For å ta det siste først: Det er ikke gitt at SV har rett i at det er feil å bygge firefeltsvei her. Det er viktig å merke seg at veinormalene åpner for fleksibilitet.

Det er også viktig å ha med seg det vi har vært innom i noen andre prosjekter, som handler om betydningen av standardsprang. Hvis man bygger f.eks. toløpstunneler, som det er snakk om i denne sammenhengen, og man skal koble seg over i firefeltsveier på den ene eller

den andre siden, kan det være naturlig å bygge firefeltsvei hele veien, istedenfor å gå ned til to- og trefeltsvei innimellom. Dette er vurderinger Statens vegvesen må foreta i de enkelte prosjektene.

Når det er sagt, er dette et prosjekt som er planlagt lenge før vi gjorde tilpasninger i veinormalene. Jeg skal ikke være skråsikker og si at hvis man hadde startet planleggingen i dag, kunne man kommet fram til et annet utfall, men jeg tenker at dette er et prosjekt som skal henge sammen, slik at fire felt er det naturlige valget.

Presidenten [15:39:06]: Replikordskiftet er avsluttet.

De talere som heretter får ordet, har også en taletid på inntil 3 minutter.

Tor Inge Eidesen (Sp) [15:39:22]: Trygge veier og tiltak som sikrer trafikkikkerheten, har høy prioritet for Senterpartiet. Mange innbyggere i vårt langstrakte land er avhengig av veien for å komme seg på jobb, levere barn i barnehagen eller ta bussen til skolen. Det er vanskelig å forestille seg hverdagen for dem som aldri vet når neste ras treffer veien. På strekningen fra Lovraeidet til Rødsliane i Suldal kommune er dette hverdagen for lokalbefolkningen. Spørsmålet er ikke om det kommer flere ras, men når neste ras kommer.

Jeg merker meg også at jeg er den eneste representanten for Rogaland som er med i debatten i salen her i dag, men jeg har lyst til å understreke at vi som representerer Senterpartiet i Rogaland, har hatt denne strekningen høyt på vår prioriteringsliste lenge. Derfor er jeg svært glad for at regjeringen leverer på bestillingen, og at vi nå har saken om tunnel og sikringstiltak fra Lovraeidet til Rødsliane i Suldal til behandling. Jeg vet at denne løsningen neppe hadde vært på plass uten våre representanters iverdige innsats i storting og regjering.

Bygging av tunnel og andre sikringstiltak vil gi trafikantene og innbyggerne en vesentlig forbedret sikkerhet på en viktig og trafikkert veistrekning. Det er også viktig å minne om at rv. 13 er en viktig gjennomgående indre vei for store deler av Vestlandet og Sør-Vestlandet. Vi finner rasutfordringer langs hele veien, og derfor er det viktig å minne hverandre på at dette skal være en prioritering også i Nasjonal transportplan.

Denne saken handler også om E134, og jeg har lyst til å benytte anledningen til å si at jeg har et langt og nært forhold til E134. Den går fra Haugesund, min hjemkommune, eller faktisk fra Karmøy og til Østlandet. Alttså: Dette er den viktigste – for meg iallfall – øst-vest-forbindelsen som binder Sør-Norge sammen. Ethvert prosjekt på denne veien er viktig når det gjelder å nå den visjonen som jeg merker meg at representanten Gjelsvik viste til i sitt innlegg. Det er viktig at vi samler oss om alle

prosjekter på E134 for at den skal fylle sin rolle som den viktigste øst–vest-forbindelsen.

Else Marie Rødby (Sp) [15:42:08]: Som en som bruker Oslofjordtunnelen så å si daglig, er det umulig for meg å ikke ta ordet i denne saken. Jeg vet veldig godt hvor viktig denne dagen er, hvor vi endelig står her og Stortinget kan vedta en proposisjon for tunnellop nummer to. Tunnelen har, som alle i denne sal godt vet, et dårlig rykte og oppleves som utfordrende og uforutsigbar enten man er yrkessjåfør eller man er pendler. Senest denne uken var det en tragisk møteulykke i Oslofjordtunnelen, og en person mistet livet der.

Trafikksikkerhet har vært og er et tilbakevendende tema, også når det gjelder den løsningen vi får nå. Men jeg mener at for alle oss som bruker Oslofjordforbindelsen daglig, er dette en løsning som helt klart vil øke trafikksikkerheten betydelig. Med ett løp i hver retning får man, som statsråden bl.a. var inne på, på plass det viktigste tiltaket for møteulykker, og man får mulighet til å føre trafikk gjennom forbindelse der ved stengning i den ene eller andre retningen. Det har man ikke i dag, og det minste avvik, enten det er gjenstander i veibanen eller et stanset kjøretøy, fører til stengning i lange perioder og lange omkjøringsveier.

Jeg er også opptatt av de lokale nødetatenes arbeids hverdag med tunnelen, slik som den er i dag. Det er ikke tilstrekkelig med nødutganger og rømningsveier, og det er både krevende og risikofylt å skulle slukke brann eller rykke ut til ulykker og uhell.

Lokalt er det faktisk noen som stadig snakker varmt om bru, og der har vel toget gått – eller i dette tilfellet kan man kanskje si at der har den siste Drøbak-fergen gått. Jeg er veldig glad for at man ikke har tatt en omvei om bru i denne saken. Når det gjelder å få på plass bru over en sårbar Oslofjord i et område med så mye bebyggelse og fritidsliv nært og på fjorden, og å bli enige om en trasé og utrede et slikt prosjekt, ville antakelig ingen av oss i denne sal levd lenge nok til å se resultatet av det arbeidet. For å få en helt nødvendig løsning på plass så fort som mulig er det helt avgjørende at det blir et nytt løp, slik som vi behandler i dag, og ikke nye utredninger.

Oslofjordtunnelen, slik som den er i dag, sto – som flere har vært inne på – ferdig for over 20 år siden. Etter dette er rv. 23 blitt til E134 og er pekt på som nettopp hovedveiforbindelsen mellom øst og vest. Den er viktig for øst–vest-forbindelsen, men den er også utrolig viktig i det store lokale geografiske området, både for kommunene rundt og også for hele regionen. Som representanten Gjelsvik var inne på: De partiene som kritiserer at denne proposisjonen i dag kommer for sent, og som tidligere har sittet med makt til å gjøre noe med det, bør ha litt selvrefleksjon og se på egen innsats i saken. For det

går fram både av proposisjonen og av annet at reguleringsarbeidet var klart fra Frogn og Hurum kommuners side allerede i 2015, og første del av tunnelen sto ferdig allerede i 2000.

Uansett, dette er en gledens dag for et prosjekt som mange har ventet på med stor utålmodighet lenge, så nå er det for statsråden bare å sette spaden i jorden.

Trond Helleland (H) [15:45:23]: Det er en gledens dag når vi nå endelig får realisert et andre løp i Oslofjordtunnelen. Her tror jeg ikke en skal snakke om ÅDT med tanke på motorveistandard, her skal en snakke om menneskelig og trafikksikkerhet. Jeg er helt enig med statsråden i at den situasjonen som vi har hatt i Oslofjordtunnelen i de noen og tjue årene den har vært åpen, ikke har vært god, og det har vært veldig mye stenging på grunn av ulykker. Den har vært stengt i lange perioder, og den har vært stengt nesten daglig. Så det er viktig at dette kommer på plass.

Jeg har også lyst til å understreke at det veinettet som er tilknyttet tunnelen, må henge sammen, og det er derfor jeg er litt opptatt av Dagslett–E18. Det var jeg også for elleve år siden, forrige gang denne saken var oppe. Da vedtok vi nemlig å forlenge bompengerperioden for Oslofjordtunnelen med tre år – det var altså våren 2013 – i påvente av at en skulle begynne å bygge ny tunnel. Så ja, vi tar fullt ansvar. Jeg kan for Høyres del godta at dette burde vært kommet i gang før, men det har altså vært nye reguleringsplaner, det har vært krav om tunnelsikkerhet, det har vært mange ting som har gjort at det har tatt ekstra tid. Det som jeg sa den gangen, og som jeg vil gjenta nå, er at påkoblingen mot E18 i Lier er usedvanlig viktig, for der går tungtrafikken fortsatt gjennom et boligområde, som er nedsyltet i trafikk døgnet rundt, på Lahell i Lier.

Det er viktig nå at vi iallfall prøver å tenke flere tanker i sammenheng her. Da har jeg også lyst til å nevne at Akershus fylkeskommune jobber med en fylkesvei fra Nesodden, som skal kobles på på Måna-siden. Det at det er en koordinering av arbeidet mellom to veieiere her, nemlig staten og fylkeskommunen, er viktig. Det er en prosess der, men det er viktig at også staten bidrar til at det blir en smidig prosess, sånn at en får slått flere fluer i en smekk når en først er i gang.

Oslofjordtunnelen har en lang historie. Det var en lang debatt om bru, og den debatten tapte bl.a. jeg, men da tunnelen kom og noen plutselig begynte å snakke om bru igjen, sa jeg: Nå får det være nok. Det er nok med ett tunnellop, som nå må bli to. Det er der vi er nå, og så får vi heller vente til 2032 med å kunne kjøre helt trygt gjennom Oslofjordtunnelen.

Ingrid Fiskaa (SV) [15:48:31]: Eg kom akkurat frå heilt andre saker, men denne debatten syntest eg at eg måtte få med meg. Det litle eg har fått med meg frå tid-

legare innlegg, er at omgrepet «gledens dag» går igjen. Det kan eg skriva under på òg når det gjeld trygg veg og tunnel gjennom Rødsliane i Suldal, for dette er eit etterlengta vedtak om at me endeleg skal få ein tunnel på rv. 13. I den forbindelse er det viktig for meg å retta ein særleg takk til dei som har sørgt for at dette vedtaket blir gjort i dag. Ein ting er folkevalde på Stortinget, men dei som særleg har vore pådrivarar, er folk i Suldal, og særleg dei som er med i aksjonsgruppa Trygg Rv 13 gjennom Suldal. Så denne takken går særleg til dei, for at dei ikkje gav seg.

Dette er jo eit gamalt ønske, verkeleg ein etterlengta tunnel. Her reiser skuleungar og dagpendlarar og mange andre som bruker denne vegen kvar einaste dag, med hjartet i halsen. Det har vore stygge ras. Det er ei stor bekymring, særleg på dagane med dårleg vær. No får me endeleg denne tunnelen – sjølv med omvegar, får ein vel eigentleg seia, i saksbehandlinga. Fyrst låg den opphavlege, lange tunnelen der, som me aller helst skulle hatt, så kom forslaget om ein kortare og mindre sikker tunnel. No blir det ei mellomløsning som eg trur det skal gå an å leva med, og som iallfall ikkje inneber noko avvik frå tunnelsikkerheitsforskrifta. Det er bra.

Gratulerer til folk i Suldal og elles i Ryfylke med ein god tunnel og ein trygg veg!

Sigbjørn Gjelsvik (Sp) [15:51:03]: Det er ein utruleg viktig og gledeleg dag i dag – vi får behandla både nytt løp i Oslofjordtunnelen på E134 og kostnadsramme for rv. 13 Lovraeidet–Rødsliane. Så er det fleire representantar frå opposisjonen som uttrykkjer at dette gjerne skulle ha skjedd før, og det kan alle vere einige i, men det er altså Senterpartiet og Arbeidarpartiet i regjering som har sørgt for å bringe desse sakene fram, og sørgt for at Stortinget i dag kan gjere vedtak.

Eg registrerer òg at enkelte meiner at ein skulle hatt raskare framdrift på nokre prosjekt som ligg i framlagd nasjonal transportplan. Vel, den nasjonale transportplanen som låg føre frå Solberg-regjeringa, var ein urealistisk plan, med for mange prosjekt inne, spesielt etter at det kom ein kostnadsvekst på toppen. Det var behov for tyngre vektlegging, ei langt tyngre vektlegging, av å ta vare på det vi har, drift og vedlikehald, og det var mindre investeringar på både veg og bane, så det var behov for å gjennomgå det som låg i den planen. Trass i at vi hadde behov for å gjere ein nøyе gjennomgang og ei prioritering i forhold til den planen som låg frå før, har vi sørgt for det når det gjeld dei prosjekta vi snakkar om her i dag.

Når det gjeld rv. 13 Lovraeidet–Rødsliane, er det ei raskare framdrift med det vedtaket som vert gjort i dag, enn det som låg i gjeldande NTP. Viss ein ser på strekningane og dei ulike prosjekta på E134, låg ikkje Bakka–Mo ein-

gong inne i den førre nasjonale transportplanen. Den har vorte prioritert inn frå Senterpartiet og Arbeidarpartiet i forslag til nasjonal transportplan no, i tillegg til at både Saggrenda–Elgsjø og Dagslett–E18 framleis ligg inne, og at vi no sørger for oppstart på nytt løp i Oslofjordtunnelen.

Eg er heilt einig med representanten Helleland om at det er særdeles viktig å sjå prosjektet om nytt løp i Oslofjordtunnelen og Dagslett–E18 i samanheng. Det forventar eg òg at Statens vegvesen gjer. Når ein frå Senterpartiet og Arbeidarpartiet si side no sørger for fullfinansiering av det prosjektet i tolvårsperioden, er det òg ei klar forventning frå vår side om at Statens vegvesen sørger for ei fornuftig framdrift på dei prosjekta som ligg fullfinansierte i planen.

Frank Edvard Sve (FrP) [15:54:09]: Komitéleiaren vår har jo ei eiga evne til å dra på seg nye innlegg, og det klarte han no òg.

Ein gamal kar, ein klok kar, sa til meg at ei sak alltid har tre sider: mi, di og den rette. Og den rette er definitivt ikkje det representanten Gjelsvik uttrykker i alle fall når det gjeld omtalen av den urealistiske NTP-en frå 2021. Det som i alle fall er ein realitet, er at det har stått ganske så bom stille med nye prosjekt sidan 2021, då den nye regjeringa kom inn. Ikkje eitt einaste nytt prosjekt av dei seks prosjekta som var byggjeklare i 2021, vil verte starta opp før dagens regjering går av. Det er eit faktum, og det er rett, i alle fall. Det er også eit faktum når ein ser på realitetane i landet no. Det vert opna konkursar i store entreprenørselskap fordi det ikkje er oppdrag. Ein kan gjerne seie at ein har bygd så mykje gang- og sykkelveg og alt mogleg, og vedlikehaldsetterslepet, osv., men vedlikehaldsetterslepet har auka i desse åra. Den nasjonale transportplanen som regjeringa legg fram, fører til at vedlikehaldsetterslepet aukar dei fyrste seks åra, flatar ut dei neste seks åra, og på tolv år er det «break even». Det er realiteten – det er ei av dei tre sanningane, som eg sa i stad.

Og viss ein verkeleg ville gjere noko for å ta igjen etterslepet, og ein skulle prioritere f.eks. kvardagsvegane, som Senterpartiet så gjerne snakkar om: Kva gjorde ein då? I 2021 vart vi nedstemde på fylkesvegpakke – i 2022, i 2023 og i 2024. Kvar gong det vart diskutert, var det i NTP det skulle kome. Kva var det som kom no, angående kvardagsvegane og vedlikehald, f.eks.? Jo, 800 mill. kr til fylkesvegane per år – 800 mill. kr! Ein brukar 574 mrd. kr på riksvegane, som er 20 pst. av vegnettet. Ein skal bruke 5,1 mrd. kr i året på fylkesvegane, som altså er 80 pst. av vegnettet, og ein skulle verkeleg ta fatt på vedlikehaldet på kvardagsvegane. Det er fasiten som ligg her.

Ein kan sikkert diskutere at det er flott å sette prosjekt ut i tid, men det er ikkje det. Det å bygge landet er å ha framdrift og visjonar om å halde den framdrifta

jamt og trutt, og det burde vere slik, uansett kva regjering som kjem inn. Samferdsel må vi byggje for ein langtidspanne på 80–100 år, og då er det, som eg sa innleingsvis, alltid tre sider ved ei sak: mi, di og den rette. Det kan godt hende at eg kan ha sider som vi kan diskutere, men det er i alle fall ikkje dagens regjering si side som er den rette.

Statsråd Jon-Ivar Nygård [15:57:23]: Vi kan begynne med å slå fast at det siste innlegget i hvert fall ikke representerte det rette. Representanten Sve har vel ikke glemt hvilken situasjon vi var i i 2022: Det brøt ut krig i Ukraina, det var utfordringer i økonomien etter pandemien, det var behov for å holde tilbake offentlige investeringer for ikke ytterligere å bidra til prisstigning og press på rentene. Den konteksten må faktisk med når man debatterer hvorvidt regjeringen har holdt tilbake samferdselsprosjekter. Jeg mener det var klokt og riktig, men når vi nå er over i en ny fase, setter vi selvfølgelig fart igjen, og det har denne regjeringen gjort.

Når det er sagt, er det som representanten sier, heller ikke riktig. Vi behandler i dag proposisjonen for to prosjekter som skal starte opp. Ellers har vi Røldal–Seljestad, som har gått igjennom stortingsbehandling, vi har Hålogalandsveien, og vi har Sotra Link som prosjekter som er igangsatt på denne regjeringens vakt. Så det bildet representanten Sve forsøker å tegne, er i hvert fall ikke riktig.

Presidenten [15:58:32]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 14.

Sak nr. 15 [15:58:39]

Innstilling fra transport- og kommunikasjonskomiteen om Utbygging og finansiering av Bypakke Haugesund og fastlands-Karmøy i Rogaland (Innst. 336 S (2023–2024), jf. Prop. 68 S (2023–2024))

Presidenten [15:58:58]: Etter ønske fra transport- og kommunikasjonskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil fem replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Liv Kari Eskeland (H) [15:59:35] (ordfører for saka): Samferdselsdepartementet har i denne proposisjonen lagt fram forslag om delvis bompengefinansiering av Bypakke Haugesund og fastlands-Karmøy i Rogaland. Bypakken omfattar prosjekt på fylkesveg og kommunal

veg i Haugesund kommune og fastlandsdelen av Karmøy kommune. Bypakken vil avløysa det reviderte finansieringsopplegget for Haugalandet, kalla Haugalandspakken, som Stortinget har gjeve si tilslutning til. Bypakken skal m.a. realisera ny Risøyforbindelse, fleire veg- og gateprosjekt, ei rekkje gang- og sykkelvegprosjekt og trafikksikkerheits- og kollektivtiltak. Det vert lagt opp til at minst 50 pst. av midlane i pakken skal disponerast til gang- og sykkelveg og kollektivtiltak.

Med ny Risøy bru vert det vesentleg lettare å koma fram mellom Haugesund sentrum og Risøy. Kollektivtilbodet vert styrkt, og mjuke trafikantar får utvida gang- og sykkelvegnett. Næringstransport og regional transport vert sikra at det vert framkommeleg. Tiltaka vil medverka til å redusera forureining og trafikkstøy i sentrumsområda.

For å gjennomføra dette har lokale myndigheter vedteke delvis bompengefinansiering. Innkrevjingsopplegget byggjer delvis på dagens innkreving i Haugalandspakken, men vert utvida til to bomringer og i alt elleve bomstasjonar.

Den økonomiske ramma for bypakken er om lag 4,7 mrd. kr i 2024-kroner. Finansieringa er basert på bompengar og fylkeskommunale og kommunale midlar. I tillegg kjem kompensasjon frå staten for prosjekta i pakken. Utbygginga skal styrast etter prinsippa for porteføljestyling.

Komiteen har lagt vekt på at bypakken er forankra i konseptvalutgreiinga for Haugesunds-området, rapport frå den eksterne kvalitetssikringa og den påfølgjande avgjerda til Samferdselsdepartementet.

Bypakken er òg forankra i Regional plan for areal og transport på Haugalandet og i kommunale planar i Haugesund og Karmøy. Nødvendige vedtak er gjorde i dei respektive kommunane og fylkeskommunen før proposisjonen no er lagd fram for Stortinget.

Komiteen rår difor Stortinget til å slutta seg til utbygging og delvis bompengefinansiering av Bypakke Haugesund og fastlands-Karmøy i Rogaland, at bompengeselskapet Ferde AS får løyve til å ta opp lån og krevja inn bompengar, og at Samferdselsdepartementet får fullmakt til å inngå avtale med nemnde selskap. I tillegg har eit mindretal lagt fram eit framlegg som eg legg til grunn at mindretalet gjer greie for.

Eg vil takka komiteen for godt gjennomført samarbeid og ser fram til innlegg som måtte koma i behandlinga av saka her.

Svein Harberg hadde her overtatt presidentplassen.

Sigbjørn Gjelsvik (Sp) [16:02:42] (leiar i komiteen): Det er ei viktig sak vi behandlar i dag, som har ein lang historikk og mykje prosess knytt til seg. Det er nettopp

det som kjenneteiknar mange av prosessane knytte til slike bypakkar, og som involverer både fleire kommunar og fleire aktørar, at ein over tid jobbar med både å finne ut kva slags behov som skal dekkjast, kva slags trafikkutfordringar ein må ta tak i både av små og store prosjekt – saksordføraren nemnde nokre av dei, bl.a. Risøyforbindelsen – og òg kva slags rekkefølge ein meiner at det skal gjennomførast i for å finne gode og heilskaplege løysingar og korleis det skal finansierast. Når vi då kjem dit at Stortinget skal behandle ei slik sak etter ein lang prosess, meiner eg at det er viktig at Stortinget faktisk viser tillit til dei prosessane som har gått, og at den lokale og breie oppslutninga om pakken som ligg der, òg vert følgt opp frå Stortingets side gjennom nødvendige vedtak.

Eg meiner det ville vere veldig uklokt av Stortinget om ein ved behandlinga no skulle ta omkampar når det gjeld bompengefinansiering. Det er mange argument å finne knytte til bompengar. Eg meiner ein skal vere særdeles på vakt for at bompengebelastninga for bilistane ikkje skal verte for høg. Men om ein ved sluttbehandlinga av ei sak som dette skulle ta opp den diskusjonen, ville det i praksis seie at finansieringsgrunnlaget for ein pakke, som ein har gått i lag om, ikkje lenger er til stades, og at det for viktige prosjekt som ligg i planen, dermed heller ikkje vil vere finansiering. Om ein ikkje må rykkje tilbake til start, vil ein i alle fall verte sett mange år tilbake i tid i saka.

Eg meiner det er særdeles viktig at ein no får vedteke denne saka. Det er store behov i området for å få ei vidareføring av det som har vore Haugalandspakken gjennom ei føreseieleg finansiering, der det òg kjem bidrag utover det som er bompengar, og at ein sørgjer for at saka vert løyst her i salen i dag.

Frank Edvard Sve (FrP) [16:05:35]: Haugesund bypakke og nullvekstmål – eg trur ikkje det er ei stor overrasking at Framstegspartiet er mot det, men vi er ikkje mot byutvikling og det å skape god trafikkflyt og gode forhold for både bilen, gang- og sykkelveg og kollektiv i byane. I vår nasjonal transportplan – som vi på mange måtar har fremja, men held på å fremje, og vi skal jobbe den inn vidare i vårt arbeid i komité osv. – kjem vi til å vere tydelege på at vi skal ha ei byutviklingsordning. Den treng ikkje nødvendigvis å vere sånn som dagens bypakkar, der det er bilistane som skal betale gildet til alle andre. Sjølv om dei ikkje får bruk for verken gang- og sykkelveg eller kollektivt, er det bilistane som i denne pakken skal betale over 50 pst. av kostnadane. Det er ganske ulogisk.

Det er eit poeng at vi i dag opplever kø, kaos og fundamentalt rot i denne hovudstaden. Det er bypakke, det er hindringar, det er stenging av vegar. Når det er pro-

blem eller ein må stengje vegar grunna bygging, kva gjer ein då? Jo, då stengjer ein kanskje litt til, og så presterer ein å ta elbilane ut av kollektivfeltet. Det er nesten utruleg å sjå at det går an! Dette nullvekstmålet om at ein skal tru det ikkje er mogleg å ha både eit saumlaust trafikkmønster i byane og i tillegg til det ha kollektiv, gang- og sykkelveg osv., er ganske uforståeleg for meg og oss i Framstegspartiet.

Eg køyrer bil svært ofte i Oslo. Det er ikkje Oslo, for å ta det som døme, som er problemet mitt i byen, det er alt rundt. Det er systemløysingar som ikkje fungerer. Sånn er desse bypakkane rundt omkring. Det ser vi på bypakkar andre plassar. Det vert fokusert sånn på at ein skal lage så mykje rart inn i byane, med masse tiltak bilistane skal betale, og så gløymer ein heilskapen i trafikkmønsteret, som gjer at det faktisk berre vert kø og kaos der også.

Dagens bypakkeordning er utgått på dato. Ein må tenkje nytt, men ein må tenkje utvikling av byane også når det gjeld transport. Bilen er ikkje eit problem, bilen er ein del av løysinga. Det er ikkje dermed sagt at ein skal dunge alle bilane inn i sentrum, men det går faktisk an å bruke hovudet, for her kan ein ha mange tankar i hovudet samtidig.

Vi er mot bypakken. Vi er ikkje mot å byggje veg, men det går an å byggje veg utan bompengar. Nullvekstmålet burde iallfall vore skrota, og kjem vi i regjering neste haust, skal vi gjere det vi kan for at vi får ei fornuftig, saumlaus trafikk-løysing i byane. Dermed er også vårt forslag teke opp.

Presidenten [16:08:36]: Representanten Frank Edvard Sve har tatt opp det forslaget han refererte til.

Mona Fagerås (SV) [16:08:55]: Jeg skal ta debatten litt ned på jorda etter forrige debattant, til Haugesund.

Vi i SV mener norske byer og tettsteder skal bli mindre bilbaserte og mer framkommelige. Byer må planlegges slik at færre trenger bilen til jobb, barnehage og skole. Satsingen på kollektivtrafikk, sykkel og gange må trappes opp. Derfor er vi fornøyde med at Bypakke Haugesund kommer på plass.

Vi må ha et godt kollektivtilbud over hele landet, slik at alle kan komme seg dit de skal, på en enkel og miljøvennlig måte. Kollektivtransport bidrar til kutt i klimagassutslipp og renere luft. Kollektivsatsing gir også bedre trafikk-sikkerhet, mer attraktive bo- og oppvekstmiljøer og bedre framkommelighet for næringsliv, folk og nytte-transport.

Kollektivtrafikk er viktigst for dem som av ulike grunner ikke kan kjøre bil. Videre er det et godt mål for så mye at veksten i persontransporten i byområdene skal tas med kollektivtransport, sykkel og gange. Jeg må si jeg liker særlig godt at lokale myndigheter i Hauge-

sund har satt det som et viktig delmål at veksten i persontransport skal tas med gange, sykkel og kollektiv, og at minst 50 pst. av midlene i bypakken skal disponeres til dette. Jeg mener de lokale skal ha ros for å tilrettelegge attraktive alternativ til privatbilismen i dette tilfellet.

For øvrig mener jeg at flere byområder må innlemmes i ordningen med byvekstavtaler, for å sikre gode byområder og mindre klimagassutslipp, støv og støy.

Statsråd Jon-Ivar Nygård [16:11:18]: Det framlagte forslaget til Bypakke Haugesund og fastlands-Karmøy vil være et godt grep for at veksten i persontransporten kan skje med gange, sykkel og kollektiv. Etter min vurdering har lokale myndigheter utarbeidet et solid og godt forslag til bypakke med tilhørende forslag til finansieringsplan og takstopplegg.

Det overordnede målet for denne bypakken er som sagt at veksten i persontransporten skal tas med kollektivtransport, sykkel og gange. Det er satt sammen en portefølje med prosjekter og tiltak hvor minst 50 pst. av midlene i bypakken skal disponeres til dette formålet for å nå dette målet.

Samlet økonomisk ramme for Bypakke Haugesund og fastlands-Karmøy er på 4,7 mrd. 2024-kroner. Finansieringen består i all hovedsak av bompenger og kommunale og fylkeskommunale midler. I tillegg skal merverdiavgift staten refunderer for prosjektene, tilbakeføres til bypakken.

Bypakke Haugesund og fastlands-Karmøy skal avløse det reviderte finansieringsopplegget på Haugalandet, og den omfatter utbygging og finansiering av en rekke nye prosjekter og tiltak. Bypakken omfatter prosjekter på fylkesvei og kommunal vei i Haugesund kommune og fastlandsdelen av Karmøy kommune.

Hovedelementene i bypakken er ny Risøyforbindelse, flere vei- og gateprosjekter, en rekke gang- og sykkelveiprojekter og trafiksikkerhets- og kollektivtiltak. Disse tiltakene vil bedre gang-, sykkel- og kollektivtilbudet, sikre lokal, regional og næringstransportens framkommelighet og medvirke til redusert forurensing og trafikkstøy i sentrum.

Det er lagt opp til bompengereinnkreving som bygger på Haugalandspakken, men det blir altså flere bompengestasjoner enn det som er lagt opp til der, og en innkrevingsperiode på 15 år med en grunntakst på om lag 15 kr for takstgruppe 1 og 30 kr for takstgruppe 2.

Det er porteføljestyrt. Det betyr at hvis det blir kostnadsøkninger eller inntektssvikt, vil det håndteres ved kutt i porteføljen.

Regjeringen har i NTP lagt opp til å videreføre tilskuddsordningen for klima- og miljøvennlig byutvikling og god framkommelighet i fem byområder. Haugesund er en av byene som kan være aktuelle for dette, for-

di man også kan oppfylle kriteriene knyttet til at byområdene forplikter seg til nullvekstmålet og å ha en bypakke som er behandlet av Stortinget.

Presidenten [16:13:58]: Det blir replikkordskifte.

Frank Edvard Sve (FrP) [16:14:08]: Eg har eit spørsmål til statsråden som eigentleg handlar om sunn fornuft. I alle andre bompengeprojekt og alle andre samanhengar er det brukarane som skal betale – dei som har nytten av tiltaket som vert gjennomført. Det er eit prinsipp som ein på mange måtar kan ha sansen for – at ein betalar for det ein brukar. Slik er det i mange andre samanhengar også. Turistar må f.eks. betale når dei skal på toalettet, for å ta eit døme. Det er ikkje naturleg at dei som ikkje brukar toalettet, betalar. I bypakkene er det likevel bilistane som skal betale herlegdomen – over 50 pst. i bompengar i denne bypakka – som ikkje får nytte av tiltaka innan gang- og sykkelveg og kollektiv. Kva er forskjellen som gjer at dei må betale heile herlegdomen, i forhold til turisten inne i Geiranger som skal betale for toalettbesøket?

Statsråd Jon-Ivar Nygård [16:15:08]: For det første er Fremskrittspartiet for bypakker. Det har historien vist. Når de har sittet med regjeringsmakt, har de lagt fram flere av dem. For det andre er vi som trafikanter sjelden bare bilister eller bare syklistar eller bare kollektivbrukende personer. Vi kan være en blanding og en miks. Når man lager bypakker, er hele poenget at man forsøker å flytte dem som kan, over på andre transportformer. Det frigjør kapasitet i veibanen til dem som må kjøre bil, til tungtransporten og til næringstransporten, så det er klart at man får nytte av det. Å framstille det som om en bypakke bare er elendighet for bilistene – selvfølgelig er det ikke det. I bypakker får man også utvikling av kapasitet for bilistene, og man får utvikling av kapasitet for kollektivtransporten. I sum er det bra for byområdene. Hvis ikke tror jeg ikke vi hadde foreslått det.

Frank Edvard Sve (FrP) [16:16:08]: Eg fekk vel eigentleg ikkje svar på spørsmålet, som er konkret. Eg trur ikkje bilistane – når ein går i gatene her i Oslo, i kø og kaos, der folk er så sinte at det ryk av dei – er så einige i at det er så lukrativt å måtte betale for herlegdomen, når det står i sju steinar fordi kapasiteten er teken ned. Det tvilar eg sterkt på. Eg fekk ikkje svar på kva som er logikken i at bilistane skal betale over 50 pst. av den biten. Ein kan ikkje hevde at bilistane har 50 pst. effekt av ei bypakke dei ikkje skal bruke når det gjeld kollektiv, gange og sykkel. Det er jo heilt merkeleg. Eg vil at statsråden svarar på logikken i at bilistane skal betale ein så stor prosentdel av tiltak som dei slett ikkje får nytte av.

Statsråd Jon-Ivar Nygård [16:16:59]: Bypakker er lokalpolitiske valg hvor man foreslår tiltak, og man foreslår finansiering. I denne bypakken har man valgt denne miksen, på lik linje med andre bypakker som Fremskrittspartiet gladelig har fremmet for denne sal når de har sittet med regjeringsmakt. Men igjen: Det er ikke slik i en bypakke, selv om det er bilister som betaler bompenger, at ikke bilistene får nytte av investeringene, for hvis man investerer og gjør tilrettelegging for gange, sykkel og kollektiv, vil det frigjøre kapasitet for dem som må bruke veien. Den ideen om at det ikke er til nytte for bilistene, er rett og slett ikke begrunnet i et faktum.

Frank Edvard Sve (FrP) [16:17:43]: Når det gjeld bypakkene i f.eks. Oslo eller i det området som denne saka gjeld, var eg bl.a. på eit møte for ikkje altfor lenge sidan der Statens vegvesen var veldig tydeleg på at det var eit veldig auka utviklingsbehov og eit veldig auka transportbehov. Samtidig høyrer vi at ein skal kutte i vegar, ein skal stengje vegar, ein skal ha fartsdumpar, ein skal fjerne alle parkeringar, og no tek ein også bilane ut av kollektivfeltet. Ein gjer det verst mogleg for bilisten, og så skal ein auke bompengennsatsane og bompengandelen for bilistane, opp mot 70 pst. eller kva det er. Statsråden kan ringe meg om han finner ein bilist i Oslo som han kan spørje om er så veldig fornøgd med det som skjer i desse bypakkene. Det er ikkje tilfellet at dei bypakkene som lager det vanskeleg og problematisk for bilistane, er så bra. Korleis kan dette framstå så bra som statsråden syner til?

Statsråd Jon-Ivar Nygård [16:18:48]: Bypakkene er lokalpolitisk forankret, så representanten burde kanskje bli medlem i et bystyre i herværende by hvis man egentlig skulle ha reelle diskusjoner om det, for det er jo lokalpolitikere som gjør den typen valg. Når lokalpolitikere gjør den typen valg og blir gjenvalgt og viderefører den politikken, må man nesten anta at det er en viss oppslutning om denne typen bypolitikk. Det handler rett og slett om at de aller fleste erkjenner at byene våre blir bedre å bo i og utvikler seg bedre hvis vi sørger for å få en god miks mellom gange, sykkel, kollektiv og biltransport. Det er fordi at hvis vi skulle gjøre det motsatte, nemlig dimensjonere byene for en sterk trafikkvekst inne i byene våre, blir det ikke så trivelige byer å bo i. Dessuten blir det fryktelig dyrt, og noen må jo betale for å bygge ut den kapasiteten, så dette henger litt sammen. Når det er sagt, er bilen et utmerket transportmiddel som vi bruker mange steder i samfunnet vårt med godt hell, men det betyr ikke at vi skal ha tut og kjør inne i byene våre.

Presidenten [16:19:50]: Replikordskiftet er omme.

De talere som heretter får ordet, har også en taletid på inntil 3 minutter.

Tor Inge Eidesen (Sp) [16:20:07]: Jeg er fra Haugesund og måtte nesten ta ordet i denne saken.

Det er veldig gledelig at vi har en slik sak til behandling, for den er viktig for lokalsamfunnet. Det er utfordrende for fylkeskommuner og kommuner å finansiere nødvendig infrastruktur i lokalsamfunnet. Flere av talerne har vært inne på at det har vært en bompengepakke, Haugalandspakken, for et større omland fram til nå. Den er forlenget og varer ut neste år.

Det har vært en god prosess lokalt. En har funnet ut at løsningene for byområdet Haugesund og fastlands-Karmøy må være litt annerledes enn de er for veiene i distriktene rundt. Derfor har en landet på at vi må ha en bypakke, for med korte avstander, tett mellom de ulike bydelene og tettstedsdelene, er det et stort potensial for at flere kan gå, sykle eller bruke kollektiv.

En reisemønsterundersøkelse viser at bilen er utrolig mye brukt. På korte reiser, faktisk ned til under én kilometer, tar mine medborgere bilen for å kjøre til butikken, eller for å kjøre noen på skole eller trening. Det er helt meningsløst. Det handler litt om at vi ikke har en systemløsning, som en annen representant i salen sa i sitt innlegg, som i dag oppfordrer til at vi kan bruke noe annet enn bilen.

Jeg ser fram til at dette kommer på plass, for da kan de av oss som bor utenfor sentrum, som kanskje er nødt til å bruke bilen, få litt bedre plass på veiene, at vi får et system som gjør at rushtrafikken ikke går igjennom de mest trafikkerte områdene, slik som det er i dag. Blant annet vil en ny Risøyforbindelse, hvor svært mange pendlere bruker bilen i dag, nå bli dratt ut av sentrum og skape en helt annen dynamikk i mønsteret.

Flere har pekt på at denne bypakken er skreddersydd for tilskuddet til mindre byområder. Det er faktisk sånn at i den lokalpolitiske diskusjonen – det er ikke så lenge siden jeg var bystyreprerentant – var ønsket at vi skulle sette et mål ikke om nullvekst, men om en nedgang i personbiltrafikken. Det viser mulighetsstudiene som gjøres lokalt, og det sier noe om ambisjonsnivået, men for å passe inn i malen, må man ha nullvekst.

Det er veldig viktig at vi kan ha en slik tilskuddsordning som også stimulerer til mindre byområder, at man ikke bare har byvekstavtaler for de aller største byene. Vi trenger å kanalisere noe av veksten vekk fra de største byområdene til slike sentre som f.eks. Haugesund og fastlands-Karmøy er i dag. Jeg veldig glad for at Stortinget nå vedtar denne pakken.

Presidenten [16:23:09]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 15.

Sak nr. 16 [16:23:12]

Innstilling fra transport- og kommunikasjonskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sylvi Listhaug, Frank Edvard Sve, Morten Stordalen, Hans Andreas Limi, Bård Hoksrud og Marius Arion Nilsen om bedre rammebetingelser for veteran- og entusiastkjøretøy (Innst. 334 S (2023–2024), jf. Dokument 8:126 S (2023–2024))

Presidenten [16:23:38]: Etter ønske fra transport- og kommunikasjonskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil fem replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Første taler er Trond Helleland, for sakens ordfører.

Trond Helleland (H) [16:23:58]: Sakens ordfører, Henning Wold, var inne for sakens egentlige ordfører, Erlend Larsen, som dessverre ikke er til stede i dag, så da falt det i mitt lodd å snakke om dette gode representantforslaget fra Fremskrittspartiet om å bedre rammebetingelsene for veteran- og entusiastkjøretøy.

Det er seks forslagsstillere, og en har åtte forslag, som hver for seg er ment å forenkle og forbedre tilværelsen som eier av veteran- og entusiastkjøretøy. Forslagene går bl.a. ut på å senke årsgrensen for hva vi definerer som veterankjøretøy, fra 30 til 25 år, kvaliteten på bensin, EU-kontroll for kjøretøy eldre enn 50 år, ombygging av kjøretøy til elektrisk drift, bruktimport fra Japan og Australia og regler for vraking av eldre kjøretøy.

Vi i Høyre er opptatt av å ta vare på veteran- og entusiastkjøretøy, som er en viktig del av vår levende kulturhistorie. Det er viktig at disse miljøene tas vare på, at kjøretøy har tilgang til drivstoff av god kvalitet, og at det er god tilgjengelighet på reservedeler. Kjøretøy er både hverdagstransport og kultur. Det er ingen tvil om at forslagene fra Fremskrittspartiet er fylt med gode intensjoner, men for vår del er vi opptatt av at trafikksikkerhet må ha førsteprioritet i alle sammenhenger. Derfor kan vi ikke støtte alle forslagene, men Høyre – og også Venstre, som ikke er til stede her nå – vil støtte to av de åtte forslagene. Vi støtter forslaget om å forenkle regelverket for mulig ombygging av kjøretøy til elektrisk drift og forslaget om å be regjeringen utrede å inkludere bruktimport av kjøretøy som oppfyller kjøretøyt tekniske krav i Japan og Australia, i bilforskriften § 5-3.

De øvrige forslagene kan vi dessverre ikke støtte. Å endre grensen for veterankjøretøy fra 30 til 20 år vil utvane veteranbegrepet og bidra til at flere tar vare på

gamle biler i stedet for å kjøpe nye biler. Eldre biler som går i hverdagsbruk, har ikke så gode sikkerhetsfunksjoner som nyere biler har. Ifølge Drivkraft Norge inneholder ikke 98 oktan E5 etanol og skal ha tilfredsstillende kvalitet. I dag er det en regel om at kjøretøy som er eldre enn 50 år som aldri eller svært sjelden brukes på offentlige veier, ikke må til EU-kontroll. Det er en god regel, men å la samtlige kjøretøy som er bygd før 1974, få slippe EU-kontroll, gir en økt trafikkrisiko og bryter med målsettingen om å få ned antall ulykker i trafikken. Bare som et eksempel: Andelen personbiler og varebiler som ikke ble godkjent ved periodisk kontroll i denne aldersgruppen, var på 38 pst. i 2023.

Med dette tar jeg opp forslagene Høyre er en del av.

Presidenten [16:27:00]: Da har representanten Trond Helleland tatt opp de forslagene han refererte til.

Sigbjørn Gjelsvik (Sp) [16:27:20] (leiar i komiteen): I denne salen er det ofte at vi mellom ulike parti kan vere veldig ueinige, men i denne saka har eg lyst til å rose forslagsstillarane frå Framstegspartiet for å setje eit viktig tema på dagsordenen, eit tema som engasjerer svært mange folk. Det viser det store antalet høyringsinnspel som vi har fått i behandlinga av denne saka i komiteen. Det er ikkje kvar dag at eit representantforslag i Stortinget fører til ca. 300 høyringsinnspel i prosessen i behandlinga.

Det har vore veldig interessant å lese mange av dei høyringsinnspela og det som har vorte teke opp av både kunnskap, erfaring og ikkje minst engasjement. Det som denne saka viser, er at bilen er eit framkomstmiddel i heilt nødvendige samanhengar, både i privatliv, i jobbsamanheng og til feriereiser. Men bilen er noko langt meir enn det. Bilen er historie, kultur og lidenskap. Bilen følgjer dei fleste av oss frå vogge til grav i mange av dei store situasjonane i livet.

Det er særdeles viktig å ta vare på og leggje til rette for det veteran- og entusiastmiljøet som ein har i Noreg. Mange av dei har eg hatt gleda av å møte og diskutere med, både då eg nyleg var på landsmøtet til Kongelig Norsk Automobilklub og i ei rekkje andre samanhengar når eg har vore på reise ulike plassar i Noreg.

Til dei konkrete forslaga: Det er viktige tema som vert tekne opp, men eg synest det gjennom svarbrevet til statsråden vert gjeve viktige faktaopplysningar og avklaringsknytte til fleire av forslaga. Det gjeld òg høyringsinnspel, eksempelvis frå Drivkraft Norge, som synleggjer at 98 oktan E5 ikkje inneheld etanol i Noreg og ikkje vert omsett i Noreg, og ein del av dei andre forslaga som er omtalte.

Vi meiner at det er riktig å behalde 30 års aldersgrense på veterankjøretøy fordi vi opplever det som både den gjengse oppfatninga av kva eit veterankjøre-

tøy er, og kva som er internasjonal standard. Vi meiner at det er viktig å sjå på regelverket knytt til ombygging til elektrisk drift, men som òg representanten Helleland har vore inne på, er det som går på sikkerheit – og i den samanheng òg sikkerheit for eksempelvis å ikkje skulle få brann – noko som er viktig å ha i bakhovudet.

Det er viktige forslag som vert tekne opp, og eg viser elles til dei merknadene som Senterpartiet er ein del av i tilrådinga.

Frank Edvard Sve (FrP) [16:30:44]: Veteranbilar og entusiastkjøretøy engasjerer. Når ein ser landet rundt, er det ikkje tvil om at bil er kultur. Det er historie. Det er nokon som verkeleg bryr seg om det. Eg er heilt einig med dei tidlegare talarane som snakkar om at dette er noko som er med folk gjennom heile livet, og det er utruleg mange som er opptekne av det. Når vi ser engasjementet i forbindelse med høyringa, burde det eigentleg gjere noko med oss. Det er ikkje ofte ein får eit sånt engasjement i saker.

Difor er eg veldig skuffa over at ein ikkje klarer å ta inn over seg at det faktisk er mogleg å gjere større grep og endre rammevilkåra på slike område. Det hadde ikkje skada på nokon som helst måte å vere litt lausare i fisken rundt dette.

Eg køyrer enormt mykje bil i året, sikkert altfor mykje, men eg kan ikkje erindre at det er veterankjøretøya eller entusiastkjøretøya som er det store problemet på vegane våre. Nei, det er utanlandske bubilar som ligg der og tøffar i 60 km/t – det er ikkje veteranbilane. Det er ikkje veteranbilane som ligg knasa etter alvorlege ulykker. Nei, det er kanskje toppbilar og dei som kanskje er på min alder og trur at vi skal køyre ekstra knallhardt og er verdsmeistrar på vegen. Det er ikkje veteranbilane og entusiastbilane som er utfordringa, og difor burde ein kunne sjå litt meir på rammevilkåra.

Det er slettes ikkje bra at det er problem med omsyn til drivstoff. Det øydelegg desse bilane. Ein kan gjerne seie at det er opp til leverandørane osv., men vi er jo eit storting, og vi har ei regjering, og uansett kva for regjering det er, er vi på ein måte verdsmeistrar i å innføre EU-direktiv, EU-reglar, EØS og alt mogleg. Ein skal på ein måte tileigna seg alt mogleg og kan ikkje vere fleksible på den minste ting. Rammevilkåra innanfor dette området burde det definitivt kunne gått an å forenkla på ei rekkje område, og det er dei områda vi viser til.

Det er eigentleg ei gladsak i Stortinget å ha ei sånn sak, for dette er ei sak som verkeleg betyr noko for veldig mange. Det er trist at vi ikkje får gjort meir enn vi gjer, og eg synest det er litt leitt at ikkje fleirtalet kunne verte med på forslaget. Då kunne dei kanskje ha kome med litt andre forslag, som gjorde at vi drog dette inn og det vart positivt. Men ein er kanskje meir katolsk mot EU

enn paven er. Det ser nesten sånn ut, og det beklagar eg, for det er svært mange som har sett fram til ei forenkling av dette regelverket for veteranbilar og entusiastkjøretøy.

Eg tek opp forslaga våre.

Presidenten [16:33:45]: Representanten Frank Edvard Sve har tatt opp de forslagene han refererte til.

Jone Blikra (A) [16:34:04]: Jeg var nødt til å ta ordet på bakgrunn av representanten Sves innlegg, der han nærmest latterliggjør begrunnelsen for at man sier nei. Jeg vil understreke at den eneste begrunnelsen for det er trafikksikkerhet og liv og helse. Etter selv å ha jobbet i over 30 år i politiet vet jeg at bilene skal være i orden for at vi får maks trafikksikkerhet. De som driver med veterankjøretøy, har god kontroll på bilene sine, men ved å gjennomføre forslaget som Fremskrittspartiet her kommer med, kan det være andre grupper som benytter seg av muligheten, og som ikke har den veterantanken i hodet når det gjelder bruk av bil. Så den eneste begrunnelsen er rett og slett liv og helse og trafikksikkerhet, og det har ingenting å gjøre med at man er katolsk eller EU-tilhenger.

Statsråd Jon-Ivar Nygård [16:35:15]: Jeg slutter meg til dem som har gitt ros for at vi får denne typen debatter i Stortinget. Også jeg hilser dem velkommen.

Jeg vil også understreke at veteran- og entusiastmiljøet i Norge gjør en viktig jobb for å ta vare på kjøretøyhistorien vår. Det er kulturhistorie. Jeg har også merket meg, som representanten Sve ga uttrykk for, at det er et stort engasjement. Det viser jo 300 høringsinnspill. Jeg er opptatt av å ta vare på de interessene som dette miljøet har, men det er selvfølgelig viktig, som også representanten Blikra var inne på, at det ikke går på bekostning av trafikksikkerhet.

Jeg mener det ikke er grunnlag for å gå videre med hoveddelen av de forslagene som er fremmet, men et par vil vurderes nærmere. Jeg er glad for at et flertall i innstillingen er enig i dette og tilrår at representantforslaget ikke vedtas.

Forslaget om å endre årsgrensen for veterankjøretøy fra 30 til 20 år innebærer at svært mange kjøretøy vil få sterkt reduserte avgifter. Det kan dessverre føre til at flere gamle kjøretøy brukes utover det som er normal levetid, noe som selvfølgelig igjen vil utgjøre en viss risiko for trafikksikkerheten.

Fremskrittspartiet har gjennom flere skriftlige spørsmål og interpellasjoner etterlyst såkalt sikringskvalitet for E0. Etter min vurdering kan dette kun skje ved å pålegge private aktører å selge et produkt som markedet ikke etterspør i tilstrekkelig grad. Da må vi ha et system for å velge ut bensinstasjoner. I tillegg må det da etableres en

ordning hvor disse stasjonene kompenseres. Forslaget om sikringskvalitet vil være byråkratisk, det vil være svært inngripende i markedet, og jeg vil ikke anbefale en slik løsning. Dersom 98 oktan E0 tas ut av omsetningskravet, vil det kunne favorisere deler av drivstoffbransjen, og det vil igjen kunne gi økte klimagassutslipp.

Når det gjelder mindretallsforslag nr. 7 i innstillingen, vil jeg minne om at 50-årsregelen i PKK-direktivet er en snever unntaksbestemmelse. En betydelig økning i kjøretøy som kan være i bruk på veiene uten krav om periodisk kontroll av teknisk tilstand, vil også være uheldig for trafikksikkerheten.

Jeg vil, som nevnt i mitt brev til komiteen, sammen med Statens vegvesen vurdere behovet for å følge opp arbeidet med å gjøre det enklere å få godkjent konvertering av kjøretøy til elektrisk drift – og forslaget om forenkling av bruktimport for kjøretøy som oppfyller kravene i Japan og Australia, når AMCAR har presentert sine resultater av den varslede gjennomgangen. Videre vil Statens vegvesen arbeide for at definisjonen av historiske kjøretøy i ELV-direktivet også omfatter ombygde kjøretøy.

Så vil jeg bare si til slutt at Sve har helt rett. Det er jo ikke disse veterankjøretøyene som er problemet eller utfordringen, men de kan bli det hvis vi slipper løs.

Presidenten [16:38:11]: Det blir replikkordskifte.

Frank Edvard Sve (FrP) [16:38:24]: Det har vorte sagt mange ganger at det er vanlege folks tur. Denne saka er definitivt vanlege folk opptekne av. Det viser også høyringane. Det er sikkert 300 høyringssvar som er komne inn, m.a. frå vanlege folk som er opptekne av veteran- og entusiastbilar.

Spørsmålet mitt er: Er det ikkje snart på tide at vi får ein avgiftslette på desse kulturbilane og på dette kulturområdet? Ein gjev støtte til kulturformål på alle andre område. Kunne ein frå statsråden sin ståstad sjå at det kanskje er vanlege folk – eigarane av veteranbilar og entusiastkjøretøy – sin tur, og at ein fekk ned avgiftene på desse kulturbilane?

Statsråd Jon-Ivar Nygård [16:39:18]: Jeg er jo ikke finansminister, så dette ligger ikke under mitt ansvarsområde.

Frank Edvard Sve (FrP) [16:39:26]: Det var jo eit raust svar! Men vi veit at ein samferdsleminister har sitt eige budsjett og sit i regjeringskonferanse og openbert vil kunne påverke det.

Når det gjeld både avgifter, retningslinjer og lovverk kan ein vri spørsmålet litt andre vegen. Det er vanlege folks tur til også å få redusert byråkratiet rundt dette. No var det slik at statsråden ville sjå på nokre område, og

det er eg glad for, for det er viktig. Men vil statsråden kunne gå ytterlegare inn og gjere det enda enklare for denne gruppa, som er veldig oppteken av alle desse flotte veteranbilane og entusiastkjøretøya?

Statsråd Jon-Ivar Nygård [16:40:09]: Jeg deler representanten Sves entusiasme for det som skjer i disse miljøene. Vi har ingen intensjoner om at vi skal gjøre det vanskelig og byråkratisk for entusiastmiljøet eller veteranbilmiljøet. Det er det ingen grunn til. Men vi er veldig opptatt av at det ikke må kompromisere med trafikksikkerhet. Og når vi får så tydelige tilbakemeldinger fra Vegvesenet om hva slags effekter den type oppmyking som representanten Sve og Fremskrittspartiet har foreslått, kan innebære, må jeg sette foten ned på trafikksikkerhetens vegne. Det er ikke noe mer som ligger i det enn det.

Frank Edvard Sve (FrP) [16:40:48]: Det er slik at i debatten fokuserer ein på trafikktrygging. Det er eg for så vidt einig i, slik sett. Men vi har fremma mange forslag som ikkje akkurat gjeld det. Det gjeld fleire tiltak, etanolfri bensin, avgifter, og det gjeld byråkratiet rundt dette. Det håper eg inderleg statsråden kan gjere meir med, og eg håpar at statsråden kan imøtekomme alle dei som engasjerer seg rundt desse fantastiske bilane og den kulturen vi har i Noreg rundt alle veteranbilane. Det er bilar som er veldig gamle, og det er folk som verkeleg tek vare på dei. Det er ei kulturhistorie, bl.a. i min eigen kommune, Geiranger, som har mange bilar.

Vil statsråden love å vere framoverlent innanfor dette området framover?

Statsråd Jon-Ivar Nygård [16:41:39]: Ja, det ønsker jeg å være, men når det gjelder de konkrete tingene, er de veldig godt begrunnet. Og apropos byråkrati: Det å innføre lovbestemmelser om hva slags drivstoff som skal selges på enkeltstasjoner, er byråkrati. Det er en vanskelig tilnærming til et fritt marked, som jeg egentlig ikke trodde Fremskrittspartiet heller var tilhenger av.

Når det er sagt, er det synliggjort også gjennom svarene vi har gitt til Stortinget, at det finnes bensin å få tak i, og det er et marked der. Så vil det selvfølgelig kunne oppstå utfordringer framover på det området, men foreløpig er ikke det så presserende at dette ikke lar seg løse for entusiastmiljøene.

Jeg heier på disse entusiastmiljøene, og jeg har vært på utallige utstillinger og show hvor vi også alltid har oppsøkt disse miljøene og har god dialog med dem. Men det betyr ikke at jeg er enig med dem i alt.

Presidenten [16:42:33]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 16.

Dermed er dagens kart ferdig debattert. Forlanger noen ordet før møtet heves? – Så synes ikke. Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 16.43.

